

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**(ŞEYHU'L-İSLAM BURHÂNÜDDÎN EBÜ'L-HASEN ALİ
B.) EBÛ BEKİR EL- MERGİNANÎ'NİN EL-HİDÂYE
İSİMLİ ESERİNDEKİ İBADETLER BAHSİNDE GEÇEN
İMAM ŞAFİÎ'YE AİT GÖRÜŞLERİN TESPİT VE
TAHKİKİ**

Halil EKER

Danışman
Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

İZMİR – 2015

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2011800515

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : HALİL EKER
Tez Başlığı : (Şeyhü'l-İslam Burhanüddin Ebu'l Hasen Ali b.) Ebu Bekir el-Merginani'nin el-Hidaye isimli Eserinde İbadetler Bahsinde Geçen İmam Şafii'ye Ait Görüşlerin Tespit ve Tahkiki
Savunma Tarihi : 06.05.2015
Danışmanı : Prof.Dr.Mustafa YILDIRIM

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Mustafa YILDIRIM	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.İsmail ACAR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Mehmet DİRİK	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)

Oy Çokluğu ()

HALİL EKER tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "(Şeyhü'l-İslam Burhanüddin Ebu'l Hasen Ali b.) Ebu Bekir el-Merginani'nin el-Hidaye isimli Eserinde İbadetler Bahsinde Geçen İmam Şafii'ye Ait Görüşlerin Tespit ve Tahkiki" başlıklı Tezi () / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “(Şeyhu’l-İslam Burhânüddîn Ebü’l-Hasen Ali b.) Ebu Bekir el-Merginânî’nin el-Hidaye İsimli Eserindeki İbadetler Bahsinde Geçen İmam Şâfiî’ye Ait Görüşlerin Tespit ve Tahkiki” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../...

Halil EKER

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

(Şeyhu'l-İslam Burhânüddîn Ebü'l-Hasen Ali b.) Ebu Bekir el-Merginânî'nin
el-Hidaye İsimli Eserindeki İbadetler Bahsinde Geçen İmam Şâfiî'ye Ait
Görüşlerin Tespit ve Tahkiki

Halil EKER

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

İslam Hukuku Programı

El- Hidâye, el-Merginani'nin Hanefî fıkhnı anlattığı bir eserdir. Fıkhn bütün konuları genel hatlarıyla anlatılmıştır. Eserde İmam Şâfiî'ye ait görüşler farklı şekillerde aktarılmıştır. Bazen Şâfiî'nin doğrudan adı zikredilerek kendisinden alıntılar yapılmış, bazen Hanefîlerin görüşü zikredilip Şâfiî de bu görüştedir denmiş, bazen de bir kavli de bu yöndedir gibi ifadeler kullanılmıştır. Bazı kere de sadece Hanefî görüşü aktararak Şâfiî'nin görüşüne hiç yer verilmeden Şâfiî'nin bu konuya muhalif olduğu zikredilmekle yetinilmiştir. İşte Hidaye'nin ibadetler bahsi özelinde hem İmam Şâfiî'ye atfedilerek aktarılan bu görüşleri tespit etmek hem de bir kısmının İmam Şafiye ait olmadığı tezinden yola çıkarak tespit ve tahkikini yapmak için bu çalışma yapılmıştır. Tezde el- Hidaye'nin ibadetler bahsi özelinde İmam Şâfiî'ye ait 194 görüşü incelenmiştir. Üç bölümde incelemiş olduğumuz çalışmada Şâfiî'ye ait 39 görüşün yanlış olarak nakledildiği tespit edilmiştir. Tespit ve Tahkik edilen 194 fıkhi konu Şafi kaynaklarından hareketle açıklanmıştır. Fıkhn İbadetler bahsinde geçen birçok konu mukayese edilerek Hanefî ve Şâfiî mezheplerinin görüşleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: el-Hidâye, Merginâni, İmam-ı Şâfiî, İbadetler.

ABSTRACT

Master's Thesis

Determining and Analyzing Imam Shafīr's ideasatthe Worships Chapter of *al-Hidāya*by Burhanuddin Abu al-Hasan Ali b. Abu Bakr al-Marqinānī

Halil EKER

Dokuz Eylöl University

Graduate School of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

Islamic Jurisprudence Program

Al-Marqinānī elaborates Hanafī legal schools' thought in his notable book *al-Hidāya*. All topics of Islamic law have been covered in general. Judgments of Imam Shafīr have been quoted in different ways within this work, for instance, they have been quoted directly by mentioning his name or indirectly by mentioning his agreement or disagreement with Hanafis' judgments. The main hypothesis of this thesis is that some of these judgments directly or indirectly attributed to Imam Shafīr in the chapter of "Worships" in this book does not belong to him. Thus, we will determine the views attributed to Imam Shafīr and verify them in terms of belonging to Shafii. We have examined out of 194 judgments credited to Imam Shafīr in *al-Hidāya* and have found out 39 of them had been mis-quoted. We have also examined and compared ideas of Hanafi and Shafīr legal schools' thoughts on religious practices in detail.

Keywords: *al-Hidāya*, al-Marqinānī, Imam Shafīr, Worships, Religious practices.

**(ŞEYHU’L-İSLAM BURHÂNÜDDÎN EBÜ’L-HASEN ALÎ B.) EBÛ BEKİR
EL- MERGİNANÎ’NİN EL-HİDÂYE İSİMLİ ESERİNDEKİ İBADETLER
BAHSİNDE GEÇEN İMAM ŞAFÎ’YE AİT GÖRÜŞLERİN TESPİT VE
TAHKİKİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
TAHARET ve NAMAZ BAHSİ**

1.1. TAHARET BAHSİ	8
1.1.1. el-Hidâye’de Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	8
1.1.1.1. Başı Mesh Etmek	8
1.1.1.2. Abdestin Sünnetleri	9
1.1.1.3. Abdesti Bozan Şeyler	11
1.1.1.4. Gusûl Babı	12
1.1.1.5. Abdest ve Gusûlde Kullanılması Caiz Olan Olmayan Sular	14
1.1.1.6. Artıklarla Diğer Bazı Şeylerin Hükümü Hakkında Bir Fasl	16
1.1.1.7. Teyemmüm Bâbı	18
1.1.1.8. Mestlerin Üzerine Mest Babı	19
1.1.1.9. Kadınların Aybaşı İle İstihaza Halleri Babı	21
1.1.1.10. İstihaza Faslı	22
1.1.1.11. Kadınların Loğusalık Hali	23

1.1.1.12. Namaz İçin Necasetlerden Temizlenme Babı	23
1.1.1.13. İstinca Babı	25
1.1.1.14. Namaz İçin Necasetlerden Temizlenme Babı	26
1.1.1.15. Kadınların Loğusalık Hali	26
1.1.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	27
1.1.2.1. Abdest ve Gusûlde Kullanılması Caiz Olan Olmayan Sular	27
1.1.2.2. Kuyular Hakkında	30
1.1.2.3. Teyemmüm Babı	30
1.2. NAMAZ	31
1.2.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	31
1.2.1.1. Namaz Vakitleri	31
1.2.1.2. Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler	32
1.2.1.3. Ezan Bâbı	32
1.2.1.4. Namazın Sıhhatinin Şartları	34
1.2.1.5. Namazın Keyfiyeti	35
1.2.1.6. Namazdaki Okuyuş Hakkında Bir Fasl	40
1.2.1.7. İmamlık Babı	41
1.2.1.8. Namazın İçinde Abdestin Bozulması	42
1.2.1.9. Vitir Namazı	43
1.2.1.10. Nafile Namazlar	45
1.2.1.11. Namazda Okuyuşun Hükümü	47
1.2.1.12. Geçmiş Namazların Kazası	48
1.2.1.13. Sehv (Yanılma) Secdesi	49
1.2.1.14. Hasta Olan Kimsenin Namazı	50
1.2.1.15. Yolculuk Halinde Olan Kimsenin Namazı	50
1.2.1.16. Cuma Namazı	53
1.2.1.17. Güneş İle Ay Tutulması Namazı	53
1.2.1.18. Ölünün (Cenazenin) Toprağa Verilmesi	54
1.2.1.19. Şehidin Hükümü	55
1.2.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	56
1.2.2.1. Namaz Vakitleri	56
1.2.2.2. Vaktin Efdal Olan Kısmı	57

1.2.2.3. Akşam Namazının Sünneti	58
1.2.2.4. Kaza Namazlarında Ezan ve Kâmet	59
1.2.2.5. Namazın Sıhhatinin Şartları	60
1.2.2.6. Namazın Keyfiyeti	60
1.2.2.7. İmamlık Babı	62
1.2.2.8. Namazı Bozan ve Namazda Mekruh Olan Şeyler	62
1.2.2.9. Vitir Babı	63
1.2.2.10. Bayram Namazı	63
1.2.2.11. Ölünün Omuzlarda Taşınması	64
1.2.2.12. Kabenin İçinde Namaz Kılmak	65

İKİNCİ BÖLÜM

ZEKATve ORUÇ BAHSİ

2.1. ZEKAT	67
2.1.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	67
2.1.1.1. Çocuk ve Delinin Malında Zekat	67
2.1.1.2. Hayvanların Zekâtı (Develer)	70
2.1.1.3. Bir Fasıl (Deve Yavruları, Kuzu, Oğlak, Buzağı)	70
2.1.1.4. Altının Zekatı	71
2.1.1.5. Maden ve Hazinelerin Zekatı	72
2.1.1.6. Zekat Kimlere Verilebilir Kimlere Verilemez	73
2.1.1.7. Fitre Babı	76
2.1.1.8. Fitrenin Miktarı ve Ne Zaman Vacip Olduğu	78
2.1.1.9. Ekin ve Hayvanların Zekatı	83
2.1.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	83
2.1.2.1. Bir Fasıl (Deve Yavruları, Kuzu, Oğlak, Buzağı)	83
2.1.2.2. Gümüşün Zekatı	85
2.2. ORUÇ	86
2.2.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	86
2.2.1.1. Hilali Görmenin Hükümü	86
2.2.1.2. Hem Kaza Hem Keffareti Gerektiren Şeyler	88
2.2.1.3. Mazeret Sebebiyle Oruç Tutamama	90

2.2.1.4. Adak Oruçlar	94
2.2.1.5. İtikâf Babı	95
2.2.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	97
2.2.2.1. Nafîle oruç	97
2.2.2.2. Hem Kaza Hem Keffareti Gerektiren Şeyler	98
2.2.2.3. Bir Fasıl	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAC BAHSİ

3.1.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	101
3.1.1.1. Hac Ömrî mi, Fevrî mi?	101
3.1.1.2. İhrama Girmek	103
3.1.1.3. Sa'y'in Hükümü	105
3.1.1.4. Cemerât	106
3.1.1.5. Bir Fasıl	109
3.1.1.6. Kıran Haccı	110
3.1.1.7. Temettu Haccı	113
3.1.1.8. İhramda Yasak Olan Herhangi Bir Şeyi Yapmanın Hükümü	116
3.1.1.9. Bir Fasıl	118
3.1.1.10. Bir Fasıl	121
3.1.1.11. İhramdayken Avlanma	122
3.1.1.12. İhsar Babı	130
3.1.1.13. Haccı Kaçırma Babı	131
3.1.1.14. Hac Kurbanları Babı	131
3.1.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri	132
3.1.2.1. İhrama Girmek	132
3.1.2.2. Bir Fasıl	137
3.1.2.3. İhramdayken Avlanma	139
3.1.2.4. Hac Kurbanları Babı	140
SONUÇ	142
KAYNAKÇA	144

KISALTMALAR

B: ibn/ oğlu

BNT: bint/ kızı

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

H: hicrî

İ: imam

s: sayfa

V: vefat

v.b: ve benzeri

v.d: ve diğerleri

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinden bugüne kadar var olan “din”, sadece inanç boyutunda kalmayan, insanın hayatını kuşatan ve tanzim eden bir hakikattir. İster hak olsun ister batıl her din, müntesipleri için ahlaki ve ameli yönde bir yol tayin etmiş; ferdi ve sosyal hayatı, bu hayat içerisindeki ilişkileri ve davranışları, bunların nasıl ve ne şekilde olması gerektiğini belirlemiştir.

İslam dininin ameli-hukuki yönünü inceleyen fıkıh ilmi; insan-Allah, insan-insan, insan-toplum, devlet-toplum ilişkisini konu edinmiştir. Hicri ikinci asırdan itibaren bu ilim dalında birçok eser yazılmaya başlanmıştır. Bazı fıkıh kitapları mukayeseli olarak mezheplerin görüşlerini anlatırken, bazıları da bir mezhebin fikhini derleme yoluna gitmiş, bu çerçevede hem o mezhep imamının hem de talebelerinin görüşlerini ele almış birlikte değerlendirmiş ve o mezhebin görüşünü ortaya koymaya çalışmıştır. Kimi eserler de sadece mezhep imamının fikhini öğretme çabasıyla ortaya çıkmıştır.

Tezimizin konusu olan el Hidâye de İmam-ı Azam’ın (ö. 150/767) fikhini anlatan, ders kitabı niteliğinde hazırlanmış bir çalışmadır. Eser de İmam Ebû Hanife (ö. 150 / 767), İmam Ebû Yusuf (ö. 183 / 798), İmam Şâfiî (ö. 204 / 820), İmam Mâlik (ö. 179 / 795), İmam Muhammed (ö. 189 / 805), İmam Züfer’in (ö. 158 / 775) görüşlerine yer verilmiş, yeri geldikçe bunlar arasında mukayeseler yapılmıştır. Kanaatimizce müellif bu çalışmayı yaparken çok derin araştırmaya girmeksizin mevcut Şâfiî fikhî bilgilerine göre tespitlerde bulunmuş özellikle İmam-ı Şâfiî’nin “kavli kadim” ve “kavli cedid” görüşlerinin de etkisi ile bu tespitlerde bazı yanlışlıklar ve eksikliklerin olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. el-Hidâye’de İmam-ı Şâfiî’nin görüşleri açık rumuzlarla belirtilmemiş ve Şâfiî’nin farklı kavillerine yer verilmemiştir. Bu sebeple Şâfiî’ye ait o görüşlerin ibadetler özelinde tespitini yapmanın, İmam Şâfiî’nin el-Hidaye de bahsedilmemiş olan farklı kavillerine de temel Şâfiî kaynaklarına başvurularak yer vermenin, ibadetler bahsini Şâfiî ve Hanefî fikhî çerçevesinde mukayese etmenin aynı zamanda günümüzde de ders kitabı olma özelliğini muhafaza eden İlahiyat Fakülteleri lisans ve yüksek lisans ve doktora derslerinde okutulan bu eserdeki Şâfiî görüşlerinin tespit ve tahkikini yapmanın faydalı olacağı kanaati bizde hâsıl olmuştur.

Tezi hazırlarken esas aldığımız usulden biraz bahsetmek gerekirse. İlk olarak El- Hidâye'deki İmam Şâfiî'nin görüşlerini tespit için el-Hidaye'nin ibadetler bahsi sayfa sayfa taranarak Şâfiî'nin tüm görüşleri tespit edilmeye çalışıldı. Bu çalışma sonunda ibadetler özelinde 194 Şâfiî görüşü tespit edildi. Bazı Şâfiî görüşleri diğer İmamların görüşleri ile iç içe verildiği için siyak ve sibakına dikkat edilerek Şâfiî görüşleri metinden çıkartılarak ortaya konmaya çalışıldı. Kitapta bazen İ. Şâfiî'nin sadece muhlefet ettiğini söylemekle yetinildiği, Şâfiî görüşüne hiç yer verilmediği görüldü. Tespit edilen tüm Şâfiî görüşleri Şâfiî mezhebinin fûrû-i fıkıh konusunda ana kaynaklarından olan el-Minhac ve onun şerhi olan Muğni'l-Muhtac esas alınarak tahkiki yapıldı. Bunlarda bulamadığımız Şâfiî görüşlerini ise el-Mühezzebe bakarak bulmaya çalıştık. Metin olarak sadece el-Hidaye'de geçen Hanefî görüşlerini verdik. Şâfiî görüşlerini ise çok uzamaması için tercümesini vermekle yetindik. el-Hidaye'nin tercümesini yaparken Ahmet Meylâni'nin, Muğni'l Muhtac'ın tercümesini yaparken ise Soner Duman'ın tercümesinden faydalandık.

Üç bölümde ele aldığımız çalışmamızın birinci bölümünde taharet ve namaz, ikinci bölümünde zekat ve oruç, üçüncü bölümünde ise hac konusunu ele aldık. Her bir bölümde el-Hidaye'de doğru olarak nakledilen Şâfiî görüşleri ile hatalı olarak nakledilen Şâfiî görüşlerini ayrı başlıklar altında tespit ederek tahkikini yaptık.

Yüksek lisansa başladığım günden bu güne kadar emeği geçen saygı değer hocam Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Çalışmamızın bu alanda faydalı olması dileğimizdir. Başarı sadece Allah'ın izni ile.

Halil EKER
İZMİR / 2015

GİRİŞ

1. MÜELLİFİN HAYATI

Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî el-Hidâye adlı eseriyle tanınan Hanefî fakihî, Mâverâünnehir'de Fergana bölgesine bağlı Mergînân şehrinin Riştân köyünde doğdu.¹ Hz. Ebû Bekir'in soyundan olup çeşitli âlimler yetiştiren bir aileye mensuptur. Mergînânî,(ö. 593/1197) Şemsüleimme es-Serahsî'den ders alan anne tarafından dedesi Ebû Hafs Ömer b. Ali ez-Zenderâmasî, Necmeddin en-Nesefî, Sadrüşşehîd, Alâeddin es-Semerkandî'nin öğrencisi Ziyâeddin Muhammed b. Hüseyin el-Bendenîcî, Şemsüleimme es-Serahsî'nin öğrencisi Osman b. Ali el-Bîkendî, Ebû Muhammed Ziyâeddin Sâid b. Es'ad el-Mergînânî ve Kivâmüddin Ahmed b. Abdürreşîd el-Buhârî gibi hocalardan okudu.² Başta fıkıh olmak üzere hadis, tefsir, Arap dili ve edebiyatı alanlarındaki bilgisiyle tanındı. Kaynaklarda “imam, hâfız, muhakkik” gibi sıfatlarla anılmakta³, çağdaşları Kādî han (ö. 592/1196), Burhâneddin Mahmûd b. Ahmed el-Buhârî (ö. 616/1219), Zahîrüddin Muhammed b. Ahmed el-Buhârî 683(m. 1284) ve Ahmed b.Muhammed el-Attâbî (ö. 586/1190) gibi âlimler tarafından ilmî dirayeti dile getirilmektedir.⁴ Mergînânî'nin öğrencileri arasında oğulları Celâleddin Muhammed ve Nizâmeddin Ömer yanında Şemsüleimme el-Kerderî, Celâleddin Mahmûd b. Hüseyin el-Üsrûşenî ve Talîmü'l-müteallim müellifi Zernûcî gibi âlimler bulunmaktadır.⁵ 14 Zilhicce 593'te (28 Ekim 1197) vefat eden Mergînânî⁶ Semerkant'ta defnedildi.⁷

¹ Muhammed b. Ali b. Faris'ez-Zirikli, *el-A'lâm*, , Daru'l-İlim, IV, 2002, s.266; Ömer Rıza b. Muhammed b. Ragıp Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, Mektebete'l-Müsenna, Beyrut, VII, s.45; Zeynuddin Kasım b. Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, Daru'l-Kalem; Şam, I, 1992, ss.206-207; Muhammed b. Mansur b. Temîmî es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, Dairetü'l-Mârifetü'l-Osmani, Haydarâbad, X, 1962, s.191; Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Daru'l-Hadis, Kahire, XV, 2006, s.386; Yusuf b. İlyân b. Musa Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, Matbuâtı Serkîs, Mısır, II, 1928, s.1739; Zeylaî, *Cemâlüddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Yûsuf b.Muhammed, Nasbu'r-Raye Li Ehadisil Hidaye*, Daru'l-Kible, Lübnan, I, 1997, s.13; Ferhat Koca, “*Merginani*”, DİA, Ankara, XXIX, 2004, s.182.

² Ferhat Koca, “*Merginani*”, DİA, XXIX, s.182.

³ Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, VII, s.45; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, s.191; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739; Zeylaî, *Nasbu'r-Raye Li Ehadisil Hidaye*, I, s.13.

⁴ Ferhat Koca, “*Merginani*”, DİA, XXIX, s.182.

⁵ Ferhat Koca, “*Merginani*”, DİA, XXIX, s.182.

Eserleri: 1. *Bidâyetü'l-mübtedî*⁸ (Kahire 1355/1936). Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin el-Câmiu's-sağır'ı ile Kudûrî'nin el-Muhtasar'ında mevcut meselelerin bir araya getirildiği eseri Ebû Bekir b. Ali el-Hâmilî en-Naẓmü'l-menşûr (Dürrü'l-mübtedî ve ẓuhrü'l-muḳtedî) adıyla nazma çekmiş, Ebû Bekir el-Haddâd bu manzumeyi Sirâcü'z-zalam ve Bedrû't-tamâm adıyla şerhetmiştir.

2. *el-Hidâye*⁹ (Kahire 1282; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, I-IV, Kahire 1385/1966). Müellifin Bidâyetü'l-mübtedî üzerine yaptığı bir şerh olup Hanefî mezhebinin en tanınmış ve en çok güvenilen metinlerinden biridir. Üzerinde pek çok şerh, hâşiye ve ihtisar çalışması yapılan kitap çeşitli dillere çevrilmiştir.

3. *Muhtârât (muhtâr)ü'n-nevâzil*.¹⁰ Fıkha dair olan eserin ibadetlerle ilgili bölümü Mahmûd Muhammed İsmâil tarafından Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye Külliyyetü'ş-şerîa'da yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır.

4. *et-Tecnîs ve'l-mezîd fi'l-fetâvâ*.¹¹ Klasik fıkıh kitaplarının sistematığına sahip, vâkıât türü hacimli bir eserdir.

5. *Kitâb fi'l-ferâiz*¹²

6. *Kitâbü'l-Hac (Menâsikü'l-hac)*.¹³ Kaynaklarda Mergînânî'nin hacca dair bir eserinden söz edilmekte olup çeşitli fıkıh kitaplarının hacca ilgili bölümlerini bir araya getiren bir mecmuanın içerisinde bu adla yer alan metnin yapılan karşılaştırmada hac konusunda müstakil bir kitap değil el-Hidâye'nin "Kitâbü'l-Hac" bölümünden ibaret olduğu görülmüştür.¹⁴

⁶ Mustafâ b. Abdullah Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an-Esmâü'l-Kütübü ve'l-Fünun*, I, s.227; ez-Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, VII, 45; Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, s.191; Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739.

⁷ Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739; Ferhat Koca, "Merginani", XXIX, s.182.

⁸ Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, VII, s.45; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an-Esmâ el-Kütübü ve'l-Fünun*, I, s.227; Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, s.191; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s.386; Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739.

⁹ Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, VII, s.45; Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an-Esmâü'l-Kütübü ve'l-Fünun*, I, s.227; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, s.191; Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s.386; Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739.

¹⁰ Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, s.206-207; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, s.191.

¹¹ Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207; Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, VII, s.45; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, s.191.

¹² Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207.

¹³ Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266.

¹⁴ Zirikli, *el-A'lâm*, IV, s.266; Ferhat Koca, "Merginani", DİA, XXIX, s.182.

7. *Kifâyetül müntehi*.¹⁵ Müellif Bidâyetü'l-mübtediye şerh olarak başladığı bu eserin yaklaşık 80 cüzlük bir hacme ulaşması ve çok dağınık olması sebebiyle okuyucuyu bıktıracağından endişe ederek çalışmasını tamamlamaktan vazgeçmiş ve daha kısa bir şerh olan el-Hidaye'yi kaleme almıştır. Merginani el-Hidaye'de ayrıntısına giremediği bazı meseleler için bu şerhe atıfta bulunur. Kaynaklarda Merginani'nin el-Mezid fî furûi'l-Hanefiyye, Münteka'l-merfû, Neşru'l-mezheb ve Şerhu'l-camii'l-kebir isimli kitaplarının olduğu da belirtilmektedir.¹⁶

2. EL- HİDAYE'NİN ÖZELLİKLERİ

Burhâneddin el-Mergînânî'nin (ö. 593/1197) Hanefî fıkhnı dair eseridir. Hanefî fıkhnın en tanınmış ve muteber metinlerinden biri olup müellifin, Kudûrî'ye (ö. 428) ait el-Muhtaşar ile Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (ö. 189/805) el-Câmiu's-sağir'inde mevcut meseleleri bir araya getirmek suretiyle kaleme aldığı Bidâyetü'l-mübtedî adlı eserinin şerhidir.¹⁷ Mergînânî, Bidâyetü'l-mübtedî'yi önce Kifâyetü'l-müntehî adıyla şerhetmeye başlamış, ancak eser büyük bir hacme ulaşınca okuyucuya bıkkınlık vereceğini ve kullanım zorluğu sebebiyle yeterince faydalı olmayacağını düşünerek el-Hidâye'yi hazırlamıştır. el-Hidâye'de ayrıntılarına girmedikleri bazı meseleler için de bu şerhe atıflarda bulunmuştur. Eseri 13 yılda yazan müellif rivayete göre bu müddet zarfında devamlı oruç tutmuş ve bunu herkesten gizlemiştir.¹⁸ Züht ve verasının bereketiyle kitabı alimler arasında kabul görmüş hatta o kitabın şânı konusunda denilmiş ki gerçekten “el-hidaye” ,Kuran'ın kendinden önceki kitapları neshettiği gibi Hidaye de fıkha dair daha önce yazılan kitapları neshetmiş gibidir. Onun kaidelerini iyi belle. Onun yolunu tut. O zaman sözün sapıklıktan ve yalan olmaktan kurtulmuş olur.¹⁹

el-Hidâye'de el-Câmiu's-sağir'in tertibi esas alınmakla²⁰ birlikte el-Câmiu's-sağir kırk bölüm olduğu halde el-Hidâye'de bölüm sayısı elli altıya çıkmıştır.

Konular incelenirken önce el-Muhtaşar'da, ardından el-Câmiu's-sağir'deki meselelere yer verilmekte, aralarında ihtilâf bulunduğu takdirde el-Câmiu's-

¹⁵ Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, VII, s.45; Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, I, ss.206-207.

¹⁶ Ferhat Koca, “*Merginani*”, DİA, XXIX, s.183.

¹⁷ Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739; Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an-Esmâü'l-Kütübü ve'l-Fünun*, I, s.227.

¹⁸ Cengiz Kallek, “*el-Hidâye*”, DİA, İstanbul, XVII, 1998, s.471; Serkis, *Mu'cemü'l Matbûâtî'l Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739.

¹⁹ Serkis, *Mu'cemü'l-Matbûâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe*, II, s.1739.

²⁰ Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an- Esmâü'l-Kütübü ve'l-Fünun*, I, s.227.

sağır'den yapılan nakillere işaret edilmektedir. Meseleleri ele alırken önce Ebû Hanîfe'nin, sonra da talebeleri Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin görüşünü veren müellif zaman zaman Züfer b. Hüzeyl'in görüşüne de temas etmektedir. Bunların delillerini verirken tercih ettiği görüşün delilini diğerlerine cevap olması için en sona bırakmaktadır. Genellikle Ebû Hanîfe'nin görüşlerini tercih etmekle birlikte İmâmeyn'in görüşüne meylettiği durumlarda yukarıdaki sıra değişmektedir. Her meselede kime ait olursa olsun en son kaydettiği delile uygun olan görüşü benimseyen müellif bu arada muhtemel soru veya itirazlara da cevap vermektedir. Tercih ettiği görüşleri ise bazan “sahih” veya “esahh” terimleriyle birbirinden ayırmaktadır. Hasan b. Ziyâd el-Lü'lû (ö. 204/819), İbn Semâa (ö. 233/848), Tahâvî (ö. 321/933), Cessâs (ö. 370/981), Kerhî 340 (m. 952) ve Şemsüleimme es-Serahsî (ö. 1090/483) gibi Hanefî âlimlerinin de görüşlerine yer verilen eserde ayrıca sık sık İmam Şâfiî ve bazan da Mâlik'in görüşleri delilleriyle birlikte kaydedilmektedir. Eserde Ahmed b. Hanbel'in görüşlerine hiç rastlanmaz. Gerek görüş ve delillerin sıralanışı, gerekse İmam Şâfiî ve Malik'in görüşlerinin zikredilmesi konusunda Merginani'nin metodu ile çağdaşı olan Hanefi fakihi Kâsanî'nin Bedâ'i'u's-sanâ'i'deki metodu aynıdır.²¹

Merginani eserinde kendine has bazı tabirler kullanır. Mesela “el-Kitab” kelimesiyle Kudûri'nin el-Muhtasar'ını kastetmiştir.²² Mesela “mutasar” kelimesiyle Kudûri'nin el-Muhtasar'ını; “el-Kitab” dediği zaman da el-Cami'u's-sağiri kastetmiştir. Müellifin zikrettiği mesele hem el-Cami'u's-sağir hem de el-Muhtasar'da mevcutsa söze “kale” lafzıyla başlar. Hadisleri kaydederken “el-hadis mahmulün alâ...” tabiriyle muhaddislerin yorumunu, “nahmiluh” lafzıyla kendi yorumunu verir. Daha önce zikrettiği akli deliller için “li mâ beyyennâ”, âyetler için “li-mâ televnâ”, hadisler için “li mâ reveynâ” ve sahabe kavli için “li'l-eser” tabirini kullanır. Merginani kendi görüşlerini yazarken “kâle'l-abdü'z-zaif” tabirini kullanır.²³ Çok kere Âyet ve Hadis nassının nedenini- meselenin hükmü için hem nakli, hem akli delil olsun diye- müstakil bir akli delil olarak getirmektedir. Akli delil yerine “fıkıh” deyimini kullanır ve: ”Bu meselede fıkıh böyledir der.” Bir babta

²¹ Cengiz Kallek, “*el-Hidâye*”, DİA, XVII, s.471.

²² İslam ansiklopedisine Cengiz Kallek tarafından yazılan bu ifadenin el-Hidaye isimli kitabın verdiği bilgi ile uyuşmadığını tespit ederek bu ifadeyi takip eden cümle ile tashih ederek değiştirdim.

²³ Cengiz Kallek, “*el-Hidâye*”, DİA, XVII, s.471; *el-Hidâye*, I, ss.11-12.

Kudûri'nin aynı bab'a müteallik meselelerini tamamladıktan sonra, babın sonunda el-Camiüs- Sağır'ın meselelerini ele alır.”Demişlerdir” tabirini yalnız ihtilaflı meselelerde kullanır.²⁴

Telifinden itibaren büyük rağbet gören ve medreselerde ders kitabı olarak okutulan el-Hidaye'nin fesahat ve belagatı müellifin Arap dili ve edebiyatına olan vukufunu göstermektedir. Eserde muhtemelen bir kısmı müstensihlere ait bazı yanlışlara rastlanmakta, ŞÂFİÎ ve Malik'e atfedilen bazı görüşlerin doğru olmadığı görülmektedir. (Leknevi, Müzeyyiletü'd-dirâye, I, 2-25)²⁵

3. ESERLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.1. Şerh ve Haşiyeler

El-Hidaye üzerine 60 civarında şerh ve haşiye yazılmış olup bunların en meşhurları şunlardır:

1.*el-Kifâye fi şerhi'l-Hidâye*. Habbazl'nin (ö. 691/1292)şerhi olup değişik isimler altında çok sayıda yazması bulunmaktadır.

2.*en-Nihaye*. Siğnâki tarafından 700 (1301) yılında tamamlanan bu şerh üzerine Cemâleddin el-Konevî'nin *Hulâsatü'n-Nihâye* adlı bir muhtasarı vardır.

3.*Nihâyetü'l-kifâye li-dirayeti'l-Hidaye*. Tacüşşeria Ömer b. Ahmed b. Ubeydullah'a ait olup bir nüshasında yeminle ilgili bölümünün Şaban 673'te (Şubat 1275) tamamlandığına dair bir kayıt bulunduğunu Katib Çelebi zikretmektedir.

4.*Mi'racü'd-diraye ila şerhi'l-Hidaye*. Kıvamüddin el-Kaki'nin 21 Muharrem 745 (4 Haziran 1344) tarihinde tamamladığı eserde diğer üç mezhep imamının görüşlerine de yer verilmiştir.

5.*Gayetü'l-beyan ve nadiretü'l-akran fi ahiri'z-zaman*. Emir Katib el-İtkani'nin yazdığı bu şerh yirmi altı yıllık bir çalışmadan sonra 747'de (1346) tamamlanmıştır.

6.*el-Kifaye fi şerhi'l-Hidaye*. Celaleddin el-Kurlani'ye(ö. 767/1366) ait olup İbnü't-Türkmani'ye (ö.750/1349) nisbet edilen el-Kifaye adlı el-Hidaye muhtasarıyla karıştırılmamalıdır. Müstakil olarak ve Fethul-kadir ile birlikte çeşitli baskıları yapılmıştır.

²⁴ *el-Hidâye*, I, ss.11-12.

²⁵ Cengiz Kallek, “*el-Hidâye*”, DİA, XVII, s.472.

7.el-'İnaye. Baberti (ö. 786/1384) tarafından yazılan bu eser Anadolu'da çok meşhur olmuştur. Başta Siğnaki'nin en-Nihaye'si olmak üzere çeşitli şerhlerden faydalanılarak sade bir dille kaleme alınan, dil, gramer ve fıkıh usulü yönünden tahlillerin yapıldığı, delillerin değerlendirildiği eserde yer yer diğer şerhler tenkit edilmiştir.

8.el-Binaye fî şerhi'l-Hidaye. Bedreddin el-Ayni'nin 817-850 (1414-1446) yılları arasında kaleme aldığı eser el-Hidaye'deki kapalı ifadeleri açması, fıkhi konuları derli toplu bir şekilde ele alması ve hadisleri incelemesi bakımından önemlidir.²⁶

9.Fethu'l-kadir. İbnü'l-Hümmam'a (ö.861/1457) ait olup daha çok hadisleri değerlendirmesi ve hükümleri istidlal tarzı bakımından dikkat çeker. el-Hidaye'nin en geniş hacimli şerhlerinden biridir. Telifine 829 (1426) yılında başlanan ve müellifin vefatıyla eksik kalan eser, "Kitabü'l-Vekale"den itibaren Kadızade Ahmed Şemseddin tarafından Neta'icü'l-efkar fî keşfi'r-rumuz ve'l-esrar adlı eserle tamamlanmıştır.²⁷

10. Haşiyeye ala'l-Hidaye. [y.y.,y.y.], 949 (1543). 1b-161a y. Ali b. Ebi Bekr el-Merginani'nin Bidayetu'l-Mubtedi isimli eserine, kendisinin el-Hidaye adıyla yaptığı şerhe haşiyedir.

11. Zeynu'l-Furu. Müstensih Yusuf b. Beri.[y.y.: y.y.], 966 (1558). 86 y. el-Merginani'nin Bidayetu'l-Mubtedi'sine, Burhan eş-Şeri'a'nın Vikayetu's-Rivaye min Mesaili'l-Hidaye adıyla yaptığı özetlemeye, Sadr eş-Şeri'a es-Sani'nin yazdığı şerhe haşiyedir.

12. Şerhu'l-Hidâye. Ebu Abdillâh Ekmelüddin Muhammed (b. Muhammed) b. Mahmud b. Ahmed er-Rumi el-Mısri el-Bâbertî. (712-786 H.) -- [y.y.] : Yazma, [t.y.] 322 yk.;35 st.; 270x180-185x115 mm. Kerem abâdî, Merginani'nin "el-Hidaye" adlı eserinin şerhidir. Atabey Medresesinden alınma.

3.2. Akademik Çalışmalar

1. ANAR, Ali, İzharu'l-Hak ve el-Hidaye isimli eserlere göre Tevrat'ın tahrifi, (1993), (Yüksek Lisans).

²⁶ Cengiz Kallek, "el-Hidâye", DİA, XVII, s.472.

²⁷ Cengiz Kallek, "el-Hidâye", DİA, XVII, s.473.

2. MAKHASHEVA, Zhanat, Karahanlılar Devri İslam hukukçusu Burhanuddin el-Merginani ve el-Hidaye isimli eserinin değerlendirilmesi, (2000), (Yüksek Lisans).

3. Anna Muhammedov, Gurbansahed, Maverannehir alimlerinden Merginan'ının Bidayetü'l-Mubtedi adlı eseri ile Mevsili'nin el-Muhtar adlı eserinin mukayesesi. (2003), (Yüksek Lisans)

4. Ya'kov Meron, Merginânî, Metodu ve Hukukçuluğu, çeviren: M. Fatih Turan, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005, sayı: 23, s. 223-230

5. ERKAYA, Mahmud Esad, Hanefi fakihlerin muhaddisler tarafından zayıf hükmü verilen hadisleri kullanma nedenleri (El-Hidaye örneği), (2009), (Yüksek Lisans).

6. Munafis Hodza, Merginani'nin el-Hidaye Adlı Eserindeki Külli Kaideler, 2010 (Yüksek Lisans).

7. Gyunesh, Ahmed Salih Ahmed, Bürhaneddin el-Merginani'nin "Muhtaratü'n-Nevazil" eserinin edisyon kritiği, (2010), (Yüksek Lisans)

8. Baktı, Ahmet Selman, Hanefilerde kıyas uygulamaları: Merginani'nin el-Hidaye adlı eseri çerçevesinde, (2011), (Yüksek Lisans).

9. AYDIN, F. Betül, Merginânî'nin Hidayedeki Metodu, [t.y.] (Yüksek Lisans).

BİRİNCİ BÖLÜM

TAHARET ve NAMAZ BAHSİ

Üç bölümde ele aldığımız çalışmamızın birinci bölümünde taharet ve namaz konusunu ele aldık. Tezimizin birinci bölümü olması hasebiyle biraz tezi hazırlarken esas aldığımız usulden bahsetmek gerekirse. Merginânî'nin, el-Hidaye isimli eserini tarayıp ibadetler bahsinde geçen İmam Şâfiî'ye ait görüşlerin tespitini yaptık. İmam Şâfiî'ye ait tespit ettiğimiz görüşlerin Arapça metinlerini verip hemen altına tercümesini yaptık. Tespit edilen bu Şâfiî görüşlerinin tahkikini yapmak için “ŞÂFİÎ” deyip temel Şâfiî kaynaklarından Şâfiî'ye ait o konu ile ilgili görüşleri tespit ettik. Başvurduğumuz temel Şâfiî kaynaklarının ise çok uzamaması için sadece tercümesini vermekle yetindik. Her bir bölümde el-Hidaye'de doğru olarak nakledilen Şâfiî görüşleri ile hatalı olarak nakledilen Şâfiî görüşlerini ayrı ayrı başlıklar altında tespit ederek tahkikini yaptık. Her bir bölümü alt başlıklara ayırdık, eğer bir başlık altında birden fazla görüş varsa o görüşleri numaralandırarak hangi alt başlıkta kaç görüş olduğunu rahatça görme imkanı oldu. Tezimizin birinci bölümünü oluşturan taharet ve namaz bahsinde toplamda 93 Şâfiî görüşünün inceledik ve bu inceleme sonucunda 72 doğru 21 hatalı görüş tespit edilip Şâfiî mezhebinin temel kaynaklarına başvurarak tahkiki yapmaya çalıştık.

1.1. TAHARET BAHSİ

1.1.1. el-Hidâye'de Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

1.1.1.1. Baş Mesh Etmek

«أن النبي - صلى الله عليه وسلم - أتى سباطة قوم فبال وتوضأ ومسح على ناصيته وخفيه» وهو حجة على الشافعي في التقدير بثلاث شعرات²⁸

“Bir gün Peygamber Efendimiz (sav) misafir bulunduğu bir köyün çöplüğünde küçük abdestini bozduktan sonra su isteyip abdest almış ve mestleri ve başının üzerini mesh ederken başından sadece perçemine (alnına) elini sürmüştür”.²⁹ Bu hadis, baştan sadece üç tane kılı mesh etmenin yeterli olduğunu söyleyen İmam Şâfiî'nin görüşüne karşı bir delildir.

²⁸ Ebû Bekir el-Merginani, *el-Hidaye şerhü Bidayetü'l-Mübtedi*, Kahire: I, 2008, s.15.

²⁹ Müslim, *Taharet*, 274; İbni Mace, *Taharet*, 306.

ŞÂFÎ:

Abdestin dördüncü farzı; başın derisini veya baş sınırındaki bir saç mesh adı verilecek şekilde mesh etmektir. Daha doğru olan görüşe göre onu yıkamak veya elleri çekmeksizin yalnızca koymak yeterlidir.³⁰

Başın bir bölümünü mesh etmek

Abdestin dördüncü farzı, baş derisinin bir kısmına, saç çıkma sınırında yer alan bir yahut daha fazla saç teline mesh etmektir. Mesh ederken elini çekme sırasında saç baş sınırından çıkarmamak suretiyle bunu yapması gerekir. Şayet eli çekerken saç, baş sınırından çıkarsa bu meshi yeterli olmaz.³¹

1.1.1.2. Abdestin Sünnetleri

... (ومسح الأذنين) وهو سنة بماء الرأس عندنا خلافا للشافعي³²

1- (Kulakları mesh etmek) Biz Hanefilere göre kulakları başın suyu ile mesh etmek Şafî'ye muhalif olarak sünnettir.

ŞÂFÎ:

Abdestin sünnetlerinden biri de başın tümünü sonra kulaklarını mesh etmektir.³³

Başı mesh ettikten sonra kişinin kulaklarının içlerini ve dışlarını yeni bir su ile mesh etmesi sünnettir. Kişi kulak delikleri için yeni bir su alır.³⁴

(ويستحب للمتوضئ أن ينوي الطهارة) فالنية في الوضوء سنة عندنا وعند الشافعي فرض؛ لأنه عبادة فلا تصح بدون النية كالتيتم³⁵

2- (Abdest alan kimse için niyet etmek müstehaptır.) Biz Hanefilere göre abdestte niyet sünnettir. İmam Şafî: Teyemmümde niyet nasıl farz ise, abdest bir ibadet olduğu için onda da niyet farzdır, demiştir.

³⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.74.

³¹ Hatip eş-Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.93.

³² *el-Hidâye*, I, s.16

³³ Nevevî, *Minhac*, I, s.75.

³⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.103.

³⁵ *el-Hidâye*, I, s.17.

ŞÂFÎ:

Abdestin farzlarının birincisi: Bir hadesi kaldırmaya veya taharete gerek duyulan bir şeyin mubah hale gelmesine yahut abdestin farzını eda etmeye niyet etmektir.³⁶

(ويستوعب رأسه بالمسح) وهو سنة. قال الشافعي: السنة التثليث بمياه مختلفة اعتباراً

بالمغسول³⁷

3- (Başın hepsini bir kere mesh etmektir) O sünnettir. İmam Şâfî: “Abdestin yıkanan uzuvlarına kıyas ederek, başında üç kere ve her birinde eli yeni bir su ile ıslatılarak mesh edilmesi sünnettir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Abdestin sünnetlerinden biri de yıkama mesh etmeyi üç kere yapmaktır. Sayıda şüphe eden kişi kesin olarak bildiğini (en azını) esas alır.³⁸ Bunun farz olmamasının sebebi ise Hz. Peygamberin birer birer ikişer ikişer abdest almış olmasıdır. Üçten fazla yapmak mekruhtur. Yine özürsüz olarak üçten az yapmak da mekruhtur.³⁹

Başı mesh ettikten son kişinin kulaklarının içlerini ve dışlarını yeni bir su ile mesh etmesi sünnettir. Kişi kulak delikleri için yeni bir su alır.⁴⁰

(ويرتب الوضوء فيبدأ بما بدأ الله تعالى بذكر هو بالميا من) فالترتيب في الوضوء سنة

عندنا. وقال الشافعي: فرض⁴¹

4- (Uzuvları âyet-i kerimede geçen sıraya göre ve sağ uzuvları sol uzuvlardan önce yıkamaktır.) Abdestte sıraya riayet bize göre sünnettir. İmam Şâfî: “Sıraya riayet ederek yıkamak farzdır” demiştir.

ŞÂFÎ:

Azaları belirtilen sıraya göre; önce yüzü, sonra elleri yıkamak, başı mesh etmek ve daha sonra da ayakları yıkamak. Abdestsiz bir kimse yıkanmak için suya

³⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.73.

³⁷ *el-Hidâye*, I, s.18.

³⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.75.

³⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.102.

⁴⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.103.

⁴¹ *el-Hidâye*, I, s.18.

dalar ve tertibi mümkün kılacak kadar beklerse, en sahih kavle göre abdesti sahihtir.

Suya dalıp hemen çıkarsa abdesti sahih olmaz. Ben diyorum ki; en sahih kavle göre suya dalarak beklemeden çıkanın abdesti sahihtir. Allah daha iyi bilir.⁴² Abdestte tertibe riayetın farz olup olmadığı konusunda iki görüş vardır. (Birinci görüş): Abdestin farzlarının altıncısı bu sıralamaya uymaktır. Yani abdestin farzları konusunun başından itibaren sayıldığı üzere; niyete bitişik olarak yüzü yıkamak, sonra kolları yıkamak, sonra başı mesh etmek, sonra ayakları yıkamaktır. (İkinci görüş): Bir görüşe göre ise sıralamaya uymak farz değildir, şart olan sıralamayı tersine çevirmemektir. Bu görüş esas alındığında kişi abdest alırken dört şahıstan yardım alsa; her biri onun organlarını birer kere yıkasa, kişi de abdeste niyet etse abdesti sahih olur.⁴³

1.1.1.3. Abdesti Bozan Şeyler

"والدم والقيح إذا خرجا من البدن فتجاوزا إلى موضع يلحقه حكم التطهير والقي ملء الفم" وقال الشافعي رحمه الله: الخارج من غير السبيلين لا ينقض الوضوء لما روي أنه عليه الصلاة والسلام قاء فلم يتوضأ ولأن غسل غير موضع الإصابة أمر تعبدى فيقتصر على مورد الشرع وهو المخرج المعتاد⁴⁴

1- "Ağız dolusu kusmak ve kişinin herhangi bir yerinden kan ile irinden birinin çıkması da 'eğer çıkan kan veya irin silinmesi âdet olmuş bir miktarda ise- abdesti bozarlar." İmam-ı Şâfiî Hz. Peygamberin kusup da abdest almadığına dair rivayete dayanarak ve "Bedende bulunan normal iki yoldan bir şey çıktığı zaman, yüz, el ve ayaklarımızı yıkamakla emrolunmamız taabbüdi bir emirdir. O halde şeriatın emri hangi yer hakkında varid olmuş ise o yer üzerinde durmak lâzımdır ki o da bedenın normal olan iki yoludur" diyerek, abdestin ne kusmakla ve ne de kan veya irinin -normal olan iki yol dışında- herhangi bir yerden çıkması ile bozulmadığı görüşüne kail olmuştur.

⁴² Nevevî, *Minhac*, I, s.74.

⁴³ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.18.

⁴⁴ *el-Hidâye*, I, ss.18-19.

ŞÂFÎ:

Şafi mezhebine göre abdesti bozmayan durumlar: Cinsel organ dışındaki bir yerden çıkan necaset; damar yarılması, kan aldırma vb. gibi durumlarda kan çıkması abdesti bozmaz.⁴⁵

(والقهقهة في كل صلاة ذات ركوع وسجود) والقياس أنها لا تنقض. وهو قول الشافعي⁴⁶

2- (Rüku ve secdeli olan namazlarda sesli gülmekle de abdest bozulur). Fakat kıyas bozulmamasını gerektirir ki, İmam Şâfiî bu görüştedir.

ŞÂFÎ:

Şafi mezhebine göre abdesti bozmayan durumlar: Namazda kahkaha ile gülmek; şayet bu abdesti bozsaydı abdesti bozan şeyler dörtle sınırlandırılmazdı. Bunun abdesti bozduğuna dair rivayet ise zayıftır.⁴⁷

(فإن قشرت نقطة فسال منها ماء أو صديد أو غيره إن سال عن رأس الجرح نقض، وإن لم يسأل لا ينقض)

وقال الشافعي - رحمه الله - لا ينقض في الوجهين⁴⁸

3- (Eğer yaranın kabuğu sıyrılıp altından su veya benzeri bir şey çıkarsa, eğer kenarlara dağılırsa abdest bozulur, dağılmazsa bozulmaz) İmam Şâfiî: Her iki durumda da bozulmaz.

ŞÂFÎ:

Şafi mezhebine göre abdesti bozmayan durumlar: Cinsel organ dışındaki bir yerden çıkan nesacet; damar yarılması, kan aldırma vb. gibi durumlarda kan çıkması abdesti bozmaz.⁴⁹

1.1.1.4. Gusül Babı

(وفرض الغسل المضمضة والاستنشاق وغسل سائر البدن) وعند الشافعي - رحمه الله -

هما سنتان⁵⁰

⁴⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtaç*, I, s.64.

⁴⁶ *el-Hidâye*, I, s.21.

⁴⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtaç*, I, s.64.

⁴⁸ *el-Hidâye*, I, s.22.

⁴⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.64.

1- (Gusülde ağız ve burnun içleri ile vücudun hepsini yıkamak farzdır.) İmam Şâfiî'ye göre ağız ile burnun içini yıkamak sünnettir.

ŞÂFİİ:

Gusülde ağızı çalkalamak ve burna su çekmek farz değildir. Bunlar abdestte ve ölü yıkamada olduğu gibi sünnettir.⁵¹

(والمعاني الموجبة للغسل إنزال المني على وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم واليقظة) وعند الشافعي - رحمه الله - خروج المني كيفما كان يوجب الغسل⁵²

2- (İster erkek, ister kadın, ister uyanıkken, ister uykuda olsun, kişiden meninin atarak ve şehvetle çıkması guslü gerektirir) İmam Şâfiî'ye göre meninin çıkması ne şekilde olursa olsun guslü gerektirir.

ŞÂFİİ:

Guslü gerektiren durumlar şunlardır: Ölüm, hayız, loğusalık, daha doğru görüşe göre yaşlık olmaksızın doğum yapmak, cünüplük: (erkeğin) cinsel organının sünnet bölgesinin veya o miktar boyundaki kısmın kadının cinsel organına girmesi, normal olan veya olmayan yoldan meninin çıkması suretiyle cünüp olmak⁵³ Guslün gerekli olması açısından meninin -müstahkem olmasa bile- normal çıkış yolundan çıkması ile müstahkem olarak –asli çıkış yerinin kapalı olması ile birlikte- normal olmayan çıkış yolundan, mesela belin altından çıkması arasında bir fark yoktur. Müstahkem olmayan meni normal olmayan çıkış yolundan gelirse örneğin bir hastalık sebebiyle gelirse el-Mecmu'da belirtildiği üzere bunun guslü gerektirmediği konusunda mezhep alimleri arasında görüş ayrılığı söz konusu değildir.⁵⁴ Çıkan sıvının meni olduğu birkaç şekilde bilinir. Bunları şu şekilde zikredebiliriz:

1. Sıvının (cinsel organdan) atarak/fışkıarak çıkması ile bilinir.

2. Meni fışkırmamış olsa bile veya kan rengine çıkmış olsa bile, çıkarken lezzet duyulması ve bu lezzetle birlikte cinsel organının yumuşaması, ardından şehvetin kesilmesi.

⁵⁰ el-Hidâye, I, s.22.

⁵¹ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.122.

⁵² el-Hidâye, I, s.23.

⁵³ Nevevî, Minhac, I, s.78.

⁵⁴ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.118.

3. Yıkandıktan sonra çıkan menide olduğu gibi meni fişkıarak çıkmamış olsa ve kişi lezzet duymamış olsa bile; yaş iken buğday vb. şeylerden veya el-Muharrer’de yer aldığına göre hurmadan yapılan hamur kokusunun duyulması.

4. Kuru iken tavuk vb. hayvanların yumurtasının akı gibi kokması da çıkan şeyin meni olduğunu gösterir. Çıkan sıvıda yukarıda sayılan nitelikler bulunmazsa gusletmesi gerekmez; çünkü bu sıvı meni değildir.⁵⁵

1.1.1.5. Abdest ve Gusûlde Kullanılması Caiz Olan Olmayan Sular

وقال الشافعي - رحمه الله -: لا يجوز التوضؤ بماء الزعفران وأشباهه مما ليس من جنس الأرض لأنه ماء مقيد، ألا ترى أنه يقال ماء الزعفران بخلاف أجزاء الأرض لأن الماء لا يخلو عنها عادة⁵⁶

1- İmam Şâfiî: Safran suyu ve benzeri gibi, toprak cinsinden olmayan bir şeyin, içine karışması ile rengi değişen su ile abdest alınmaz. Zira bu suya su denilemez. Nitekim ona su değil “safran suyu” denilir. Fakat toprak cinsinden olan herhangi bir şey öyle değildir. Çünkü su hiçbir zaman topraktan olamaz.

ŞÂFÎ:

Maddi ve manevi pisliği gidermek için mutlak suyu kullanmak şarttır. Mutlak su, limon suyu gibi ek bir isimle değil de sadece "su" olarak anılan "tabii su"dur. a) Safran gibi, suya yabancı bir madde ile değişime uğrayan ve su denilemeyecek hale gelen sıvı madde tahûr değildir. (taharette kullanılmaz) b) “Su” ismi verilmesini engellemeyecek derecedeki değişimin bir zararı yoktur. c) “Uzun süre beklemeden dolayı değişime uğrayan su” veya “çamur ve yosun sebebiyle değişime uğrayan su” yu kullanmanın bir sakıncası yoktur. d) Su kaynağında veya geçiş yolunda bulunan bir madde sebebiyle değişime uğrayan suyu kullanmanın da bir sakıncası yoktur. e) Daha güçlü görüşe göre (suda erimemekle birlikte) suyun içinde bulunan dal parçası, yağ, suya atılan toprak sonucu meydana gelen değişimin de bir sakıncası yoktur.⁵⁷

⁵⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.118.

⁵⁶ *el-Hidâye*, I, ss.26-27.

⁵⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.67.

(وكل ماء وقعت فيه النجاسة لم يجز الوضوء به قليلا كانت النجاسة أو كثيرا) وقال

الشافعي - رحمه الله -: يجوز إذا كان الماء قلتى⁵⁸

2- (İçine necaset giren herhangi bir su ile necaset ister az ister çok olsun abdest alınmaz).

İmam Şâfiî: İçine necaset giren su -herhangi bir vasfı bozulmamış olmak şartıyla- eğer kulleteyn miktarı olursa onunla abdest alınabilir.

ŞÂFÎ:

İki kulle miktarındaki su, necis bir maddeye temas etmekle necis hale gelmez; şayet necaset suyu değiştirirse o zaman necis olur. Sudaki değişiklik kendi kendine veya başka bir su ile giderilirse su temizlenmiş hale gelir. Sudaki değişim, misk veya safran gibi bir madde ile keza en zahir kavle göre, toprak veya kireç ile giderilirse su temizleyici olmaz. Kulleteynden az olan suya bir pislik karışırsa su necis olur. Necis suya her hangi bir su eklenir de kulleteyn ölçüsüne ulaşır ve özelliğinde bir değişiklik olmazsa temizlenmiş olur. Aksi halde temizlenmiş olmaz. Zayıf kavle göre böyle bir su temizdir, temizleyici değildir. Kulleteyn; en sahih kavle göre Bağdat ritlesi ile ortalama beş yüz ritle (221 litre) ağırlığındadır.⁵⁹ İki kulle miktarındaki saf su içine katı veya sıvı (necis bir maddeye temas etmekle necis hale gelmez).⁶⁰

حجة على الشافعي - رحمه الله - في جلد الكلب وليس الكلب بنجس العين⁶¹

2- Köpeğin necisü'l-ayn olup derisinin tabaklanmakla temiz olmadığına kail olan İmam Şâfiînin görüşüne karşı delildir.

ŞÂFÎ:

İdrar ve domuz gibi aslı necis olan şeyler temizlenemezler. Necaset açısından domuzun hükmü köpeğin hükmü gibidir. Köpek, domuz ve bunlardan doğanlar necistir.⁶² Maddesi itibarıyla pis olan bir şey yıkamakla veya değişime uğramakla temiz hale gelmez. Örneğin köpek bir tuzlaya düşerek tuz haline dönüşse veya yanıp

⁵⁸ *el-Hidâye*, I, s.27.

⁵⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.68.

⁶⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.50.

⁶¹ *el-Hidâye*, I, s.31.

⁶² Nevevî, *Minhac*, I, ss.80-81.

kül olsa temiz olmaz.⁶³ Köpek vb. hayvanların derileri bu hayvanların ölümü ile necis olur; çünkü bunlar tabaklamakla temiz olmaz. Zira temizlik ifade etme açısından canlı olmak, tabaklamaktan daha öte bir durumdur. Buna rağmen köpek vb. hayvanlar canlı iken bile temiz değildir.⁶⁴

(وشعر الميتة وعظمها طاهر) وقال الشافعي - رحمه الله -: نجس لأنه من أجزاء

الميتة⁶⁵

3- (Murdar hayvanın kılları ile kemikleri necis değildir.) İmam Şâfiî: Kıl ve kemiklerinde murdar vücudun birer parçası olduğunu ileri sürerek necis olduklarını söylemiştir.

ŞÂFÎ:

Canlı hayvandan kopan parça da leş gibidir. Ancak eti yenen hayvanın kopan tüyü temizdir.⁶⁶ Canlı hayvandan kopan parça ve hamilelik kesesi, o hayvanın leşi gibidir; şayet o hayvan temiz ise söz konusu parça da temizdir, necis ise necistir.⁶⁷ İnsan, balık ve çekirge dışındaki (canlıların) leşleri de necistir.⁶⁸ Leş/meyte” dinen muteber bir boğazlama işlemi olmaksızın hayatı sona eren canlıdır. Leşin necis olması onun kemik, tüy/kıl, yün vb. gibi bütün parçalarını kapsar. Çünkü bunları tümü canlılığın söz konusu olduğu organlardır.⁶⁹

1.1.1.6. Artıklarla Diğer Bazı Şeylerin Hükmü Hakkında Bir Fasl

«يغسل الإناء من ولوغ الكلب ثلاثاً» هو حجة على الشافعي - رحمه الله - في اشتراط

السبع⁷⁰

1- (Köpeğin ağız sokmasından kap üç defa yıkanır) diyen bu hadis, yedi kez yıkamayı şart koşan İmam Şâfiî’nin görüşüne karşı delildir.

⁶³ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.134.

⁶⁴ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.136.

⁶⁵ *el-Hidâye*, I, s.32.

⁶⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.80.

⁶⁷ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.133.

⁶⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.80.

⁶⁹ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.129.

⁷⁰ *el-Hidâye*, I, ss.35-36.

ŞÂFÎ:

Köpeğin dokunmasıyla necis hale gelen bir şey, biri toprakla olmak üzere yedi kere yıkanır. Daha güçlü olan görüşe göre başka bir şey toprak yerine geçmez. Necis olan toprağın kullanılması ise yeterli olmaz. Daha doğru olan görüşe göre bir sıvı ile karışık toprak da yeterli olmaz.⁷¹

(وسور الخنزير نجس) لأنه نجس العين على ما مر (وسور سباع البهائم نجس) خلافا

للشافعي - رحمه الله - فيما سوى الكلب والخنزير لأن لحمها نجس ومنه يتولد اللعاب⁷²

2- (Domuzun da artığı necistir). Zira domuz yukarda geçtiği üzere necis-ül ayndır. (Canavarların da artığı necistir) İmam Şâfiî: Köpek ile domuz dışında hiçbir canavarın artığı necis değildir. Köpek ile domuzun eti necis olduğu ve salya etten kaynaklandığı için necistir.

ŞÂFÎ:

Köpek, domuz ve bunlardan doğanlar necistir. Köpeğin dokunması ile necis hale gelen bir şey, biri toprakla olmak üzere yedi kere yıkanır. Domuz da bu konuda köpek gibidir.⁷³

وقال أبو يوسف - رحمه الله - : يتيمم ولا يتوضأ به وهو رواية عن أبي حنيفة - رحمه الله

، وبه قال الشافعي - رحمه الله - عملاً بآية التيمم⁷⁴

3- İmam Ebu Yusuf: (Eğer nebizden başka bir şey bulunmazsa) Nebiz ile abdest alınmaz, teyemmüm edilir, demiştir. Ebu Hanife'den gelen rivayetlerden biri de bu yöndedir. İmam Şâfiî de teyemmüm ayetine dayanarak (buna kail olmuş) böyle amel etmiştir.

ŞÂFÎ:

Her türlü sarhoş edici sıvı necistir.⁷⁵ Nevevinin ifadesi nebizi de kapsar. Nebiz yaş hurma vb. meyve sularından yapılan bir tür içkidir.⁷⁶

⁷¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.80.

⁷² *el-Hidâye*, I, s.36.

⁷³ Nevevî, *Minhac*, I, ss.80-81.

⁷⁴ *el-Hidâye*, I, s.38.

⁷⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.80.

⁷⁶ Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.128.

1.1.1.7. Teyemmüm Bâbı

(ويجوز التيمم عند أبي حنيفة ومحمد رحمهما الله بكل ما كان من جنس الأرض كالتراب والرمل والحجر والجص والنورة والكحل والزرنيخ وقال الشافعي - رحمه الله -: لا يجوز إلا بالتراب المنبت⁷⁷)

1- (İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre –toprak, kum, taş, kireç, kül, sürme ve zırnık gibi-yeryüzü cinsinden olan her şeyle teyemmüm edilebilir.) İmam Şâfiî: “Ot bitiren topraktan başka bir şeyle teyemmüm edilemez.” demiştir.

ŞÂFÎ:

Temiz olan toprakla teyemmüm etmek. Tedavide kullanılan toprakla ve içerisinde toz bulunan kum ile teyemmüm yapmak caizdir. Maden (neft), ufaltılmış saksı, un gibi bir şeyle karışık olan toprakla teyemmüm yapmak caiz değildir. Zayıf kavle göre içerisindeki nesne az olan toprağı kullanmak caizdir. En sahih kavle göre, kullanılmış toprak ile teyemmüm etmek caiz değildir. Kullanılmış toprak, teyemmüm edilirken organ üzerinde kalan topraktır. Keza en sahih kavle göre organ üzerinden yere düşen toprak da kullanılmış toprak hükmündedir.⁷⁸“Toprak” sözcüğünün kapsamına sarı toprak, toza bulanmış toprak, kırmızı, siyah ve beyaz toprak girer. Bitki bitirmeyen tuzlu toprakla -şayet üzerinde tuz yoksa- teyemmüm yapılabilir. İçinde ince / ufak taşlar bulunan akarsu yatağındaki vadi toprağı girer. Yağ (petrol), kibrit, kireç gibi madenler ve çömlek parçaları ile teyemmüm yapılmaz; çünkü bunlara toprak denilmez.⁷⁹

(وإن توضأ لا يريد به الإسلام ثم أسلم فهو متوضئ) خلافا للشافعي - رحمه الله - بناء على اشتراط النية.⁸⁰

2- (Eğer bir Hristiyan, Müslüman olmak için abdest alır ve ondan sonra Müslüman olursa, abdestli sayılır.) İmam Şâfiî'ye göre ise abdestte niyet şart olduğu için abdestli sayılmaz.

⁷⁷ el-Hidâye, I, s.40.

⁷⁸ Nevevî, Minhac, I, s.84.

⁷⁹ Şirbînî, Muğni'l-Muhtac, I, s.154.

⁸⁰ el-Hidâye, I, s.41.

ŞÂFÎ:

Abdestin farzlarından birincisi: Bir hadesi kaldırmaya veya taharete gerek duyulan bir şeyin mubah hale gelmesine yahut abdestin farzını eda etmeye niyet etmektir.⁸¹ Niyetin şartı; niyet edenin Müslüman olmasıdır.⁸²

(ويصلي بتيممه ما شاء من الفرائض والنوافل) وعند الشافعي - رحمه الله -: يتيمم لكل فرض لأنه طهارة ضرورية⁸³

3- (Kişi ettiği teyemmüm ile istediği kadar farz ve nafil namazları kılabilir.) İmam Şâfî'ye göre, teyemmüm zaruretin gerektirdiği bir temizlenme olduğu için bir teyemmümle ancak bir farz namaz kılınabilir.

ŞÂFÎ:

Bir teyemmüm ile dilediği kadar nafil namaz kılabilir.⁸⁴ Kişi bir teyemmüm ile bir farz namaz dışında farz kılamaz. Bunun delili şudur: Abdestli olarak namaz kılma durumunda da aslında her bir namaz için abdest alınması gerekiyordu. Zira ayette “Ey iman edenler! Namaz için kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın”⁸⁵ buyrulmuştur. Teyemmüm de abdestin bedelidir. Abdestle ilgili hüküm Hz Peygamber'in Mekke'nin fethi günü beş vakit namazı bir abdestle kılması sebebiyle yürürlükten kaldırılmıştır (nesh edilmiştir). Teyemmüm ise olduğu gibi kalmıştır. Ayrıca teyemmüm zorunlu hallerde yapılan bir temizliktir.⁸⁶

1.1.1.8. Mestlerin Üzerine Mest Babı

(ولا يجوز المسح على خف فيه خرق كبير يبين منه قدر ثلاث أصابع من أصابع الرجل، فإن كان أقل من ذلك جاز) وقال زفر والشافعي رحمهما الله لا يجوز وإن قل⁸⁷

1- (İçinden üç ayak parmağının yeri kadar görünebilecek derecede delik olan mestleri mesh etmek caiz değildir. Deliği bu miktardan küçük olan mestlerin meshi

⁸¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.73.

⁸² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.86.

⁸³ *el-Hidâye*, I, ss.41-42.

⁸⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.85.

⁸⁵ Maide, 6

⁸⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.163.

⁸⁷ *el-Hidâye*, I, s.44.

câizdir) İmam Züfer ve Şâfiî: Mestte delik bulunduktan sonra -delik küçük de olsa- meshi caiz değildir.

ŞÂFİİ:

Mestler üzerine mestin şartları: Mestin (ayakta) yıkanması farz olan bölgeyi kapatması.⁸⁸ Ayağın, ayak bileklerindeki çıkıntılara kadar olan bölümünün yanlardan kapatılmış olması gerekir, üstten kapatılması gerekmez. Mestler, yıkanması farz olan bölgeyi örtmezse veya mestin yıkanması farz olan bölgeyi örten yerinde bir yırtık varsa bunun meshe zararı olur (mesh yapılması caiz olmaz). Mest, aynı hizada olmayan iki yerinden yırtılmış olsa bunun zararı olmaz.⁸⁹

(ومن لبس الجرموق فوق الخف مسح عليه) خلافا للشافعي - رحمه الله - فإنه يقول:

البدل لا يكون له بدل.⁹⁰

2- (Mest üzerine çizme, bot veya benzeri bir şey giyen kimse, mest üzerine giydiği şeyi mesh edebilir.) İmam Şâfiî: Bedele bedel olamaz, diye: “Mest üzerine giyilen şeyin meshi câiz değildir.” demiştir.

Koyu yer metinde yok mana olarak var diyebiliriz.

ŞÂFİİ:

Daha güçlü görüşe göre mestin dışına giyilen ayakkabılara da mesh yapılmaz.⁹¹ Metnin aslında geçen “curmûk” mestin dışına giyilen mest olup her ikisi de tek başına mesh yapmaya elverişlidir. Mestin dışına giyilen ayakkabıya mesh yapılıp yapılamayacağı konusunda iki görüş vardır. (Birinci görüş): Daha güçlü olan görüşe göre bunlardan yalnızca üsttekine mesh yapmakla yetinilemez. Çünkü ruhsat, genel ihtiyaç sebebiyle yalnızca mestler üzerine mesh yapmakla ilgili söz konusu olmuştur. (İkinci görüş): Mestin dışına giyilen ayakkabıya mesh yapmak yeterlidir. Çünkü şiddetli soğuk mestin dışına ayakkabı giymeyi gerektirebilir.⁹²

⁸⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.77.

⁸⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.111.

⁹⁰ *el-Hidâye*, I, s.46.

⁹¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.77.

⁹² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.113.

1.1.1.9. Kadınların Aybaşı İle İstihaza Halleri Babı

لقوله - عليه الصلاة والسلام - «أقل الحيض للجارية البكر والثيب ثلاثة أيام ولياليها وأكثره عشرة أيام» وهو حجة على الشافعي - رحمه الله - في التقدير بيوم وليلة⁹³

1- Hz. Peygamber, “Bakire kız olsun evlenmiş olsun, kadının aybaşı hali en az üç en çok on gün sürer”⁹⁴ buyurmuştur. Bu hadis, “Aybaşı hali süresinin en kısısı yirmi dört saattir” diyen İmam Şâfiî’nin görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Hayızın en az süresi bir gün ve bir gecedir.⁹⁵ En kısa süreli âdet dönemi bir gün bir gecedir. Bir gün bir gece yirmi dört saattir. Bu, İmam ŞÂFÎ’nin kitaplarının tümünde söylediği ifadedir. Bir yerde ise âdetin en az süresinin yalnızca bir gündüz miktarınca olduğunu söylemiştir. Zayıf bir görüşe göre bir defa görülen kan bile âdet kanıdır. Bu tuhaf bir görüştür.⁹⁶

(وأكثره عشرة أيام ولياليها والزائد استحاضة) وهو حجة على الشافعي - رحمه الله - في التقدير بخمسة عشر يوما⁹⁷

2-(Aybaşı halinin en uzun süresi de on gündür. Bundan fazla süren kan, aybaşı hali olmayıp istihazadır). Bu hadis, İmam Şâfiî’nin görüşüne karşıdır. Zira İmam Şâfiî, en uzun sürenin on beş gün olduğu kanaatindedir.

ŞÂFÎ:

En uzun süreli âdet dönemi, -kanın akması sürekli olmasa bile- geceleri ile birlikte on beş gündür. Bununla kastedilen şudur: “En uzun âdet dönemi; âdetin başladığı ilk gün görülen kan, ilk gece görülen kana bitişik olmasa bile on beş gündür.” Mesela kadın kanı gündüzün başında görse sonra geceleyin görse durum böyledir. Bunun sebebi kadınlar üzerinde yapılan araştırmalardır.⁹⁸

⁹³ *el-Hidâye*, I, ss.47-48.

⁹⁴ *Darekutnî*, I, 219, 61.

⁹⁵ *Nevevî, Minhac*, I, s.87.

⁹⁶ *Şirbinî, Muğni’l-Muhtac*, I, s.171.

⁹⁷ *el-Hidâye*, I, s.48.

⁹⁸ *Şirbinî, Muğni’l-Muhtac*, I, s.171.

لقوله - عليه الصلاة والسلام - «فإنني لا أحل المسجد لحائض ولا جنب» وهو بإطلاقه حجة على الشافعي - رحمه الله - في إباحة الدخول على وجه العبور والمرور⁹⁹

3- Hz. Peygamber, “Ben mescidi, ne aybaşı halindeki kadına ne de cünüp olan kimseye caiz kılmam”¹⁰⁰ buyurmuştur. Görüldüğü gibi hadiste herhangi bir kayıt veya istisna bulunmadığı için, “Cünüp olan kimse, camide duramaz. Fakat içinden geçebilir” diyen Şâfiî’nin görüşüne karşı delildir.

ŞÂFÎ:

Cünüplü olana haram olan şeyler, hayızlı olan kadına da haramdır. Hayızlı kadının mescidi kirletme korkusu varsa, mescidin bir tarafından girip diğer tarafından çıkması da haramdır.¹⁰¹ Şayet kadın âdet kanının camiye kirleteceğinden korkarsa, camiye necasetten korumak için camiden geçmesi haram olur. Şayet kanın düşmeyeceğinden emin olursa, tıpkı cünüp şahıs gibi camiden geçmesi caiz olmakla birlikte el-Mecmu’da belirtildiğine göre bu mekruhtur.¹⁰²

1.1.1.10. İstihaza Fash

(والمستحاضة ومن به سلس البول والرعايف الدائم والجرح الذي لا يرقأ يتوضئون لوقت كل صلاة فيصلون بذلك الوضوء في الوقت ما شاءوا من الفرائض والنوافل) وقال الشافعي - رحمه الله -: تتوضأ المستحاضة لكل مكتوبة¹⁰³

1-(Müstahaza olan kadın ile bevlini kendinde tutamayan, burnundan sürekli kan akan ve yara veya çıbanı sürekli olarak akıntılı olan kimseler, her yeni bir namaz vakti girince abdestlerini yenilemek zorundadırlar ve bu abdestle istedikleri kadar farz ve nafile namaz kılabilirler. İmam Şâfiî: Bunlar, farz olan her bir namaz için abdest almak zorundadırlar.

ŞÂFÎ:

Müstehâza’nın her bir farz için abdest alması gerekir.¹⁰⁴ Müstehâza, adak namazı da dahil olmak üzere, tıpkı teyemmüm yapan kişi gibi her bir farz namaz için

⁹⁹ *el-Hidâye*, I, s.49.

¹⁰⁰ Ebu Davud, *Taharet*, 232.

¹⁰¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.87.

¹⁰² Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.172.

¹⁰³ *el-Hidâye*, I, s.52.

¹⁰⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.87.

abdest almalıdır; çünkü ondaki abdestsizlik durumu sürekli. Bir farz bu şekilde kılmasına zaruretten dolayı izin verilmiştir. “Farz” ifadesi nafileyi dışarıda bırakmaktadır. Buna göre müstehaza, bir abdest ile dilediği kadar nafile namaz kılabilir.¹⁰⁵

1.1.1.11. Kadınların Loğusalık Hali

(وأكثره أربعون يوما والزائد عليه استحاضة) أن «النبي - عليه الصلاة والسلام - وقت للنفساء أربعين يوما» وهو حجة على الشافعي - رحمه الله - في اعتبار الستين¹⁰⁶

1-(Loğusalık en çok kırk gün sürer. Şayet kırk günden fazla sürerse, fazla olanı istihazadır.) Hz. Peygamber, “Loğusalık kırk gündür”¹⁰⁷ buyurmuştur. Bu hadis, “Loğusalık süresinin en uzununu altmış gündür” diyen İmam Şâfiî’nin görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Loğusalığın en azı bir andır, en çoğu ise altmış gündür. En sık görüleni kırk gündür.¹⁰⁸ Bunların tümünde , “âdet görme” konusunda geçtiği üzere dış dünyadaki veriler esas alınır. Ebu Davud, Ümmü Seleme’den şunu rivayet etmiştir: “Hz Peygamber döneminde loğusa olan kadın kırk gün otururdu (ibadetlerden uzak dururdu).”¹⁰⁹ Bu hadis, loğusalığın kırk günden fazla olmayacağına delil olmaz. Yahut da bu hadis yaygın olarak görülen durumu yahut da belirli kadınlarla ilgili bir durumu ifade etmektedir.¹¹⁰

1.1.1.12. Namaz İçin Necasetlerden Temizlenme Babı

(ويجوز تطهيرها بالماء وبكل مائع طاهر يمكن إزالتها به كالخل وماء الورد ونحوه مما إذا عصر انعصر) والشافعي - رحمه الله -: لا يجوز إلا بالماء لأنه ينتجس بأول الملاقاة، والنجس لا يفيد الطهارة إلا أن هذا القياس ترك في الماء للضرورة.¹¹¹

¹⁰⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.175.

¹⁰⁶ *el-Hidâye*, I, s.53.

¹⁰⁷ Ebu Davud, *Taharet*, 312; Tirmizi, *Taharet*, 139; İbni Mace, *Taharet*, 648.

¹⁰⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.89.

¹⁰⁹ Ebu Davud, *Taharet*, 311.

¹¹⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.185.

¹¹¹ *el-Hidâye*, I, s.54.

1- (Necaseti su ile temizlemek câiz olduğu gibi-sirke, gül suyu ve benzeri gibi- meyveleri sıkarak elde edilen, temiz ve necaseti giderici her sıvı ile de caizdir.) İmam Şâfiî: “Sudan başka herhangi bir sıvı ile necaseti yıkamak caiz değildir.” demiştir. Çünkü sıvı necasete değdiği zaman necis olur. Necis olan bir şeyle de temizlenme olmaz. Her ne kadar su da diğer sıvılar gibi necasete değdiği zaman necis oluyorsa da, sudan başka bir temizleme aracı bulunmadığından, bu yargıyı onun hakkında yapmak zorundayız demiştir.

ŞÂFİÎ:

Hades ve necaseti gidermek için mutlak su şarttır. “Mutlak su” herhangi bir kayıt konmaksızın kendisine “su” adı verilen şeydir.¹¹² Mutlak su kapsamına girmeyen nesneler; sirke vb. sıvılar, kayıtlı olarak zikredilen sular, güneş, ateş, rüzgar vb. varlıklar.¹¹³

(وإن أصابت الأرض نجاسة فجفت بالشمس وذهب أثرها جازت الصلاة على مكانها)
وقال زفر والشافعي رحمهما الله لا تجوز لأنه لم يوجد المزيل (و) لهذا (لا يجوز التيمم به)¹¹⁴

2- (Eğer necaset bir yere değer ve sonra güneşte kuruyup yerinde bir iz kalmazsa, o yer üzerinde namaz kılınabilir.) Fakat İmam Züfer ile Şâfiî’ye göre, kılınamaz. Zira necaset herhangi bir şeyle giderilmemiştir. Bunun içindir ki onunla teyemmüm edilemez.

ŞÂFİÎ:

Pisliği gidermede kullanılan su az ise, pisliğin üzerinden akıp gitmesi şarttır. En sahih kavle göre necasetin bulaştığı yeri sıkamak şart değildir.¹¹⁵ Şayet necasetin maddesel bir varlığı yoksa yani hükmi bir necaset ise suyu necasetin bulunduğu yere akıtmak yeterlidir. Hükmi necaset; tadı, rengi ve kokusu hissedilmemekle birlikte varlığı kesin olarak bilinen necasettir. Bu necasette suyun akıtılmasının yeterli olmasının sebebi, söz konusu yerde, giderilmesi gereken maddesel bir varlığın bulunmamasıdır. Necasetin maddi varlığının giderilmesi farzdır.¹¹⁶

¹¹² Nevevî, *Minhac*, I, s.67.

¹¹³ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.45.

¹¹⁴ *el-Hidâye*, I, s.56.

¹¹⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.81.

¹¹⁶ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.139.

(وقدر الدرهم وما دونه من النجس المغلظ كالدم والبول والخمر وخرء الدجاج وبول الحمار جازت الصلاة معه وإن زاد لم تجز) وقال زفر والشافعي: قليل النجاسة وكثيرها سواء لأن النص الموجب للتطهير لم يفصل.¹¹⁷

3- (Kan, idrar, şarap, tavuk pisliği ve eşek sidiği gibi galiz olan necasetten bir dirhem miktarı ve daha az necasetle namaz kılınabilir.) İmam Züfer ile Şâfî'ye göre, "Necasetin çoğu ile azı arasında fark yoktur. Zira temizlenmeyi emreden nas ayırım yapmamıştır."

ŞÂFÎ:

Elbisesinin bir bölümüne necaset bulaşan kişinin namazı -elbisenin bu bölümü kişinin hareket etmesi ile hareket etmese bile- sahih olmaz.¹¹⁸ Namazın herhangi bir bölümünde elbisesinin veya bedeninin bir bölümüne necaset bulaşan kişinin namazı sahih olmaz. Bu elbise, kişinin hareket etmesiyle hareket etmiyorsa bile hüküm böyledir. Örneğin kişinin sarığının ucu uzun olsa veya elbisenin kolu uzun olup necasete temas etse bu namaz sahih olmaz.¹¹⁹

1.1.1.13. İstinca Babı

(وليس فيه عدد مسنون) وقال الشافعي - رحمه الله -: لا بد من الثلاث¹²⁰

1- (İstinca hakkında sünnet olan bir sayı yoktur.) İmam Şâfî'ye göre üç kez sürmek gerekir.

ŞÂFÎ:

Taş ile istinca yapıldığında bir taşın üç tarafı ile de olsa, silinmenin en az üç defa olması vaciptir. Pislik üç taş ile giderilemezse, dördüncü bir taşla temizlemek vaciptir. Taşları üç, beş, yedi ve dokuz... gibi tek sayılarda kullanmak sünnettir.¹²¹ Taşla istincada birinci şart: Her bir necaset bölgesinin tümü üzerinde olmak üzere üç defa silme. Bu, üç köşesi olan bir taşla yapılırsa yeterli olur.¹²²

¹¹⁷ *el-Hidâye*, I, s.57.

¹¹⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.106.

¹¹⁹ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.291.

¹²⁰ *el-Hidâye*, I, s.59.

¹²¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.82.

¹²² Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.83.

1.1.1.14. Namaz İçin Necasetlerden Temizlenme Babı

لقوله - عليه الصلاة والسلام - لعائشة «فاغسله إن كان رطباً وافرقيه إن كان يابساً»
وقال الشافعي - رحمه الله -: المنى طاهر، والحجة عليه ما روينا.¹²³

(Peygamber Efendimiz Hz Aişe'ye.”Yaşsa onu yıka, kuru ise onu ov”¹²⁴ buyurmuştur. Bu hadis “Meni necis değildir” diyen İmam Şâfiî'nin görüşüne karşıdır.

ŞÂFÎ:

Kan, irin ve yaradan çıkan su, mideden çıkan kusmuk, insan ile hayvan idrarı ve dışkısı, mezi, vedi, keza en sahih kavle göre insandan başka diğer canlıların menisi necistir.¹²⁵ (Meninin necis olup olup olmadığı konusunda üç görüş vardır:)(Birinci görüş): İnsan ve köpek dışındaki canlıların menileri, (bedende) dönüşüme uğrayan diğer nesneler (idrâr, dışkı vb.) gibi necistir. Köpeğin menisinin necis olduğu konusunda görüş ayrılığı yoktur.İnsan menisi ise daha güçlü olan görüşe göre temizdir. (İkinci görüş):Meni mutlak olarak necistir; çünkü bu, kan gibi insan bedeninde dönüşüme uğramıştır. (Üçüncü görüş): Kadının cinsel organındaki ıslaklığın necis olmasına binaen kadının menisi necistir.¹²⁶

1.1.1.15. Kadınların Loğusalık Hali

(والدم الذي تراه الحامل ابتداء أو حال ولادتها قبل خروج الولد استحاضة) وإن كان ممتداً. وقال الشافعي - رحمه الله -: حيض اعتباراً بالنفاس إذ هما جميعاً من الرحم.¹²⁷

(Loğusalık: doğum yaptıktan sonra kadından gelen kandır. Gebe kadının, gebelik halinde veyahut doğum yaparken ve fakat daha çocuk çıkmamışken gördüğü kan -ne kadar uzun da sürse- istihaza kanıdır.) İmam Şâfiî: Bunu da loğusalık kanına kıyas ederek. “Aybaşı kanıdır. Çünkü rahimden gelir.” demiştir.

ŞÂFÎ:

En zahir kavle göre, hayızın en az süresi içerisinde hamile veya temiz kadından akan kan hayız kanıdır.¹²⁸(Hamilelik döneminde görülen kanamanın ne

¹²³ el-Hidâye, I, s.55.

¹²⁴ Darekutni, Sünen, Taharetül Meni, I, 123.

¹²⁵ Nevevî, Minhac, I, s.80.

¹²⁶ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.132.

¹²⁷ el-Hidâye, I, s.53.

olduğu konusunda iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Daha güçlü olan ve Şâfiî'nin yeni görüşüne göre hamile kadının gördüğü kan âdet kanıdır. (İkinci görüş): Şâfiî'nin eski görüşüne göre bu âdet değildir, tıpkı idrarını tutamama gibi sürekli bir abdestsizlik halidir. Çünkü hamilelik âdet yolunu kapatır. Âdet kanı rahmin boş olduğunu gösteren bir delildir. Bu da gösteriyor ki hamile kadın âdet görmez.¹²⁹

1.1.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

1.1.2.1. Abdest ve Gusûlde Kullanılması Caiz Olan Olmayan Sular

(وموت ما ليس له نفس سائلة في الماء لا ينجسه كالبق والذباب والزنابير والعقرب ونحوها) وقال الشافعي - رحمه الله -: يفسده لأن التحريم لا بطريق الكرامة آية النجاسة، بخلاف دود الخل وسوس الثمار لأن فيه ضرورة¹³⁰

1- (Arı, pire, sinek, akrep ve benzeri gibi kanı akmayan canlıların suda ölmesi suyu necis etmez.) İmam Şâfiî'ye göre necis eder. Çünkü etlerinin haram olması necis olduklarını gösterir. Fakat sirke veya meyveler içinde ölen kurtlar öyle değildir. Çünkü onda zaruret vardır.

ŞÂFİÎ:

Akıcı kanı olmayan hayvan ölüsü bu hükümlerden (pis maddelerden) istisna edilir; çünkü -meşhur olan görüşe göre- bu hiçbir sıvıyı necis kılmaz. Yine (Şâfiî'nin) bir görüş(ün)e göre gözle görülmeyen necis bir madde de böyledir (içine düştüğü sıvıyı necis kılmaz). Bana göre bu görüş (karşısında yer alan görüşten, yani sıvının necis olduğu görüşünden) daha güçlüdür. Allah daha iyi bilir.¹³¹(Akıcı kanı olmayan bir hayvan ölüsünün bir sıvının içine düşmesi durumunda sıvının necis hale gelip gelmediği konusunda iki görüş vardır: (Birinci (meşhur) görüş): Meşhur olan görüşe göre canlı iken bir organı yarıldığında kanı akmayan; eşek arısı, akrep, zehirli keler, sinek, bit, pire gibi bir hayvanın ölüsü -yılan, kurbağa, fare gibi hayvanlar değil- necisler arasından istisna edilir. Bunların ölüsü suya veya bir başka sıvıya düştüğünde onu necis kılmaz. Çünkü bundan sakınmak zordur. (İkinci görüş): Akıcı kanı olmayan hayvanın ölüsü sıvıyı necis yapar. et-Tenbih isimli eserde şöyle

¹²⁸ Nevevî, *Minhac*, I, 89.

¹²⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.184.

¹³⁰ *el-Hidâye*, I, s.28.

¹³¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.68.

denilmektedir. “Ölüsü necis olan diğer hayvanlarda olduğu gibi kıyasa göre burada da necis olması gerekir.”

Görüş ayrılığı “suda yaşamayan hayvan” konusundadır. Sülük ve sirke kurdu gibi sıvının içinde yaşayan hayvan o sıvının içinde ölürse sıvıyı kirletmez. Bu konuda görüş ayrılığı yoktur.¹³²

(وموت ما يعيش في الماء فيه لا يفسده كالسمك والضفدع والسرطان) قال الشافعي - رحمه الله :- يفسده إلا السمك¹³³

2- (Balık, kurbağa ve yengeç gibi, suda yaşayan canlıların suda ölmeleri suyu necis etmez) İmam Şâfiî, “Balıktan başka her canlının ölmesi necis kılar” demiştir.

ŞÂFÎ:

Canlı iken bir organı koparıldığında akıcı kanı olmayan sinek veya sivrisinek gibi hayvanlar pis maddelerden istisna edilmiştir. Meşhur kavle göre, akıcı kanı olmayan hayvanların, keza bir kavle göre, normal bir gözün göremeyeceği kadar az olan pisliğin düştüğü sıvı madde pis olmaz. Ben diyorum ki, bu sonuncu görüş ezhar olandır. Allah daha iyi bilir.¹³⁴ Görüş ayrılığı “suda yaşamayan hayvan” konusundadır. Sülük ve sirke kurdu gibi sıvının içinde yaşayan hayvan o sıvının içinde ölürse sıvıyı kirletmez. Bu konuda görüş ayrılığı yoktur.¹³⁵

(والماء المستعمل لا يجوز استعماله في طهارة الأحداث) خلافا لمالك والشافعي رحمهما الله. هما يقولان إن الطهور ما يطهر غيره مرة بعد أخرى كالقطوع. وقال زفر، وهو أحد قولي الشافعي - رحمه الله - : إن كان المستعمل متوضئا فهو طهور، وإن كان محدثا فهو طاهر غير طهور لأن العضو طاهر حقيقة، وباعتباره يكون الماء طاهرا لكنه نجس حكما، وباعتباره يكون الماء نجسا فقلنا بانتفاء الطهورية وبقاء الطهارة عملا بالشبهين¹³⁶

3- (Müsta'mel, yani daha önce abdest veya gusülde kullanılmış olan) su bir daha abdest veya gusülde kullanılmaz.) İmam Malik ve Şâfiî: “Kesici olan bir âlet herhangi bir şeyi nasıl birkaç kez kesiyorsa, necaseti giderici olan su da necaseti giderir” diyerek bu görüşe katılmamışlardır. İmam Züfer'in görüşü ve Şâfiî'nin görüşlerinden birisi: Eğer daha önce onunla abdest alan kimse abdestli idiyse o su

¹³² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.53.

¹³³ *el-Hidâye*, I, s.29.

¹³⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.68.

¹³⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.53.

¹³⁶ *el-Hidâye*, I, s.29.

temizdir, (onunla bir daha abdest alınabilir) değil idiye temizdir fakat temizleyici değildir (bir daha onunla abdest alınmaz). Çünkü abdestsiz olan kimsenin uzuvları hakikaten necis olmadığı için, o uzuvlarda kullanılmış olan suyun necis olmaması, hükmen necis olduğu için de necis olması lazım gelir, işte bu iki ihtimali göz önünde bulundurarak bu suya necis diyemeyiz. Ancak necaseti giderici değildir.

ŞÂFÎ:

a) Farz olan taharette kullanılmış su -bir görüşe göre nafile taharette kullanılmış su da-Şafiî'nin yeni görüşüne göre taharette kullanılmaz.

b) Kullanılmış su bir araya toplanarak iki kulleye ulaşırsa daha sahih olan görüşe göre su taharette kullanılır.¹³⁷ Şafinin yeni görüşü; Miktarı az olan, farz taharette -örneğin ilk olarak abdest almada- kullanılmış su; bir görüşe göre -ikinci ve üçüncü yıkama, sünnet olan gusül ve abdest tazeleme gibi- nafile bir taharette kullanılmış su da (hadesten) taharette kullanılamaz (tahûr değildir). (Bununla birlikte bu su necis değildir. Şafiî'nin eski görüşü: Şafinin eski görüşüne göre bu su taharette kullanılabilir; çünkü daha önce geçen ayette yer alan “tahûr” ifadesi bu suyla taharetin tekrar yapılabileceğini gösterir.¹³⁸

(وشعر الإنسان وعظمه طاهر) وقال الشافعي: نجس لأنه لا ينتفع به ولا يجوز بيعه¹³⁹

4- (İnsan ölüsünün de kılları ve kemikleri necis değildir.) İmam Şâfiî, “insan ölüsünün kıl ve kemiklerini kullanmanın satışını yapmanın caiz olmadığına dayanarak necis oldukları” görüşünde bulunmuştur.

ŞÂFÎ:

(İnsan cesedinin necis olup olmadığı konusunda iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Daha güçlü olan görüşe göre insan öldüğünde cesedi necis olmaz. Çünkü Allah “Biz insanı şan ve şeref sahibi /saygıdeğer kıldık”¹⁴⁰ buyurmuştur. İnsanın şan ve şeref sahibi kılınması onun ölüsünün necis olmamasını gerektirir. Bu konuda Müslüman ile Müslüman olmayan eşittir. Ayrıca kişi ölünce necis olsaydı, diğer leşler gibi maddesi itibarıyla necis sayılması gerekirdi. Şayet böyle olsaydı, diğer necis maddelerin yıkanması emredilmediği gibi ölünün de yıkanması emredilmezdi.

¹³⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.67.

¹³⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.48.

¹³⁹ *el-Hidâye*, I, s.32.

¹⁴⁰ İsrâ, 70.

(İkinci görüş): Diğer görüşü göre insan ölünce cesedi necis olur. Çünkü insan canlı iken temiz olduğundan ve eti yenmediğinden ölüsü (eti yenmeyen) diğer canlıların ölüsü gibi kabul edilir. Bu görüş yukarıdaki gerekçelerle reddedilmiştir.¹⁴¹

1.1.2.2. Kuyular Hakkında

(فإن وقع فيها خراء الحمام أو العصفور لا يفسده) خلافا للشافعي - رحمه الله - . له أنه استحال إلى نتن وفساد فأشبهه خراء الدجاج.¹⁴²

(Kuyuya düşen güvercin veya serçe kuşunun pisliği kuyuyu necis etmez.) İmam Şâfiî: Necis eder. Çünkü o da tavuk pisliği gibi pisliğe dönüşüp kokuşan bir şeydir.

ŞÂFÎ:

Boş arazilerdeki su birikintilerine farelerin attığı necâsetler ve kuş pislikleri suyu değiştirmedikleri sürece affedilir; çünkü bunlardan kaçınmak zordur.¹⁴³

1.1.2.3. Teyemmüm Babı

(ولو كان يجد الماء إلا أنه مريض يخاف إن استعمل الماء اشتد مرضه يتييم) واعتبر الشافعي - رحمه الله - خوف التلف¹⁴⁴

(Eğer su bulunuyor ve fakat kişi hasta olduğu için, abdest aldığı takdirde hastalığı artıyorsa, yine teyemmüm edebilir.) İmam Şâfiî: “Eğer hasta olan kişi, abdest almaktan ölüm endişesi duyuyorsa teyemmüm edebilir.” demiştir.

ŞÂFÎ:

Teyemmümü mübah kılan üçüncü durum; suyu kullanma durumunda bir organın işlevini kaybetmesi korkusu bulunacak derecede bir hastalığın söz konusu olmasıdır. Daha güçlü olan görüşe göre; (su kullanması halinde) hastalığın iyileşmesinin gecikmesi ve bedenin başkalarınca görünen bir kısmındaki bir organda belirgin bir biçimde çirkinlik meydana gelmesi söz konusu ise (kişi teyemmüm yapar). Şiddetli soğuk da hastalık hali gibidir.¹⁴⁵ Teyemmümü mübah kılan üçüncü durum, suyu kullanma durumunda; körlük, dilsizlik vb. bir organın işlevini

¹⁴¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.129.

¹⁴² *el-Hidâye*, I, s.33

¹⁴³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.52.

¹⁴⁴ *el-Hidâye*, I, s.39.

¹⁴⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.83.

kaybetmesi korkusunun söz konusu olduğu bir hastalıktır. Kişinin hastalığı hafif ise veya hasta olmadığı halde su kullanması halinde tehlikeli (korkutucu) bir hastalığa yakalanmaktan korkuyorsa mezhepte kabul edilen görüşe göre teyemmüm yapar. Yine kişi (suyu kullanınca) bitkin düşmekten korktuğunda da teyemmüm yapar. Hastalık gibi değerlendirilen diğer durumlarda: Daha güçlü görüşe göre; kişi abdest aldığıında -acısı artmasa bile- iyileşme süresi uzuyorsa görünen organlarında (kararma vb.) çirkinlik meydana gelecekse teyemmüm yapabilir. İkinci görüşe göre organ kaybı söz konusu olmadığı için teyemmüm yapamaz.¹⁴⁶

1.2. NAMAZ

1.2.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

1.2.1.1. Namaz Vakitleri

(ثم الشفق هو البياض الذي في الأفق بعد الحمرة عند أبي حنيفة - رحمه الله -، وقالوا: هو الحمرة) وهو رواية عن أبي حنيفة وهو قول الشافعي¹⁴⁷

(Güneşin batışından sonra ufuktaki aydınlık İmam Ebu Hanife'ye göre kırmızılıktan sonraki beyazlıktır. Diğer iki imam ise “kırmızılıktır” demişlerdir.) İmam Ebu Hanife'den bu yolda bir rivayet vardır ve aynı zamanda İmam Şâfiî de bu görüştedir.

ŞÂFİİ:

Sabah Namazı: İlk vakti fecr-i sadığın doğmasından itibaren başlar. Fecr-i sadık, doğu ufkunda yatay olarak yayılan aydınlıktır. Bu vakit güneş doğuncaya kadar devam eder. Şafinin eski görüşüne göre (akşam namazının vakti) kırmızı şafak kayboluncaya kadar devam eder¹⁴⁸“Kırmızı” ifadesi ile “sarı” ve “beyaz” şafak dışarıda bırakılmıştır. el-Muharrer'de “kırmızı” sözcüğü belirtilmemiştir, çünkü sözlükte şafak denildiğinde bundan zaten kızıl şafak anlaşılır. Cevheri, Ezheri ve diğer alimler böyle söylemişlerdir. İsnevi de “bu sebeple hadislerin çoğunda şafağın kırmızı olmasına temas edilmemiştir” demiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.149-150.

¹⁴⁷ *el-Hidâye*, I, s.63.

¹⁴⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

¹⁴⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.190.

1.2.1.2. Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler

لحديث «عقبة بن عامر - رضي الله عنه-قال: ثلاثة أوقات نهانا رسول الله - صلى الله عليه وسلم - أن نصلي فيها وأن نقبر فيها موتانا: عند طلوع الشمس حتى ترتفع، وعند زوالها حتى تزول، وحين تضعف للغروب حتى تغرب» والحديث بإطلاقه حجة على الشافعي - رحمه الله - في تخصيص الفرائض، وبمكة في حق النوافل¹⁵⁰

Ukbe b. Âmir : “Hz. Peygamber Peygamber, güneş doğarken yükselineceye kadar, tepedeyken sağa doğru kayıncaya kadar ve batarken de tam batıncaya kadar olmak üzere üç vakitte bizi namaz kılmaktan ve ölülerimizi yıkamaktan nehyederdi.”¹⁵¹ diye söylemiştir. Bu hadisteki itlak, geçen namazları kaza etmenin ve Mekke’de nafile namazları dahi kılmanın bu vakitlerde mekruh olmadığını söyleyen İmam Şâfiî’ye karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Şu durumlarda namaz kılmak mekruhtur: 1. Cuma günü hariç güneş tepede olduğu zaman, 2. Sabah namazından sonra güneş bir mızrak boyu yükselineceye kadar, 3. İkindiden sonra güneş batıncaya kadar. Ancak (bu vakitlerde şöyle) bir sebeple namaz kılmak mekruh olmaz: 1. Kaza namazı kılmak, 2. Güneş tutulması namazı kılmak, 3. Tahiyatül mescid namazı kılmak, 4. Şükür secdesi yapmak. Yine sahih olan görüşe göre Mekke’deki Hareme bölgesinde söz konusu vakitlerde namaz kılmak mekruh değildir.¹⁵²

1.2.1.3. Ezan Bâbı

وقال الشافعي - رحمه الله -: فيه ذلك لحديث أبي محذورة - رضي الله عنه - «أن النبي - صلى الله عليه وسلم - أمر بالترجيع»¹⁵³

1- İmam Şâfiî, Ebu Mahdure’nin: “Peygamberimiz bana ezanda terci yapmamı emir buyurdu”¹⁵⁴ hadisine dayanarak “Ezanda terci vardır” demiştir.

¹⁵⁰ el-Hidâye, I, s.67.

¹⁵¹ Müslim, *Salat*, 831; Ebu Davud, *Cenaiz*, 3192; Tirmizi, *Cenaiz*, 1030; Nesai, *Mevakit*, 560; İbn-i Mace, *Cenaiz*, 1519.

¹⁵² Nevevî, *Minhac*, I, s.91.

¹⁵³ el-Hidâye, I, s.68.

¹⁵⁴ Müslim, *Salat*, 379; Ebu Davud, *Salat*, 500; Nesai, *Ezan*, 629; İbn-i Mace, *Ezan*, 709.

ŞÂFÎ:

Ezanda terci sünnettir. Terci', şehadetleri iki kere açıktan söylemeden önce iki kere gizli olarak söylemektir. Şehadetleri gizli söylemekten kasıt bunu yakındakilerin veya mescittekilerin duyabileceği bir sesle söylemektir. Bazıları bu gizli söylemenin kıraatin gizli okunduğu namazlardaki okuyuş gibi olabileceğini söylemişlerdir.¹⁵⁵

(والإقامة مثل الأذان إلا أنه يزيد فيها بعد الفلاح قد قامت الصلاة مرتين) هكذا فعل الملك النازل من السماء وهو المشهور ثم هو حجة على الشافعي - رحمه الله - في قوله إنها فرادى فرادى إلا قولهم قامت الصلاة مرتين.¹⁵⁶

2-(Kamet de ezan gibidir. Ancak kamette Hayyealelfeleh'tan sonra iki kez Kad Kametissalah denilir.) Meşhur olan rivayete göre ezanı öğreten melek, kametin de ezan gibi olduğunu söylemiştir. İmam Şâfî, "Kamette Kad Kametissalah hariç kelimeler birer defa söylenir" demiş ise de bu hadis onun görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Ezan sözleri ikişer ikişer okunur. Kâmet sözleri ise; "kad kameti's-salâtü" ifadesi hariç birer kere okunur.¹⁵⁷ "Kad kameti's-salât ifadesi hariç" kısmı Nevevi'nin eklediği bir fazlalıktır. Ed-Dekâik'te "Allahu ekber" ifadesini istisna etmemesinin gerekçesini şu şekilde ortaya koymuştur: Tekbir kametin başında ve sonunda ikişer defa okunur, çünkü o ezandakinin yarısı kadar olması açısından sanki tek gibi olmuştur. Bu, kametin başındaki tekbir açısından açık bir durum olmakla birlikte kametin sonundaki tekbir ezandakine eşittir. Bunun yerine şöyle demek daha yerindedir: "Kamet sözlerinin çoğunluğu bir kere söylenir."¹⁵⁸

(ولا يؤذن لصلاة قبل دخول وقتها ويعاد في الوقت) (وقال أبو يوسف) وهو قول الشافعي - رحمه الله - (يجوز للفجر في النصف الأخير من الليل)¹⁵⁹

3- (Herhangi bir namaz için, vakti girmeden ezan okunamaz.) İmam Ebu Yusuf ve Şâfî: "Sabah namazı için gecenin son yarısında ezan okunabilir" demiştir.

¹⁵⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.211.

¹⁵⁶ *el-Hidâye*, I, s.69.

¹⁵⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.93.

¹⁵⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.210.

¹⁵⁹ *el-Hidâye*, I, s.72.

ŞÂFÎ:

Ezanın şartı vaktin girmesidir. Ancak sabah namazı bunun dışındadır. Sabah namazı için ezan okumak gece yarısından itibaren sahih olur.¹⁶⁰ Sabah ezanının vakti gecenin ikinci yarısından itibaren meşru olmuştur; çünkü gecenin ikinci yarısı sabah namazına daha yakındır. Zira gecenin çoğu geçmiş, ezanın vakti yaklaşmıştır. Bu yüzden gecenin ikinci yarısı sabaha nisbet edilir.¹⁶¹

1.2.1.4. Namazın Sıhhatinin Şartları

(ومن لم يجد ما يزيل به النجاسة صلى معها ولم يعد) وهذا على وجهين إن كان ربع الثوب أو أكثر منه طاهرا يصلي فيه ولو صلى عريانا لا يجزئه لأن ربع الشيء يقوم مقام كله، وإن كان الطاهر أقل من الربع فكذلك عند محمد - رحمه الله -، وهو أحد قولي الشافعي¹⁶²

1- (Kişi, necis olan elbisesini yıkamak için bir şey bulamadığı zaman necis elbisesiyle namaz kılar ve namazını bir daha yenilemez.) Bunun iki şekli vardır: Eğer elbisenin dörtte biri veyahut daha fazlası temiz ise o elbiseyle namaz kılar. Çıplak olarak kılması câiz değildir. Çünkü herhangi bir şeyin dörtte biri, o şeyin tamamı hükmündedir. Eğer elbisenin temiz olan kısmı dörtte birinden az olursa İmam Muhammed'e göre yine böyledir. İmam Şâfî'nin de iki görüşünden biri bu yoldadır.

ŞÂFÎ:

Elbisesinin bir bölümüne necaset bulaşan kişinin namazı- elbisenin bu bölümü kişinin hareket etmesi ile hareket etmese bile-sahih olmaz.¹⁶³ Namazın herhangi bir bölümünde elbisesinin veya bedeninin bir bölümüne necaset bulaşan kişinin namazı sahih olmaz. Bu elbise, kişinin hareket etmesiyle hareket etmiyorsa bile hüküm böyledir. Örneğin kişinin sarığının ucu uzun olsa veya elbisenin kolu uzun olup necasete temas etse bu namaz sahih olmaz.¹⁶⁴

(فإن علم أنه أخطأ بعدما صلى لا يعيدها) وقال الشافعي - رحمه الله -: يعيدها إذا استدبر

لتيقنه بالخطأ،¹⁶⁵

¹⁶⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.93.

¹⁶¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.216.

¹⁶² *el-Hidâye*, I, ss.74-75.

¹⁶³ Nevevî, *Minhac*, I, s.106.

¹⁶⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.291.

¹⁶⁵ *el-Hidâye*, I, s.76.

2- (Namaz kıldıktan sonra kıblede yanlış olduğunu öğrenen kimse, namazını bir daha kılmaz.) İmam Şâfiî: “Eğer namazda arkasını kıbleye vermiş olduğunu öğrenirse bir daha kılmak zorundadır” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kıble yönü konusunda araştırma yapan kimse (yanlış yöne döndüğünü anladığında iki durum söz konusu olur): (Birinci durum): Yanlış yöne döndüğünü namaz kıldıktan sonra kesin olarak anlasa; daha güçlü görüşe göre namazını kaza eder. (İkinci durum): Yanlış yöne döndüğünü namazda iken kesin olarak anlasa namazı baştan kılması gerekir.¹⁶⁶ Çünkü bu şekilde namazını tamamlamış olsaydı kaza etmesi gerekecekti; zira namazın geçen kısmı muteber değildir.¹⁶⁷

1.2.1.5. Namazın Keyfiyeti

(وإذا شرع في الصلاة كبر) وهو شرط عندنا خلافا للشافعي - رحمه الله. وهو يقول: وإنه يشترط لها ما يشترط لسائر الأركان وهذا آية الركنية.¹⁶⁸

1- (Kişi namaza başlayınca tekbir alması gerekir.) Biz Hanefilere göre tekbir namazın rüknü değil, şartıdır. Şâfiî’ye göre ise, namazın rüknüdür. İmam Şâfiî: “Namazın sıhhati için şart olan şeylerin, tekbirin sıhhati için de şart olduğundan, tekbirin namaz rüknü olduğu anlaşılmaktadır.” demiştir.

ŞÂFÎ:

Namazın rükünlerinin ikincisi başlama tekbiridir.¹⁶⁹ Namazın ikinci rüknü, ayakta iken veya onun bedeli olan fiili yaparken başlama tekbiri getirmektir.¹⁷⁰

(ويرفع يديه حتى يحاذي بإبهاميه شحمتي أذنيه) وعند الشافعي - رحمه الله -: يرفع إلى منكبيه، وعلى هذا تكبيرة القنوت والأعياد والجنائز له حديث أبي حميد الساعدي - رضي الله عنه - " قال كان النبي - صلى الله عليه وسلم - «إذا كبر رفع يديه إلى منكبيه»¹⁷¹

2- (Başparmaklar kulak yumuşaklarının karşısına gelinceye kadar eller yükseltilir.) İmam Şâfiî göre ise, eller omuzların hizasına kadar yükseltilir. İmam Şâfiî kunut, bayram ve cenaze namazı tekbirleri hakkında da aynı görüştedir. İmam

¹⁶⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.95.

¹⁶⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.227.

¹⁶⁸ *el-Hidâye*, I, ss.77-78.

¹⁶⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.96.

¹⁷⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.232.

¹⁷¹ *el-Hidâye*, I, s.78.

Şâfiî'nin dayanağı, Ebu Humeyd el-Saidi'(r.a) nın “Peygamber (sav) tekbir aldığı zaman ellerini omuzların hizasına kadar kaldırırdı”¹⁷² mealindeki hadisidir.

ŞÂFİİ:

Tekbiri alırken elleri omuz hizasına kadar kaldırmak sünnettir. En sahih kavle göre tekbiri almaya başlarken elleri kaldırmak sünnettir. Bayram namazı iki rekât halinde kılınır. İhram tekbirinden sonra iftitah duası okunduktan sonra zevaid denilen yedi tekbir alınır. Her iki tekbir arasında orta uzunlukta bir ayet okunacak kadar bir fasıla verilir. Tekbirler arasında tahlil, tekbir ve Allah'ı yücelten bir lafız okunur. Sonra euzu besmele çekilir, fatiha ve bir sure okunur, ikinci rekâta ise, kıraatten önce beş tekbir alınır. Tekbirler alınırken eller omuz hizasına kadar kaldırılır.¹⁷³ Cenaze namazının sünnetleri ise şunlardır: Her tekbir esnasında elleri omuz hizasına kadar kaldırmak ve fatihayı sessiz okumak.¹⁷⁴ İbnü'l-Münzir ve diğer alimlerin naklettiğine göre; namaz kılan kimsenin başlama tekbirini alırken ellerini omuz hizasına kadar kaldırmasının sünnet olduğu konusunda icma vardır.¹⁷⁵

(فإن قال بدل التكبير الله أجل أو أعظم، أو الرحمن أكبر أو لا إله إلا الله أو غيره من أسماء الله تعالى) وقال الشافعي - رحمه الله -: لا يجوز إلا بالأولين. لأنه هو المنقول والأصل فيه التوقيف. والشافعي - رحمه الله - يقول: إدخال الألف واللام فيه أبلغ في الثناء فقام مقامه.¹⁷⁶

3- (Allahu Ekber yerine, Allahu Ecell, Allah-u A'zam, Errahmanu Ekber, La İlahe illallah demek veyahut Cenab-ı Allah'ın adlarından birini içeren herhangi bir lafız kullanmak caizdir.) İmam Şâfiî: “Allah-u Ekber ile Allah-ul Ekber'den” başka bir lafız caiz değildir. Çünkü bunda naklin dışına çıkılamaz. Menkul olan ise sadece bu lafızlardır” demiştir. İmam Şâfiî, “Her ne kadar menkul yalnız Allah-u Ekber ise de, elif- lam'da övgü daha fazla olduğu için Allah-u Ekber yerine Allah-ul Ekber denilebilir.”

¹⁷² Buhari, *Ezan*, 828; Ebu Davud, *Salat*, 730; Tirmizi, *Salat*, 304; İbn-i Mace, *İkamet-ü Salat*, 862; Darimi, *Salat*, 1307

¹⁷³ Nevevî, *Minhac*, I, s.96.

¹⁷⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.152.

¹⁷⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.234.

¹⁷⁶ *el-Hidâye*, I, s.79.

ŞÂFÎ:

Namazın rükünlerinin ikincisi başlama tekbiridir. Söylemeye güç yetiren kimsenin bizzat “Allahu ekber” ifadesini söylemesi farzdır, (bunun yerine başka bir ifadeyi söyleyemez.) “Allah’ül-ekber” ifadesinde olduğu gibi tekbir ismine engel olmayacak derecede fazlalığın bir zararı olmaz. Daha doğru olan görüşe göre “Allahü’l-celîlü ekber” ifadesinin de bir zararı olmaz. Doğru olan görüşe göre “Ekber Allah” ifadesinin zararı olur (bu şekilde namaza başlanamaz.)¹⁷⁷

فقرأة الفاتحة لا تتعين ركنا عندنا، وكذا ضم السورة إليها خلافا للشافعي - رحمه الله -
في الفاتحة وللشافعي - رحمه الله - قوله - عليه الصلاة والسلام - «لا صلاة إلا بفاتحة
الكتاب»¹⁷⁸

4- Bize göre namazda ne Fatiha ne de Fatiha’dan sonra zammi sure namazın rükünü değildirler. İmam Şâfî, Fatihada bu görüşümüze katılmamışlardır. İmam Şâfî bu görüşünü “Fatiha’yı okumayan kimsenin namazı yoktur”¹⁷⁹ hadisine dayandırmıştır.

ŞÂFÎ :

Kıraat: Her rekâtta fatihayı okumak farzdır. Fatihayı nazil olduğu tertip üzere ve art arda okumak vacibtir. Fatihadan sonra bir sure okumak sünnettir.¹⁸⁰

قوله - عليه الصلاة والسلام - «إذا قال الإمام سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا لك الحمد»
هذه قسمة وأنها تنافي الشراكة، لهذا لا يأتي المؤتم بالتسميع عندنا خلافا للشافعي - رحمه
الله -¹⁸¹

5- Ebu Hanife, Peygamber Efendimiz (sav): “İmam, semiallahu limen hamideh dediği zaman siz de Rabbena lekel hamd deyiniz”¹⁸² hadisine dayanmıştır. Zira imam ile arkasındaki cemaatin vazifelerini taksime dair olan bu emirden rabbena lekel hamd demenin imamın değil, cemaatin vazifesi olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁷⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.96.

¹⁷⁸ *el-Hidâye*, I, s.82.

¹⁷⁹ Buhari, *Ezan*, 756; Müslim, *Salat*, 394; Ebu Davud, *Salat*, 823; Nesai, *İftitah*, 910; İbn-i Mace, *İkametüSalat*, 837; Darimi, *Salat*, 1242.

¹⁸⁰ Nevevî, *Minhac*, I, ss.97-98.

¹⁸¹ *el-Hidâye*, I, s.84.

¹⁸² Buhari, *Ezan*, 796; Müslim, *Salat*, 409; Ebu Davud, *Salat*, 848; Tirmizi, *Salat*, 267; Nesai, *Tatbik*, 1063.

Bunun içindir ki biz Hanefîlere göre –Şâfiî’ye muhalif olarak - semiallahu limen hamideh demek de yalnız imamın vazifesi olup arkasındaki kimseler bunu demezler

ŞÂFÎ:

Kişinin rükudan başını doğrultmaya başladığı sırada ellerini “semiallahu limen hamideh” diyerek kaldırması sünnettir.¹⁸³ “Semiallahu limen hamideh” sözünü imamın da imama uyanlarında söylemesi sünnettir.¹⁸⁴

(ثم إذا استوى قائماً كبر وسجد) أما التكبير والسجود فلما بينا، وأما الاستواء قائماً فليس بفرض، وكذا الجلسة بين السجدين والطمأنينة في الركوع والسجود، وهذا عند أبي حنيفة ومحمد رحمهما الله. قال أبو يوسف - رحمه الله -: يفترض ذلك كله وهو قول الشافعي - رحمه الله -¹⁸⁵

6- (Rükûdan kalkıldıktan sonra tam dik durulur ve ondan sonra tekbir getirilip secdeye varılır.) Rükûdan kalktıktan sonra ayakta tam durmak –İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed’e göre- farz değildir. Bu iki imama göre iki secde arasındaki oturuş ile rükû ve secdelerde de durmak farz değildir. İmam Ebu Yusuf ise, bunların hepsinde durmanın farz olduğu görüşündedir. İmam Şâfiî de aynı görüştedir.

ŞÂFÎ:

Namazın on üç rüknu vardır: Rükûa Varmak: Rükûun en azı ellerin ayası diz kapaklarına yetişecek kadar eğilerek, eğilme ile kalkmayı birbirinden ayırt edecek derecede itminan yapmaktır. İtidal Yapmak: Rükûdan kalkıp sükunet göstererek ayakta dimdik durmaktır. İki secde arasında oturarak sükunet göstermek. Secde Etmek: Secdede itminan yapmak, kafanın ağırlığını secde yerine ulaştırmak ve secdeye secdeden başka bir sebeple eğilmemiş olmak vacibtir.¹⁸⁶

(ويستوي قائماً على صدور قدميه ولا يقعد ولا يعتمد بيديه على الأرض) وقال الشافعي - رحمه الله -: يجلس جلسة خفيفة ثم ينهض معتمداً على الأرض لما روي أن النبي - عليه الصلاة والسلام - فعل ذلك.¹⁸⁷

¹⁸³ Nevevî, *Minhac*, I, s.99.

¹⁸⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.255.

¹⁸⁵ *el-Hidâye*, I, s.84.

¹⁸⁶ Nevevî, *Minhac*, I, ss.98-99-100.

¹⁸⁷ *el-Hidâye*, I, s.88.

7-(İkinci secdede kişi hafif bir duruş yaptıktan sonra tekbir getirir ve ayaklarının uçları üzerinde ve oturmadan ayağa kalkar. Ayağa kalkarken eller ile yere dayanmaz.) İmam Şâfiî “Secdeden sonra hafif bir oturuş yapılır ve ondan sonra ayağa kalkılır. Zira rivayet olunmaktadır ki, Hz. Peygamber böyle yapardı”¹⁸⁸ demiştir.

ŞÂFİÎ:

Meşhur olan görüşe göre secdeden ayağa kalkmanın söz konusu olduğu her rekatta ikinci secdeden sonra hafif bir oturuş yapmak sünnettir.¹⁸⁹

"ولا يرفع يديه إلا في التكبيرة الأولى " خلافا للشافعي رحمه الله في الركوع وفي الرفع منه لقوله عليه الصلاة والسلام " لا ترفع الأيدي إلا في سبع مواطن تكبيرة الافتتاح وتكبيرة القنوت وتكبيرات العيدين وذكر الأربع في الحج " والذي يرو من الرفع محمول على الابتداء كذا نقل عن ابن الزبير¹⁹⁰

8- “İftitah tekbirinden başka hiçbir tekbirde eller kaldırılmaz. “Zirâ Hz. Peygamber ‘İftitah tekbiri, Kunut tekbiri, Bayram namazının tekbirleri ve hacdaki dört tekbir dışında hiçbir yerde eller kaldırılmaz”¹⁹¹ buyurmuştur. İmam-ı Şafîî, Hz. Peygamber ellerini kaldırdığına dair rivayete dayanarak “Rûkua varış ve rukûdan kalkışlarda da eller kaldırılır” demiş ise de onun dayandığı rivayet -Abdullah ibn Zübeyr’den gelen rivayete göre- ilk zamanlara mahmuldur.

ŞÂFİÎ:

Kişi eğilmeye başladığı anda rûku tekbirini alır. Tekbir alırken namaza başlama tekbirinde olduğu gibi ellerini kaldırır. Kişinin rükudan başını doğrultmaya başladığı sırada ellerini “semiallahu limen hamideh” diyerek kaldırması sünnettir.¹⁹²

"وتشهد " وهو واجب عندنا " وصلى على النبي عليه الصلاة والسلام " وهو ليس بفريضة عندنا خلافا للشافعي رحمه الله فيهما لقوله صلى الله عليه وسلم " إذا قلت هذا أو فعلت فقد تمت صلاتك إن شئت أن تقوم فقم وإن شئت أن تقعد فاقعد "¹⁹³

¹⁸⁸ Buhari, I, ss.93, 113.

¹⁸⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.101.

¹⁹⁰ *el-Hidâye*, I, ss.88-89.

¹⁹¹ İbn-i Ebu Şeybe, *Musannef*, 2450.

¹⁹² Nevevî, *Minhac*, I, s.99.

¹⁹³ *el-Hidâye*, I, s.90.

9- “Birinci oturuş gibi ikinci oturuşta da teşehhüd okunur.” Biz Hanefiler’e göre teşehhüd her iki oturuşta da vaciptir. “Teşehhüden sonra Peygamber Efendimize salâvat getirilir.” Biz Hanefilere göre teşehhüden sonra salâvat farz değildir. İmam-ı Şâfiî, hem teşehhüdün hem salavatın farz olduğunu söyleyerek her ikisinde de bizim görüşümüze katılmamıştır. Teşehhüdün farziyyeti hakkındaki İmam Şâfiî’nin dayanağı, Abdullah İbn-i Mesud’un “Peygamber Efendimiz, bedevi Araba teşehhüdü öğrettikten sonra; ‘Bunu söyledikten veyâ bunu yaptıktan sonra namazın bitmiş olur. Kalkmak istersen kalkabilirsin, oturmak istersen oturabilirsin.’¹⁹⁴ dedi” hadisidir.

ŞÂFİÎ:

Namazın on üç rûknü vardır: Son teşehhüdü okumak. Son teşehhüt için oturmak. Son teşehhütte Peygambere salât ve selâm getirmek. Kendilerinden sonra selâm varsa teşehhüdü okumak ve teşehhüt için oturmaların her biri birer rûkn sayılır. Kendilerinden sonra selâm yoksa her biri birer sünnettir.¹⁹⁵

واجبة عندنا وليست بفرض خلافا للشافعي رحمه الله هو يتمسك بقوله عليه الصلاة والسلام "تحريمها التكبير وتحليلها التسليم"¹⁹⁶

10- Namazın sonunda selâm vermek, bize göre farz olmayıp vâciptir. İmam-ı Şâfiî ise; “Namazın girişi tekbir, çıkışı selamdır” hadisine dayanarak namazın sonunda selâm vermenin farziyyetine kâil olmuştur.

ŞÂFİÎ:

Namazın rûkûnlerinin on ikincisi selam vermektir. Selamın en azı esselâmü aleyküm ifadesidir.¹⁹⁷

1.2.1.6. Namazdaki Okuyuş Hakkında Bir Fasl

و لا يقرأ المؤتم خلف الإمام (خلافا للشافعي رحمه الله في الفاتحة له أن القراءة ركن من (الأركان فيشتركان فيه¹⁹⁸

¹⁹⁴ Ebu Davud, *Teşehhüd Babı*, I, 146.

¹⁹⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.101.

¹⁹⁶ *el-Hidâye*, I, s.91.

¹⁹⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.103.

¹⁹⁸ *el-Hidâye*, I, s.94.

“İmamın arkasında namaz kılan kimse, ne Fatihayı ve ne de zammi sûreyi okumaz.” İmam-ı Şâfiî: “Fatiha namazda bir rükündür” diyerek Fatiha konusunda bu görüşe katılmamıştır.

ŞÂFİÎ:

Namaza sonradan yetişen kimsenin rekâtı hariç- her rekatta Fatiha okumak farz-ı ayndır. Kıraatin açıktan yapıldığı namazlarda cemaat sureyi okumaz. Bilakis imamın kıraatini dinler. Cemaat imamın kıratını duymayacak uzaklıkta ise veya kıraat açıktan yapılmıyorsa, en sahih kavle göre cemaat fatihadan sonra bir sure okur.¹⁹⁹ Gerek ezberden, gerek mushafa bakarak, gerekse başkasının telkini vb. şekillerde olsun namazın her rekâtında kıyamda iken -veya- onun yerine geçen fiili yaparken- fatihayı okumak farz-ı ayndır. Kişi tek başına kılsın, cemaatle kılsın, namaz gizli okunan bir namaz olsun açıktan okunan bir namaz olsun, farz olsun nafîle olsun hüküm aynıdır.²⁰⁰

1.2.1.7. İmamlık Babı

" ولا من يصلي فرضا خلف من يصلي فرضا آخر "وعند الشافعي رحمه الله تعالى يصح في جميع ذلك لأن الاقتداء عنده أداء على سبيل الموافقة²⁰¹

1- “Farzı kılan kimse, bir başka farzı kılan kimsenin arkasında da kılamaz.” İmam Şâfiî, “Keyfiyetleri (vakit namazı, cenaze namazı, güneş tutulması namazı vb.) aynı olan bütün namazlar -vasıfları (eda, kaza vb.) ne olursa olsun- birbirlerinin arkasında kılınabilirler” demiştir. Çünkü ona göre bir kimsenin arkasında namaz kılmak, namazı o kimsenin namazı ile birleştirmek değil, ona uydurarak kılmaktır.

ŞÂFİÎ:

Eda namazı kılanın kaza namazı kılana, farz namaz kılanın nafîle namazı kılana, öğle namazı kılanın ikindi kılana uyması sahih olduğu gibi bunların aksi de sahihtir. Aynı şekilde öğle namazı kılanın sabah ve akşam namazı kılana uyması da sahihtir. Bu durumda imama uyan kişi mesbûk (namaza sonradan yetişen kimse) hükmündedir. İmam ve cemaatin namazı şekil ve düzen bakımından farklı ise, meselâ biri farz namazı diğeri güneş tutulması veya cenaze namazı gibi kılmış şekli

¹⁹⁹ Nevevî, *Minhac*, I, ss.97-98.

²⁰⁰ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.240.

²⁰¹ *el-Hidâye*, I, s.99.

ve düzeni bakımından farklı bir namaz kılıyorsa en sahih kavle göre, birbirlerine uymaları caiz değildir.²⁰²

" ومن اقتدى بإمام ثم علم أن إمامه محدث أعاد " لقوله عليه الصلاة والسلام " من أم قوما ثم ظهر أنه كان محدثا أو جنبا أعاد صلاته وأعادوا " وفيه خلاف الشافعي رحمه الله تعالى بناء على ما تقدم²⁰³

2- "Bir kimsenin arkasında namaz kıldıktan sonra o kimsenin abdestsiz olduğunu öğrenen kimse, namazını bir daha kılmak zorundadır." Zira Hz. Peygamber, "Kim ki bir cemaate namaz kıldırdıktan sonra abdestsiz veyahut cünüp olduğu anlaşılırsa, hem kendisi ve hem de onlar namazlarını bir daha kılarlar" buyurmuştur. İmam Şâfiî, yukarıda geçen yargısına dayanarak: "Kendisi bir daha kılar, fakat onlar kılmazlar" demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi abdestsiz olduğunu unutarak namaz kılsa (namaz kılma) niyetinden ötürü sevap alır, ancak -Kur'an okuma vb. gibi abdestli olmayı gerektirmeyen fiiller dışında- namaz kılma sevabı alamaz.²⁰⁴ Kişi bilmeksizin necis bir şeyle namaz kılsa, Şâfiî'nin yeni görüşüne göre bu namazı kaza etmesi gerekir.²⁰⁵ Çünkü kılmış olduğu namaz, şartını taşımadığı için dince muteber bir namaz değildir. Şâfiî'nin eski görüşüne göre ise özür sebebiyle kaza etmesi gerekmez.²⁰⁶

1.2.1.8. Namazın İçinde Abdestin Bozulması

" ومن سبقه الحدث في الصلاة انصرف فإن كان إماما استخلف وتوضأ وبني " والقياس أن يستقبل وهو قول الشافعي رحمه الله تعالى لأن الحدث ينافيها والمشي والانحراف يفسدانها فأشبهه الحدث العمد.²⁰⁷

"Bir kimse eğer namaz içinde abdesti bozulursa, namazdan hemen geri çekilir ve eğer imam ise başkasını yerine geçirir ve abdest aldıktan sonra gelip namazını tamamlar." İmam Şâfiî "Namazını yeni baştan kılması gerekir" demiştir ki, kıyas da

²⁰² Nevevî, *Minhac*, I, s.124.

²⁰³ *el-Hidâye*, I, s.99.

²⁰⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.289.

²⁰⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.107.

²⁰⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.298.

²⁰⁷ *el-Hidâye*, I, s.100.

bunu gerektirir. Çünkü abdest bozulunca namazın da bozulması lâzım geldiği gibi, kişinin namazdan çekilip yürümesiyle de namaz bozulur. Bu itibarla bu da kişinin namazın kasten bozması gibidir.

ŞÂFÎ:

Kişinin abdesti (kendiliğinden) bozulursa namaz da bozulur. Şâfî'nin eski görüşüne göre (kişi abdest alıp) kaldığı yerden devam eder.²⁰⁸ Kişi namaza başladıktan sonra abdesti kendiliğinden bozulmuşsa (namazın bozulup bozulmayacağı konusunda Şâfî'ye ait iki görüş vardır.) (Birinci görüş Şâfî 'in yeni görüşüne göre namaz bozulur. Bu kasten abdest bozmaya benzer. Çünkü bu durumda kişinin abdestinin bozulmuş olacağı konusunda icma vardır. (İkinci görüş): İmam Şâfî'nin eski görüşüne ve el- İmlâ'da belirtildiğine göre -ki bu eserdeki görüşleri yeni görüşlerdir- kişi abdest alır ve namazına devam eder. Çünkü abdestin kendiliğinden bozulması bir özürdür. Kişi namazda (kendi isteği dışında) cünüp hale gelse bile hüküm böyledir.²⁰⁹

1.2.1.9. Vitir Namazı

قال: " الوتر ثلاث ركعات لا يفصل بينهما بسلام " لما روت عائشة رضي الله عنها أن النبي عليه الصلاة والسلام كان يوتر بثلاث وحكى الحسن رحمه الله إجماع المسلمين على الثلاث وهذا أحد أقوال الشافعي رحمه الله²¹⁰

1- "Vitir namazı üç rekâttır ve aralarında selam yoktur." Zira Hz. Aişe'den gelen rivayete göre Peygamber Efendimiz Vitir namazını üç rekât kılar ve aralarında selâm vermezdi.²¹¹ Hasan İbn-i Ziyad da Vitir namazının üç rekât olup, aralarında selâm bulunmadığı konusunda bütün müslümanların icma ettiğini hikâye etmiştir ki İmam Şâfî'nin bir kavli de bu yoldadır.

ŞÂFÎ:

Vitirin en azı bir rekattır.²¹² Kemalin en azı üçtür. Bundan sonra sıra ile beş, yedi, dokuz ve on bir gelir. Kemalin en üst noktası budur.²¹³ Nitekim Nevevi şöyle

²⁰⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.105.

²⁰⁹ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.288.

²¹⁰ *el-Hidâye*, I, s.111.

²¹¹ Tirmizi, *Salat*, 460.

²¹² Nevevî, *Minhac*, I, s.115.

²¹³ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.336.

demoştur: En çoğu on bir rekattır. (Zayıf) bir görüşe göre ise on üç rekattır. Bir rekattan fazla kılan kimse namazı (selamla) ayırabileceği gibi -ki bu daha faziletlidir- bir teőehhüdle veya son iki rekatta iki teőehhüdle birleőtirerek de kılabilir.²¹⁴ Bir rekattan fazla vitir namazı kılan kişinin rekatlar arasını selamla ayırması, mesela iki rekatı kılarken de vitire niyet etmesi mümkündür. Bir rekattan fazla vitir kılarken arayı selamla ayırmak daha faziletlidir. Zayıf bir görüşe göre “Ebu Hanife ile aramızdaki görüş ayrılığından kurtulmak için selam vermeksizin kılmak daha faziletlidir. “Çünkü Ebu Hanife vitir namazının selamla bölünerek kılınmasını sahih görmemektedir. Keffal, “üç rekatlı vitirin selam verilmeksizin birleőtirilerek kılınması sahih değildir” demoştur. Kadı Hüseyin de bu yönde fetva vermiştir.²¹⁵

وفي قول يوتر بتسليمتين²¹⁶

2- İmam-ı Şafî bir diğer kavlinde ise, “Vitir namazı iki selâm ile kılınır” demoştur.

ŞÂFÎ:

Vitir namazı da cemaatle kılınmayan revâtib sünnetlerdendir. En azı bir en çoğu on bir rekâttır. Zayıf kavle göre, vitir namazı on üç rekâttır. Bir rekattan fazla kılan kimse namazı (selamla) ayırabileceği gibi -ki bu daha faziletlidir- bir teőehhüdle veya son iki rekatta iki teőehhüdle birleőtirerek de kılabilir.²¹⁷

" ولا يقنت في صلاة غيره " خلافا للشافعي رحمه الله تعالى في الفجر لما روى ابن

مسعود رضي الله عنه أنه عليه الصلاة والسلام قنت في صلاة الفجر شهرا ثم تركه²¹⁸

3- “Vitir namazından başka bir namazda Kunut duası okunmaz.” İmam Şafî: “Sabah namazında da okunur” demoştur. Zira Abdullah ibn Mesud'un rivayetine göre Hz. Peygamber, sabah namazında Kunut duasını bir ay okumuő ve ondan sonra bırakmıőtir.²¹⁹

²¹⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.115.

²¹⁵ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.336.

²¹⁶ *el-Hidâye*, I, s.111.

²¹⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.115.

²¹⁸ *el-Hidâye*, I, s.112.

²¹⁹ Buhari, Cuma, 1001; Müslim, *Mesâcid*, Mevaziu Salat, 677.

ŞÂFÎ:

Ramazan ayının ikinci yarısından itibaren vitrin son rekatinde, sabah namazında okunduğu gibi kunut duasını okumak sünnettir.²²⁰ Vitir namazında okunacak kunut; lafzı, namaz içinde okunacak zamanı, sesli okunması, terki halinde secdenin gerekmesi gibi konularda sabah namazının kunutu gibidir. El- Muharrer ve diğer eserlerde bu açık olarak ifade edilmiştir.²²¹

ويقنت في جميع السنة خلافا للشافعي رحمه الله تعالى في غير النصف الأخير من رمضان²²²

4- İmam Şâfî: “Vitir namazında kunut duası, Ramazan ayının son yarısından başka bir zaman okunmaz” demiş ise de bize göre bütün senede okunur.

ŞÂFÎ:

Ramazan ayının ikinci yarısından itibaren vitrin son rekaati de, sabah namazında okunduğu gibi kunut duasını okumak sünnettir. Zayıf kavle göre, sene boyunca vitirde kunutu okumak sünnettir.²²³ (Vitir namazında kunut okumak konusunda mezhep içinde iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Kişi ister üç rekat ister daha fazla vitir kılsın, isterse –Nevevî’nin sözünden aksi anlaşılsa bile tek rekat kılmış olsun ramazan ayının ikinci yarısında vitir namazının sonunda kunut okumak menduptur. (İkinci görüş): Zayıf bir görüşe göre senenin tümünde böyle yapmak sünnettir. İlk görüşe göre kişi Ramazan’ın ikinci yarısı dışında vitir namazında kunut okursa (bakılır:) (a)- Kunut okuma sebebiyle rükûdan sonraki doğrulmanın (itidalin) süresi uzamamış olursa bu mekruh olur ve sehiv secdesi yapar.(b)- Şayet bunun süresi uzarsa,haram olduğunu bilerek ve kasten yapmamışsa namaz bozulur, aksi takdirde namaz bozulmaz, sehiv secdesi yapar.²²⁴

1.2.1.10. Nafile Namazlar

والأربع قبل الظهر بتسليمة واحدة عندنا كذا قاله رسول الله صلى الله عليه وسلم وفيه

خلاف الشافعي.²²⁵

²²⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.116.

²²¹ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.339.

²²² *el-Hidâye*, I, s.111.

²²³ Nevevî, *Minhac*, I, s.116.

²²⁴ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.338-339.

²²⁵ *el-Hidâye*, I, s.113.

1. Öğle namazı ön sünnetinin dört rekâtı -biz Hanefilere göre- bir selâm ile kılınır. Çünkü Hz. Peygamber öyle buyurmuştur.²²⁶ İmam Şâfiî ise, iki selâm ile kılındığı görüşündedir.

ŞÂFİÎ:

Nâfile namazlarda her iki rekâtta bir selâm vermek sünnettir.²²⁷ Ayrıca dört sünen kitabında şöyle bir hadis vardır: “Gece ve gündüz namazları ikişer ikişer kılınır.”²²⁸ Revatip sünnetler şunlardır: Öğle namazından önce iki rekât, Öğle akşam ve yatsı namazlarından sonra iki rekât. Bir görüşe göre öğle namazından önce revâtıp sünnet dört rekattır. Bir görüşe göre öğle namazından sonra revâtıp sünnet dört rekattır.²²⁹ (Mutlak nâfile namazlarda) kişi iki rekatta bir selam verir.²³⁰ Gerek gece, gerekse gündüz kılınan mutlak nâfile namazlarda kişi iki rekât kılmaya niyet etmiş olsun ya da olmasın iki rekatta bir selam vermesi müstehaptır.²³¹

والأفضل في الليل عند أبي يوسف ومحمد رحمهما الله مثنى مثنى وفي النهار أربع أربع وعند الشافعي رحمه الله فيهما مثنى مثنى "وعند أبي حنيفة فيهما أربع أربع للشافعي رحمه الله قوله عليه الصلاة والسلام " صلاة الليل والنهار مثنى مثنى"²³²

2. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e göre namazı ikişer ikişer, gündüz namazı dörder dörder, İmam-ı Şâfiî'ye göre her ikisini de ikişer ikişer, İmam Ebû Hanife' ye göre ise her ikisini de dörder dörder rekât olarak kılmak daha iyidir. İmam-ı Şâfiî' nin delili, Peygamber Efendimizin, “Gecenin de gündüzün de namazı ikişer ikişer rekâtıdır”²³³ hadisidir.

ŞÂFİÎ:

Mutlak nâfile namazlar kişi iki rekatta bir selam verir.²³⁴ Gerek gece, gerekse gündüz kılınan mutlak nâfile namazlarda kişi iki rekât kılmaya niyet etmiş olsun ya da olmasın iki rekatta bir selam vermesi müstehaptır. Ayrıca dört sünen kitabında

²²⁶ Ebu Davud, I, 187.

²²⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.117.

²²⁸ Ebu Davud, *Salat*, 1295; Tirmizi, *Salat*, 597; Nesai, *Kıyamül leyl*, 1665; İbn mace, *İkametüs salat*, 1322.

²²⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.115.

²³⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.117.

²³¹ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.348.

²³² *el-Hidâye*, I, s.113.

²³³ Ebu Davud, *Salat*, 1295; Tirmizi, *Cuma*, 597; İbn-i Mace, *İkametüs Salat*, 1322.

²³⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.117.

şöyle bir hadis vardır:²³⁵” Gece ve gündüz namazları ikişer ikişer kılınır²³⁶” Tek sayıda nafile namaz kılmak müstehap değildir.²³⁷

1.2.1.11. Namazda Okuyuşun Hükümü

" القراءة في الفرض واجبة في الركعتين " وقال الشافعي رحمه الله في الركعات كلها لقوله عليه الصلاة والسلام " لا صلاة إلا بقراءة وكل ركعة صلاة "،²³⁸

1- “Farz namazlarda kıraat, ilk iki rekâtta gereklidir.” İmam Şafî ise: “Bütün rekâtlarda gereklidir. Çünkü rekâtların her biri bir namazdır. Peygamber Efendimiz de : ‘Hiçbir namaz kıraatsiz olmaz.’²³⁹ buyurmuştur” demiştir.

ŞÂFÎ:

-Namaza sonradan yetişen kimsenin rekâtı hariç- her rekatta Fatihâ okumak farz-ı ayndır.²⁴⁰ Gerek ezberden, gerek mushafa bakarak, gerekse başkasının telkini vb. şekillerde olsun namazın her rekâtında kıyamda iken -veya- onun yerine geçen fiili yaparken- fatihâyı okumak farz-ı ayndır. Kişi tek başına kılsın, cemaatle kılsın, namaz gizli okunan bir namaz olsun açıktan okunan bir namaz olsun, farz olsun nafile olsun hüküm aynıdır.²⁴¹ Daha güçlü görüşe göre -üçüncü ve dördüncü rekâtlar dışında- Fatihadan sonra bir sure okuması sünnettir.²⁴² Ancak akşam namazının üçüncü rekâtında ve dört rekâtlı namazların üçüncü ve dördüncü rekâtında okuması sünnet değildir.²⁴³

" ومن شرع في نافلة ثم أفسدها قضاها " وقال الشافعي رحمه الله لا قضاء عليه لأنه متبرع فيه ولا لزوم على المتبرع²⁴⁴

2- “Bir nafileye başladıktan sonra tamamlamadan bozan kimseye o nafilenin kazası lâzım gelir.” İmam Şafî: “Lâzım gelmez. Çünkü kişi onu kendi isteğiyle kıldığını için bıraktığı zaman ona başlamamış gibi olur” demiştir.

²³⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.348

²³⁶ Ebu Davud, *Salat*, 1295; Tirmizi, *Salat*, 597; Nesai, *Kıyamül leyl*, 1665; İbn mace, *İkametüs salat*, 1322.

²³⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, 348.

²³⁸ *el-Hidâye*, I, s.114.

²³⁹ Müslim, I, 170.

²⁴⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.97.

²⁴¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.240.

²⁴² Nevevî, *Minhac*, I, s.98.

²⁴³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.248.

²⁴⁴ *el-Hidâye*, I, s.114.

ŞÂFÎ:

Nafile oruç veya namaza başlamış olan kişi bu iki ibadeti yarıda kesebilir, (nafile ibadeti bozmuş olmasından dolayı) kendisine kaza gerekmez.²⁴⁵ Nafile hac ve umreye gelince bunları yarıda kesmek haramdır. Çünkü hac ve umre ; tamamlamanın gerekli olması , cinsel ilişkide bulunma durumunda kefareti gerektirmesi bakımında diğerlerinden farklıdır.²⁴⁶ Kişi bir süresi ve sebebi olmayan nafile bir namaz kılmaya başlasa daha sonra bunu yarıda bıraksa, -nafile oruç konusunda belirtildiği üzere- bunu da kaza etmesi menduptur. Yine Ezrai'nin belirttiğine göre kişi her zaman yaptığı bir virdi kaçırorsa bunu kaza etmesi menduptur.²⁴⁷ Nafile ibadeti yarıda kesme sebebiyle o ibadeti kaza etmek gerekli hale gelmez, ancak kişi ister bir özür sebebiyle isterse özürsüz olarak ibadeti yarıda kestiğinde kazayı farz gören kimselerin farklı görüşlerini dikkate alarak ibadeti kaza etmesi menduptur.²⁴⁸

1.2.1.12. Geçmiş Namazların Kazası

" ومن فاتته صلاة قضاها إذا ذكرها وقدمها على فرض الوقت " والأصل فيه أن الترتيبين الفوائت وفرض الوقت عندنا مستحق وعند الشافعي رحمه الله مستحب، لأن كل فرض أصل بنفسه فلا يكون شرطاً لغيره²⁴⁹

“Herhangi bir sebeple bir namazını kaçıran kimse, kaçırdığı namazı hatırladığı anda ve içine girdiği vaktin namazından önce kılmak zorundadır. “Zira kaza namazı ile vakit namazı arasında sıra gözetimi gerekir. İmam Şâfî “Gerekmez, ancak müstehaptır. Çünkü her farz kendi başına bir asıl olduğu için başka bir farzın sıhhati için şart olamaz” demiştir.

ŞÂFÎ:

Vakit namazının çıkması durumu söz konusu değilse kaza namazını vakit namazından önce kılmak sünnettir. Kişi kaza namazları arasında tertibe riayet etmese ve kaza namazı ile vakit namazı arasında tertibe riayet etmese bu da caiz olur. Çünkü her biri müstakil bir ibadettir. Tertibe riayet etmek yalnızca eda olan namazlarda

²⁴⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.186.

²⁴⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.656.

²⁴⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.342.

²⁴⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.656.

²⁴⁹ *el-Hidâye*, I, s.121.

vakit zarureti sebebiyle farz olmuştur.²⁵⁰ Âlimler “kazaya kalan namazları kılarken tertibe riayet etmek müstehaptır” şeklinde genel bir ifade kullanmışlar. Ancak namazların bir kısmı özürlü olarak bir kısmı özürsüz olarak kazaya kalmışsa özürsüz kazaya kalan namazların derhal kaza edilmesi gerekir. Bu durumda bu namazları önce kılmanın farz olduğu söylenebilir. Özürsüz kazaya bırakılan namazların, vakit geniş olması halinde vakit namazlarından önce kılınması farzdır. Bunu Ezrai belirtmiştir, zahir olan görüş budur.²⁵¹

1.2.1.13. Sehv (Yanılma) Secdesi

" يسجد للسهو في الزيادة والنقصان سجدة بعد السلام ثم يتشهد ثم يسلم " وعند الشافعي

رحمه الله يسجد قبل السلام لما روي أنه عليه الصلاة والسلام سجد للسهو قبل السلام²⁵²

“Kişi namazda yanlışlıkla gereksiz bir harekette bulunduğu veyahut bir eksiklik bıraktığı zaman, selâm verdikten sonra iki kez secde eder ve ondan sonra oturup bir daha teşehhüt okur ve tekrar selam verir.” İmam Şâfiî: “Selâm vermeden secde eder” demiştir. Zira rivayet olunmaktadır ki, Hz. Peygamber selâmdan önce secde etmiştir.²⁵³

ŞÂFÎ:

Şâfiî’nin yeni görüşüne göre sehv secdesinin yapılacağı zaman, teşehhüt ile selam arasındır.²⁵⁴ (Sehv secdesinin ne zaman yapılacağı konusunda İmam Şâfiî’ye ait üç görüş vardır:) (Birinci görüş): Şâfiî’nin yeni görüşüne göre sehv secdesinin yapılma zamanı teşehhüd ile selam arasındır. Şâfiî’nin yeni görüşünün karşısında iki tane eski görüş vardır, (İkinci görüş): Şâfiî’nin eski görüşlerinden birine göre kişi namazda bir fiili eksik yaptığında selamdan önce, bir fiili fazla yaptığında selamdan sonra sehv secdesi yapar. (Üçüncü görüş): Şâfiî’nin eski görüşlerinden bir diğerine göre kişi sehv secdesini isterse selamdan önce isterse de selamdan sonra yapabilir. Çünkü Hz Peygamber tarafından her ikisi de yapılmıştır.²⁵⁵

²⁵⁰ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.198.

²⁵¹ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.199.

²⁵² *el-Hidâye*, I, s.123.

²⁵³ Müslim, *Mesacid*, Mevaziis Salat, 571; Ebu Davud, *Salat*, 1026; Tirmizi, *Salat*, 396; Nesai, *Sehv*, 1238; Ahmed b. Hanbel, 11292.

²⁵⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.112.

²⁵⁵ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.323.

1.2.1.14. Hasta Olan Kimsenin Namazı

" وإن استلقى على جنبه ووجهه إلى القبلة فأوماً، جاز " لما روينا من قبل إلا أن الأولى هي الأولى عندنا خلافاً للشافعي رضي الله عنه²⁵⁶

“Hasta olan kimsenin yan yatarak ve yüzünü kibleye vererek işaretler yapması da” yukarıda geçen hadise binaen caizdir. Ancak sırtüstü yatıp ayaklarını kibleye doğru uzatması daha iyidir. İmam Şâfiî: “Yan yatarak namaz kılabilen kimse sırtüstü kılamaz” demiştir.

ŞÂFÎ:

(Namaz kılan) kişinin oturmaya gücü yetmiyorsa sağ tarafına yatarak namazını kılar. Buna da gücü yetmiyorsa sırt üstü uzanarak namazını kılar. Daha doğru görüşe göre yatarak da namaz kılınabilir.²⁵⁷ (Ayakta durmaya gücü yeten kişinin nafîle namazı yatarak kılması konusunda mezhep içinde iki görüş vardır): (Birinci görüş): Daha doğru olan görüşe göre ayakta durmaya gücü yeten kişi nafîle namazı yatarak da kılabilir. (İkinci görüş): Ayakta durmaya gücü yeten kimse yatarak namaz kılamaz; çünkü bu hareketle namazın şekli tamamen ortadan kalkmaktadır. Nevevi Müslim şerhinde şöyle demiştir: (Yatmanın şekli konusunda iki görüş vardır): (Birinci görüş): Sağ yanına uzanarak kılma imkanı varken sırt üstü yatarak kılsa namaz sahih olmaz. (İkinci görüş): Zayıf bir görüşe göre ise sırt üstü yatmak daha faziletlidir; bununla birlikte sağa yatarak kılsa sahih olur. İlk görüş daha doğrudur.²⁵⁸

1.2.1.15. Yolculuk Halinde Olan Kimsenin Namazı

السفر الذي يتغير به الأحكام أن يقصد الإنسان مسيرة ثلاثة أيام ولياليها بسير الإبل ومشي الأقدام... والشافعي بيوم وليلة في قول²⁵⁹

1- "Namazın kısaltılması gibi, birtakım özel hükümleri bulunan yolculuk, kişinin develer veyahut ayak yürüyüşü ile yolculuk yapmak istediği zaman yolu en az üç gün üç gece süren yolculuktur.” İmam Şâfiî de bir kavlinde: En az bir gün bir gecedir, demiştir.

²⁵⁶ el-Hidâye, I, s.128.

²⁵⁷ Nevevî, Minhac, I, s.97.

²⁵⁸ Şirbinî, Muğni 'l-Muhtac, I, s.239.

²⁵⁹ el-Hidâye, I, s.132.

ŞÂFÎ:

Yolcu gideceği yerde dört gün kalmaya niyet ederse, oraya ulaştığı zaman yolcu olmaktan çıkar. En sahih kavle göre, sefere gidiş ve seferden dönüş günü bu dört günden sayılmaz. Yolcu, misafir olduğu beldeden ayrılacağına niyet eder de işinin tamamlanması günden güne kalırsa, giriş ve çıkış günleri dışında on sekiz gün namazını kısaltarak kılabilir. Zayıf kavle göre bu süre, çıkış ve giriş günleri dışında dört gündür. Bir kavle göre ise işi tamamlanıncaya kadar namazını kısaltarak kılabilir. Zayıf kavle göre bu ihtilaf, (yolcunun dört günden fazla namazını kısaltarak kılması hakkındaki ihtilaf) öldürülmekten korkan kimse hakkındadır. Tüccar ve benzeri kimseler hakkında değildir. Yolcu, işinin uzun bir sürede (dört günde) biteceğini bilirse, mezhep alimlerince kabul edilen rivayete göre namazını kısaltamaz.²⁶⁰ (Yolculukta namazı kısaltmanın sekiz şartı vardır:) (Birincisi yolculuğun uzun olması;) Uzun yolculuk, kırk sekiz hâşimi mil olan yolculuktur. Ben (Nevevi) derim ki: Uzun yolculuk mesafesi, yüklü hayvanın yürüyüşü ile iki merhaledir.²⁶¹ Bu merhalenin yalnızca (tek yönlü) gidiş mesafesi olması şarttır. 4 berîd 16 fersah eder. 1 fersah 3 mildir, 1 mil 4000 adımdır, 1 adım 3 ayaktır. 2 ayak 1 zira'dır. 1 zira' enine 24 parmağıdır. Hâşimî, Hâşimoğullarına nispetle anılan bir ölçüdür. Nevevinin zikrettiği 48 mil yaygın olan görüşe göredir. İmam Şâfî bunu açık olarak belirtmiştir. Yine İmam Şâfî 46 mil ve 40 mil ifadelerini de kullanmıştır. Bunlar arasında bir çelişki yoktur; çünkü birincisi ile toplamını, ikincisi ile ilk ve son mil dışında kalan sayıyı, üçüncüsü ile de Emevi ölçüsü ile mili kastetmiştir. Onlara göre mesafe 40 mildir. Çünkü 6 Emevi mili 5 Hâşimi miline denktir.²⁶²

" وفرض المسافر في الرباعية ركعتان لا يزيد عليهما " وقال الشافعي رحمه الله فرضه الأربع والقصر رخصة اعتبارا بالصوم²⁶³

2- "Yolculukta olan kimse için dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kılmak farzdır." İmam-ı ŞÂFÎ (Allah rahmet eylesin) oruca kıyas ederek: -Farz olan dört rekâttır. Fakat kolaylık olsun diye yolculukta kısaltılmasına izin verilmiştir- demiştir.

²⁶⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.128.

²⁶¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.129.

²⁶² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.400-401.

²⁶³ *el-Hidâye*, I, s.132.

ŞÂFÎ:

Yalnızca uzun mübah yolculukta eda edilen dört rekatlık namaz kısaltılabilir. Hazarda (mukim halde) iken kazaya kalmış namazlar kısaltılamaz.²⁶⁴Yolculukta yalnızca dört rekatlı namazlar kısaltılarak kılınır. Dört rekatlı namazın farz olması şarttır. Yine nafil namazlar kısaltılarak kılınmaz.²⁶⁵Namazı kısaltarak kılmak için başlama tekbiri sırasında kısaltarak kılmaya niyet etmek şarttır.²⁶⁶Bu şart gereğince kişi başlama tekbiri sırasında namaza niyet ettiği gibi kısaltmaya da niyet etmelidir. Tam kılmaya niyet etmek gerekmez; çünkü aslolan – kişi niyet etmese bile- namazı tam kılmaktır. Örneğin öğle namazını iki rekat kılmaya niyet edip, ruhsata niyet etmemek de namazı kısa kılmaya niyet etmek gibidir. Yine “yolculuk namazını eda etmeye” şeklindeki niyet de -Mütevellinin dediği üzere -böyledir.²⁶⁷

" والعاصي والمطيع في سفرهما في الرخصة سواء " وقال الشافعي رحمه الله سفر

المعصية لا يفيد الرخصة لأنها تثبت تخفيفا فلا تتعلق بما يوجب التغليب²⁶⁸

3- “Yolculukta olan kimse, yolculuğa çıkması ne gaye ile olursa olsun namazlarını kısaltarak kılar.” İmam Şâfî, “Kötü niyetle yolculuğa çıkan kimse namazlarını kısaltamaz. Zira namazın rekâtlarını dörtten ikiye indirmek, yolculuğun zorluklarını çekmekte olan kimseye bir kolaylık göstermektedir. Kötü niyetle yolculuğa çıkmak ise, cezayı gerektiren bir suç iken, bu kimseye kolaylık tanınırsa ona suç işlemekte kolaylık gösterilmiş olur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Efendisinden kaçan köle, kocasının evinden izinsiz ayrılan kadın gibi günah bir amaçla yola çıkan kimseler yolculuk ruhsatlarından yararlanamazlar. Mübah bir yolculuğa çıkan kişi yolda günah bir amaç belirlese; daha doğru olan görüşe göre ruhsattan yararlanamaz.²⁶⁹ Çünkü ruhsatın meşru kılınması, yolcuya yardım etmek içindir. Günahkar kişi ise yardım edilmez.²⁷⁰

²⁶⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.128.

²⁶⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.395-396.

²⁶⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.130.

²⁶⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.405.

²⁶⁸ *el-Hidâye*, I, s.134.

²⁶⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.129.

²⁷⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.403.

1.2.1.16. Cuma Namazı

" فإن اقتصر على ذكر الله جاز عند أبي حنيفة رحمه الله وقال لا بد من ذكر طويل يسمى خطبة " لأن الخطبة هي الواجبة والتسبيحة أو التحميدة لا تسمى خطبة وقال الشافعي رحمه الله لا تجوز حتى يخطب خطبتين اعتبارا للمتعارف²⁷¹

"Hutbede yalnız, Allah'ın adını anmakla yetinerek başka bir şey eklememek İmam Ebü Hanife'ye göre caizdir. Diğer iki imam ise "Hutbe denilebilecek kadar uzun bir zikir gerekir" demişlerdir." Çünkü hutbe vaciptir. Yalnız tesbih veyahut Allah'a hamd etmek ise hutbe olamaz. İmam Şâfiî'de: "Aralarında oturmak şartıyla iki hutbe okunmazsa caiz olamaz. Çünkü hep o şekilde devam edegelmiştir" demiştir.

ŞÂFÎ:

(Cumanın sıhhat şartlarının) beşincisi (İmamın) Cuma namazından önce iki hutbe vermesidir.²⁷² Nevevi iki hutbenin rükünlerini bitirdikten sonra şartlarını saymaya başlamıştır. Bu şartlar dokuz tanedir:²⁷³ (Hutbenin dördüncü şartı, hutbe veren kişinin) iki hutbe arasında oturması(dır).²⁷⁴

1.2.1.17. Güneş İle Ay Tutulması Namazı

" إذ انكسفت الشمس صلى الإمام بالناس ركعتين كهيئة النافلة في كل ركعة ركوع واحد " وقال الشافعي ركوعان له ما روت عائشة²⁷⁵

"Güneş tutulduğu zaman imam halka, nafil namazı şeklinde ezansız ve kametsiz olarak ve her rekâtında bir rükû yaparak iki rekât namaz kıldırır." İmam Şâfiî, Hz. Aişe' den gelen rivayete dayanarak: "Her rekâtında iki kez rükûa varır" demiştir.²⁷⁶

ŞÂFÎ:

Güneş veya ay tutulması namazını kılmak sünnettir. Güneş veya ay tutulması namazına niyet ederek tahrim tekbiri alınır, euzu besmele çekilir, fatiha okunur ve

²⁷¹ el-Hidâye, I, s.136.

²⁷² Nevevî, Minhac, I, s.134.

²⁷³ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.428.

²⁷⁴ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.429.

²⁷⁵ el-Hidâye, I, s.142.

²⁷⁶ Müslim, I, 296.

rükû yapılır. Rükûdan kalktıktan sonra tekrar fatiha okunur ve ikinci rükû yapılarak secdeye varılır. Böylece birinci rekât tamamlanmış olur. İkinci rekât da aynı şekilde kılınır. Güneş karartısı devam ederse, üçüncü bir rükû eklemek caiz değildir. Güneş açılırsa rükûların sayısını azaltmak da en sahih kavle göre caiz değildir.²⁷⁷ (Güneş ve ay tutulması namazlarına fazladan rükû eklenebilir mi, iki rükûdan biri azaltılabilir mi? Bu konuda mezhep için de iki görüş bulunmaktadır.) (Birinci görüş): Daha doğru olan görüşe göre, diğer namazların rükûnlerine ekleme veya azaltma yapılamadığı gibi, güneş veya ay tutulması uzayınca namaza üçüncü bir rükû veya daha fazla bir rükû eklemek de olmaz. Yine güneş ve ay tutulmasının sona ermesi sebebiyle, iki rükûlu olarak kılınmaya niyet edilen namazdan rükû eksiltilmez. (İkinci görüş): Diğer görüşe göre ise fazladan rükû eklenebileceği gibi iki rükûdan biri de azaltılabilir.²⁷⁸

1.2.1.18. Ölünün (Cenazenin) Toprağa Verilmesi

" ويحفر القبر ويلحد " لقوله عليه الصلاة والسلام " اللحد لنا والشق لغيرنا " " ويدخل الميت مما يلي القبلة " خلافا للشافعي رحمه الله فإن عنده يسئل سلا لما روي أنه صلى الله عليه وسلم سل سلا²⁷⁹

“Ölüyü gömmek için ona kabrin kıble tarafında lâhit açılır ve ölü, kıble tarafından kabre indirilir.” Zira Peygamber Efendimiz; “Lahit bizimdir. Düz yarık da başkalarınındır”²⁸⁰ buyurmuştur. “Ölü kıble tarafından kabre indirilir.” İmam Şâfiî: “Ölü, kabrin ayağı tarafından kabrin içine baş aşağı çekilir. Zira Hz. Peygamber bu şekilde kabre indirilmiştir”²⁸¹ demiştir.

ŞÂFİİ:

(Ölü kabre konulmadan önce) ölünün başı kabrin ayak kısmına konulur, ölü yavaşça başı tarafından kabre doğru çekilir.²⁸² (Defin için getiren) cenazenin baş tarafının kabrin ayak kısmının önüne, yani ölü kabre konulduğunda ayağının geleceği bölümün önüne konması menduptur. Daha sonra ölü kabre başı tarafından set

²⁷⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.143.

²⁷⁸ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.472.

²⁷⁹ *el-Hidâye*, I, 151.

²⁸⁰ Ebu Davud, *Cenaiz*, 3208; Tirmizi, *Cenaiz*, 1045; Nesai, *Cenaiz*, 2009; İbn-i Mace, *Cenaiz*, 1554.

²⁸¹ Beyhaki, IV, 54.

²⁸² Nevevî, *Minhac*, I, s.155.

olmayacak şekilde yavaşça çekilir. Ayrıca İmam Şâfiî sahih senetle şunu rivayet etmiştir:²⁸³ “Hz Peygamber kabrine başı tarafından çekilerek indirilmiştir.”²⁸⁴

1.2.1.19. Şehidin Hükümü

" الشهيد من قتله المشركون أو وجد في المعركة وبه أثر أو قتله المسلمون ظلما ولم يجب بقتله دية فيكفن ويصلى عليه ولا يغسل" ... والشافعي رحمه الله يخالفنا في الصلاة ويقول السيف محاء للذنوب فأغنى عن الشفاعة"²⁸⁵

“Şehit; savaşta müşrikler tarafından öldürülen, ya da vücudunda bir iz bulunduğu halde savaş meydanında ölü olarak bulunan veya müslümanlar tarafından zulmen öldürülen ve öldürülmesiyle diyet lâzım gelmeyen kimselerdi. Kefenlenip namazları kılınır ve fakat yıkanmazlar.” İmam Şâfiî: “Kılıç şehidin günahlarını silip süpürdüğü için ona mağfiretle dua etmeye hacet yoktur” diyerek şehidin namazında bizim görüşümüze katılmamıştır.

ŞÂFİÎ:

Şehit yıkanmaz ve cenaze namazı kılınmaz yani bu ikisini yapmak haramdır. Çünkü; Kuran’ın açık ifadesine göre şehit diridir.²⁸⁶ Ayrıca Buhari, Cabir’den şunu rivayet etmiştir: Hz Peygamber Uhud’da şehit olanların kanları ile defnedilmesini, yıkanmamasını ve namazlarının kılınmamasını emretti.²⁸⁷ Şehitlerin yıkanmaması ve cenaze namazlarının kılınmamasının hikmeti onlar üzerinde şehitliğin izlerini bırakmak ve insanların dua etmelerine muhtaç olmadıklarını göstermek suretiyle onların değerini yüceltmektir.²⁸⁸ Şehid, kafirlerle yapılan savaşta bu savaş sebebiyle ölen kişidir.²⁸⁹ Yıkanması ve cenaze namazı kılınması haram olan şehidi belirlemenin ölçüsü şudur. “Şehid, kafirlerle yapılan savaşta savaş sebebiyle ölen kişidir.”²⁹⁰

²⁸³ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.523.

²⁸⁴ Şafii, *Müsned*, I, s.215.

²⁸⁵ *el-Hidâye*, I, s.152.

²⁸⁶ Bakara, 154; Âl-i İmran, 169.

²⁸⁷ Buhari, *Cenâiz*, 1347.

²⁸⁸ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, ss.519-520.

²⁸⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.154.

²⁹⁰ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.520.

1.2.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

1.2.2.1. Namaz Vakitleri

(وأول وقت المغرب إذا غربت الشمس وآخر وقتها ما لم يغب الشفق) وقال الشافعي - رحمه الله -: مقدار ما يصلّى فيه ثلاث ركعات لأن جبريل - عليه السلام - أم في اليومين في وقت واحد.²⁹¹

1- (Akşam namazının vakti de güneş batınca başlayıp güneşin batışından sonra ufukta kalan aydınlık gidinceye kadar sürer.) İmam Şâfiî'ye göre, "Akşam namazının vakti, kişinin üç rekat kadar namaz kılabilceği kadardır. Zira Cibril akşam namazını hem birinci hem de ikinci günde aynı vakitte kıldırıştır."

ŞÂFÎ:

Akşam namazının vakti güneşin batması ile girer.²⁹² Güneşin batmasından (gurûb) sonra kılındığı için bu namaza "salâtü'l-mağrib" denilmiştir." "Gurûb" sözcüğü aslında uzaklaşma anlamına gelir. Bununla kastedilen güneşin batışının tamamlanmasıdır.²⁹³ Şâfiî'nin eski görüşüne göre (akşam namazının vakti) kırmızı şafak kayboluncaya kadar devam eder.²⁹⁴ Bunun delili Müslim'in rivayet ettiği hadisteki şu ifadedir: Akşam namazının vakti şafak kaybolmadıkça devam eder.²⁹⁵

Bunun doğru görüş olduğu ileride gelecektir.²⁹⁶ Şâfiî'nin yeni görüşüne göre (akşam namazının vakti) abdest alma, avret yerini örtme, ezan okuma, kâmet getirme, beş rekat namaz kılmaya yetecek kadar zaman geçince sona erer.²⁹⁷ Bunun delili şudur: Cibril diğer namazlardan farklı olarak akşam namazını her iki günde aynı vakitte kıldırıştır. Bu delile şu şekilde itiraz edilmiştir: "Cibril tercih edilen vakti açıklamıştır." Buna fazilet vakti de denir. Bu hadiste tartışma konusu olan "akşam namazını kılmanın caiz olduğu vakit" konusuna temas edilmemiştir. Beş rekattan kasıt akşam namazının farzı ve farzdan sonra kılınan iki rekat sünnettir.²⁹⁸

²⁹¹ el-Hidâye, I, s.62.

²⁹² Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

²⁹³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.190.

²⁹⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

²⁹⁵ Müslim, *Mesâcid*, 1387.

²⁹⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.190.

²⁹⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

²⁹⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.190-191.

لقوله - عليه الصلاة والسلام - «وآخر وقت العشاء حين يطلع الفجر» . وهو حجة على الشافعي - رحمه الله - في تقديره بذهاب ثلث الليل.²⁹⁹

2- Peygamber Efendimiz : “Yatsı namazının vakti tan yerinin ağarmasıyla sona erer.” buyurmuştur. Bu hadis “Yatsı namazının vakti gecedan üçte bir gidinceye kadardır” diyen İmam Şâfiî’nin görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Yatsı namazının vakti şafağın kaybolması ile başlar, fecir (tan yerinin ağarması) vaktine kadar devam eder.³⁰⁰ El-Muharrer’de açık olarak ifade edildiği gibi yatsı namazının vakti fecr-i sadık doğuncaya kadar devam eder. “Sâdık” ifadesi ile fecr-i kâzib” dışarıda bırakılmıştır.³⁰¹ Yatsı namazının gecenin üçte birinden sonraya bırakılmaması tercih edilir. Bir görüşe göre ise gecenin yarısından sonraya bırakılmaması tercih edilir.³⁰² Yatsı namazının kerahet vakti Şeyh Ebû Hâmid’in dediğine göre fecr-i kâzib ile fecr-i sâdık arasındır.³⁰³

1.2.2.2. Vaktin Efdal Olan Kısım

لقوله - عليه الصلاة والسلام - «أسفروا بالفجر فإنه أعظم للأجر» وقال الشافعي - رحمه الله - : يستحب التعجيل في كل صلاة، والحجة عليه ما رويناه³⁰⁴

Peygamber Efendimiz: “Sabah namazını gün aydınlanınca kılın”³⁰⁵ buyurmuştur. İmam Şâfiî, “Bütün namazları erken kılmak müstehaptır (daha sevaplıdır)” demiş ise de gerek bu gerekse bundan sonra getireceğimiz rivayetler onun bu görüşüne karşı bizim için delildir.

ŞÂFÎ:

Namazı ilk vaktinde kılmak sünnettir.³⁰⁶ Vakitler konusunda en faziletli davranış namazı ilk vaktinde kılmaktır. Bu hüküm, kişi vaktin girdiğini kesin olarak

²⁹⁹ *el-Hidâye*, I, s.64.

³⁰⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

³⁰¹ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s. 192.

³⁰² Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

³⁰³ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.192.

³⁰⁴ *el-Hidâye*, I, s.65.

³⁰⁵ Tirmizi, *Salat*, 154; Ebu Davud, *Salat*, 424; Nesai, *Mevakıt*, 549; İbn-i Mace, *Salat*, 672; Darimi, *Salat*, 1217.

³⁰⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.91.

bildiğinde böyledir. Yatsı namazı da buna dahildir.³⁰⁷ Bir görüşe göre yatsı namazını geciktirmek daha faziletlidir.³⁰⁸ Tercih edilen vakit (vakt-i ihtiyari) geçmediği sürece yatsı namazını geciktirmek daha faziletlidir. Ezrai şöyle demiştir: İmam ŞÂFÎ'nin yeni kitaplarının pek çoğunda bu görüş açık olarak zikredilmiştir. Nevevi el-Mecmu'da "bu görüş delil yönünden daha güçlüdür" demiştir. Meşhur olan görüşe göre ise hadislerin genel ifadeleri sebebiyle yatsıyı ilk vaktinde kılmak daha faziletlidir. Bazı durumlar namazı ilk vaktinde kılmanın sünnet oluşu hükmünden istisna edilir.³⁰⁹ Şiddetli sıcaklarda öğle namazının serinlik vaktine kadar geciktirilmesi sünnettir. (Öğle namazının serinlik vaktine kadar geciktirilmesi) daha doğru görüşe göre sıcak bölgelerde ve cemaatin uzaktan geldiği mescitlerde kılınan namazlardadır.³¹⁰

1.2.2.3. Akşam Namazının Sünneti

قال الشافعي - رحمه الله -: يفصل بركعتين اعتبارا بسائر الصلوات³¹¹

İmam Şâfiî akşam namazını da diğer namazlara kıyas ederek, "Akşam namazının ezanı ile kameti, aralarında iki rekat namaz kılmakla birbirinden ayrılır" demiştir.

ŞÂFÎ:

Şâfiî'nin yeni görüşüne göre (akşam namazının vakti) abdest alma, avret yerini örtme, ezan okuma, kâmet getirme, beş rekat namaz kılmaya yetecek kadar zaman geçince sona erer.³¹² Beş rekattan kasıt akşam namazının farzı ve farzdan sonra kılınan iki rekat sünnettir. İmam (Cüveyni) yedi rekata zikretmiş ve önceki beş rekata, farzdan önce kılınan iki rekat sünnet namazı da eklemiştir. Nevevi'nin aslında bu görüşü tercih etmesi gerekirdi; çünkü Minhac'da akşamdan önce iki rekat sünnet namaz kılınmasını müstehap görmüştür.³¹³

³⁰⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.195.

³⁰⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.91.

³⁰⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.196.

³¹⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.91.

³¹¹ *el-Hidâye*, I, s.71.

³¹² Nevevî, *Minhac*, I, s.90.

³¹³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.191.

1.2.2.4. Kaza Namazlarında Ezan ve Kâmet

(ويؤذن للفائنة ويقيم) «لأنه - عليه الصلاة والسلام - قضى الفجر غداة ليلة التعريس بأذان وإقامة»، وهو حجة على الشافعي - رحمه الله - في اكتفائه بالإقامة (فإن فاتته صلوات أذن للأولى وأقام) لما روينا³¹⁴

(Kaza namazı için de ezan okunur ve kamet getirilir.) Zira rivayete göre Peygamberimiz bir yolculukta ashabıyla birlikte uyuya kalarak kaçırdığı sabah namazını kaza ederken hem ezan okutmuş hem de kamet getirtmiştir.³¹⁵ Bu hadis bizim için “Kaza namazı için ezan yoktur. Yalnız kamet getirilir.” diyen İmam Şâfiî’nin görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Kaza namazları için de kamet getirilir. İmamın son kavline göre, kaza namazları için ezan okunmaz. Ben diyorum ki: İmamın ilk kavli en zahir olan kavildir. Kişi kaza namazı için kamet getirir. Şafinin yeni görüşüne göre ezan okunmaz.³¹⁶ Farzın kazasını kılmak isteyen kişi kamet getirir. Bu konuda görüş ayrılığı yoktur. Çünkü kamet farz namazın başlangıcıdır, bu namazın da bir başlangıcı vardır. (Kaza namazı için ezan okuma konusunda ise iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Şafinin yeni görüşüne göre kişi kaza namazı kılarken ezan okumaz. (İkinci görüş): Şafinin eski görüşüne göre kaza namazı için de ezan okunur. Bu hüküm, cemaatle kılınan kaza namazı içindir. Bu kayıt konulduğunda Şâfiî’nin eski görüşü ile yeni görüşü “eda edilen namaz” konusunda uyuşmaktadır. Şafinin daha önce geçen ifadesine göre alimlerin çoğunluğu yalnızca eda namazında kişinin ezan okuyacağını belirtmekle yetinmiştir. Bu görüşe göre Şâfiî’nin bu meseledeki eski görüşü de mutlak olarak alınır; kişi kaza namazını ister cemaatle ister tek başına kılsın bunun için ezan okur. Çünkü alimlerin çoğunluğundan nakledildiğine göre ortada “tek başına namaz kılan kimsenin ezan okuması mendup değildir” diyen bir görüş söz konusu değildir.³¹⁷ Ben (Nevevi) derim ki: Şâfiî’nin eski görüşü daha güçlüdür. Allah daha iyi bilir.³¹⁸ Şâfiî’nin yeni görüşüne göre ezan vaktin hakkıdır.

³¹⁴ *el-Hidâye*, I, s.71.

³¹⁵ Ebu Davud, *Salat*, 435.

³¹⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.92.

³¹⁷ Şirbinî, *Muğni ’l-Muhtac*, I, s.209.

³¹⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.92.

Eski görüşüne göre ise farzın hakkıdır. Esas alınacak olan görüş eskisidir. el- İmlâ'da ezanın cemaatin hakkı olduğu söylenmiştir.³¹⁹

1.2.2.5. Namazın Sıhhatinin Şartları

" وعورة الرجل ما تحت السرة إلى الركبة " لقوله عليه الصلاة والسلام " عورة الرجل ما بين سرتة إلى ركبته " ويروى " ما دون سرتة حتى تجاوز ركبته " وبهذا تبين أن السرة ليست من العورة خلافا لما يقول الشافعي رحمه الله " والركبة من العورة " خلافا له أيضا³²⁰

“Erkeğin avret yeri göbeğin altından diz kapaklarına kadardır.” Çünkü Hz. Peygamber, “Erkeğin avret yeri göbeği ile diz kapakları arasındır” buyurmuştur. Bir rivayette de “Göbeğin altından başlayarak diz kapaklarını geçinceye kadardır”³²¹ diye buyurmuştur. İmam Şâfiî her ne kadar, “göbeğin kendisi de avrettir” demiş ise de, bu hadisten, göbeğin avret olmadığı anlaşılmaktadır. İmam Şâfiî: “Diz kapakları avret değildir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Erkeğin avret yeri göbek ile diz kapağı arasındır.³²² Göbek ve diz kapağının kendisi avret midir? Bu konuda farklı görüşler vardır. (Birinci görüş): Metinde geçen “göbek ve diz kapağı arası” ifadesi göbek ve diz kapağının kendisini avret sınırının dışında bırakmaktadır; daha doğru görüşe göre bu ikisi avret değildir. (İkinci görüş): Diz kapağı avrettir, göbek avret değildir.³²³

1.2.2.6. Namazın Keyfiyeti

لقوله - عليه الصلاة والسلام - «إن من السنة وضع اليمين على الشمال تحت السرة» وهو حجة على مالك - رحمه الله - في الإرسال، وعلى الشافعي - رحمه الله - في الوضع على الصدر³²⁴

1- Peygamber Efendimiz (s.av.) “Göbek altında sağ eli sol elin üstüne koymak sünnettendir”³²⁵ buyurmuştur. Bu hadis, “namazda el bağlanmaz” diyen

³¹⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.209.

³²⁰ *el-Hidâye*, I, s.73.

³²¹ Ahmed b. Hanbel, II, 187.

³²² Nevevî, *Minhac*, I, s.105.

³²³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.285.

³²⁴ *el-Hidâye*, I, s.80.

³²⁵ Ebu Davud, *Salat*, 756.

İmam Malik İle “göğüs üzerinde bağlanır” diyen İmam Şâfiî’nin görüşlerine karşı bir delildir.

ŞÂFİİ:

Kıyamda iken veya (kişi kıyam yapmıyorsa) onun bedelini yaparken sağ eliyle sol elini tutarak ellerini göğsünün altına, göbeğin üstüne koymak sünnettir. Kişi sağ eliyle sol elini, bileğini ve kolunun bir kısmını tutar. Er- Ravda’da daha doğru olduğu söylenen görüşe göre, kişi başlama tekbirinden sonra ellerini göğsünün altına kadar indirir. Bir başka görüşe göre ellerini aşağı kadar indirir sonra tekrar göğsünün üzerine kaldırarak koyar.³²⁶

وقال الشافعي - رحمه الله - : يجهر بالتسمية عند الجهر بالقراءة لما روي «أن النبي - عليه الصلاة والسلام - جهر في صلاته بالتسمية»³²⁷

2- İmam Şâfiî: “Sesli namazlarda besmele de sesli çekilir. Çünkü rivayete göre Peygamber Efendimiz (sav), namazında besmeleyi sesli çekmiştir”³²⁸ demiştir.

ŞÂFİİ:

Kıraat: Tahrim tekbirinden sonra iftitah duasını okumak sonra da euzuyu çekmek sünnettir. İftitah duası ve euzu gizli okunur. Mezhep alimlerince kabul edilen rivayete göre, her rekâtta euzuyu okumak sünnettir. Fakat birinci rekâtta okumak müekked sünnettir.³²⁹ Gerek kıraatin açıktan yapılan gerekse gizli yapıldığı namazlarda; tıpkı diğer müstehap dualarda olduğu gibi başlama duası ve euzünün gizli okunması, yani kulakları duyan bir kişinin kendi duyacağı bir sesle okuması sünnettir. Bir başka görüşe göre ise açıktan okunan namazlarda Fatihaya tabi olarak Euzünün de açıktan okunması müstehap olur; bu “amin” ifadesinin sesli söylenmesine benzer.³³⁰

³²⁶ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.279.

³²⁷ *el-Hidâye*, I, s.81.

³²⁸ Darekutni, *Salat*, I, 303.

³²⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.97.

³³⁰ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.240.

1.2.2.7. İmamlık Babı

" وإن حاذته امرأة وهما مشتركان في صلاة واحدة فسدت صلاته إن نوى الإمام إمامتها والقياس أن لا تفسد وهو قول الشافعي رحمه الله اعتبارا بصلاتها حيث لا تفسد³³¹

“Erkek ile kadının birlikte kıldıkları bir cemaat namazında, eğer imam kadına da imamlık niyetini getirmiş ise kadının erkek ile aynı safta durması erkeğin namazını bozar.” İmam Şâfiî ise, bozulmadığını demiştir ki, kıyas da bunu gerektirir. Zira kadının namazı bozulmadığına göre erkeğinkinin de bozulmaması lâzım gelir.

ŞÂFÎ:

Aynı şekilde cemaatte bir kadın veya birden fazla kadın varsa bunlar imamın arkasında saf yaparlar.³³² İmamın arkasında, imamın mahremi veya karısı bile olsa bir kadın veya birden fazla kadın varsa bu kadın/kadınlar imamın arkasında durur. Bir erkek ve kadın ona uyarsa erkek imamın sağında, kadın da erkeğin arkasında namaza durur.³³³ İmamın arkasında erkekler, sonra çocuklar sonra kadınlar saf yaparlar.³³⁴

1.2.2.8. Namazı Bozan ve Namazda Mekruh Olan Şeyler

" ومن تكلم في صلاته عامدا أو ساهيا بطلت صلاته " خلافا للشافعي رحمه الله في الخطأ والنسيان ومفزعة الحديث المعروف.³³⁵

“Namaz içinde, ister bilerek, ister yanlışlıkla olsun konuşan kimsenin namazı bozulur.” İmam Şâfiî meşhur olan hadise dayanarak: “Kişi yanlışlıkla veya unutarak konuşursa namazı bozulmaz” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi (yanlışlıkla) ağzından kaçırarak veya namazda olduğunu unutarak yahut yeni Müslüman olması sebebiyle namazda konuşmanın haram olduğunu bilmeksizin az miktarda konuşsa bu mazur görülür (namazı bozulmaz). Daha doğru olan görüşe göre çok miktarda konuşma mazur görülmez.³³⁶ (Namazda iken yanlışlıkla, unutarak veya konuşmanın haramlığını bilmeksizin çok miktarda konuşmak namazı bozar mı?

³³¹ *el-Hidâye*, I, ss.97-98.

³³² Nevevî, *Minhac*, I, s.122.

³³³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.374.

³³⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s. 122.

³³⁵ *el-Hidâye*, I, s.103.

³³⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.107.

Bu konuda mezhep içinde iki görüş vardır). (Birinci görüş): Daha doğru olan görüşe göre bu durumda çok miktarda konuşma mazur görülmez. Çünkü bu namazın düzenini ve şeklini bozar. Az miktarda konuşma ise azlığı sebebiyle namazın düzenini bozmaz. (İkinci görüş): Kasten konuşmada az ile çok eşit olduğu gibi, unutarak-yanılarak konuşmada da az ile çok hüküm açısından eşittir.³³⁷

1.2.2.9. Vitir Babı

"ويقنت في الثالثة قبل الركوع" وقال الشافعي رحمه الله تعالى بعده لما روي أنه عليه الصلاة والسلام قنت في آخر الوتر وهو بعد الركوع.³³⁸

1- "Vitir namazının üçüncü rekâtında rükûa varmadan kunut duası okunur." İmam-ı Şâfî ise: "Rükudan sonra okunur. Zira rivayet olunmaktadır ki: Hz. Peygamber vitir namazının sonunda kunut duasını okurdu.³³⁹ Namazın sonu ise rükudan sonradır" demiştir.

ŞÂFÎ:

Ramazan ayının ikinci yarısından itibaren vitrin son rekaatinde de sabah namazında okunduğu gibi kunut duasını okumak sünnettir. Zayıf kavle göre, sene boyunca vitirde kunutu okumak sünnettir.³⁴⁰ Kişi ister üç rekat ister daha fazla vitir kılsın, isterse -Nevevinin sözünden aksi anlaşılsa bile- tek rekat kılmış olsun ramazan ayının ikinci yarısında vitir namazının sonunda kunut okumak menduptur.³⁴¹ Bir görüşe göre vitir namazında kunut rükudan önce yapılır; böylelikle farz namazla nafile namaz birbirinden ayrılmış olur.³⁴²

1.2.2.10. Bayram Namazı

"ويصلي الإمام بالناس ركعتين يكبر في الأولى للافتتاح وثلاثا بعدها ثم يقرأ الفاتحة وسورة ويكبر تكبيرة يركع بها ثم يبتدئ في الركعة الثانية بالقراءة ثم يكبر ثلاثا بعدها ويكبر رابعة يركع بها" وهذا قول ابن مسعود رضي الله عنه وهو قولنا وقال ابن عباس رضي الله عنه يكبر في الأولى للافتتاح وخمسا بعدها وفي الثانية يكبر خمسا ثم يقرأ وفي رواية يكبر أربعاً ...

³³⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.300.

³³⁸ *el-Hidâye*, I, s.111.

³³⁹ Darekutni, *Nasb-ür-raye* II, 122.

³⁴⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.116.

³⁴¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.338.

³⁴² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.339.

والشافعي أخذ بقول ابن عباس رضي الله عنه إلا أنه حمل المروي كله على الزوائد فصارت التكبيرات عنده خمس عشرة أو ست عشرة³⁴³

“Bayram namazı iki rekâttır. İmam birinci rekâta iftitah tekbirinden sonra üç kez daha tekbir alır ve ondan sonra Fatiha ile zammı sûreyi okur. İkinci rekâta ise önce Fatiha ile zammı sûreyi okur, ondan sonra yine üç kez tekbir alır ve dördüncü tekbirde rükûa varır.” Abdullah İbn-i Mesûd bayram namazını bu şekilde tarif etmiş ve biz Hanefiler bayram namazının bu şekilde olduğu görüşündeyiz. Abdullah İbn-i Abbas ise: “Birinci rekâta iftitah tekbirinden sonra beş ve ikinci rekâta da yine beş kez” bir rivayette “Dört kez tekbir aldıktan sonra Fatiha ile zammı sûre okunur” demiştir. İmam Şâfiî ise, İbn-i Abbâs’ın tarifini benimsemiştir. Ancak İmam Şâfiî, İbn-i Abbas’ın birinci rekâtın kıyamında iftitah ve rükûa varış tekbirleriyle birlikte yedi olduğunu söylediği tekbirlerin hepsini bayram namazı tekbirlerine hamlettiği için, ona göre her iki rekâta getirilen tekbirlerin sayısı on beş veyahut on altı olmuştur.

ŞÂFÎ:

Bayram namazı iki rekattır. Kişi bu iki rekatlık namaza başlamak için tekbir getirir. Sonra namaza başlama duasını okur. Daha sonra yedi defa daha tekbir getirir. Her bir tekbirden sonra orta uzunlukta bir ayet okuyacak kadar durur. Bu esnada tehlil ve tekbir getirir, Allah’ı tazim eder. İki tekbir arasında “subhanallah”, elhamdülillah” “la ilahe illallah”, “Allah u ekber” demesi güzel olur. Sonra euzü çeker ve Fatiha okur. İkinci rekatta (euzü ve) Fatiha okumaya başlamadan önce beş tekbir getirir, bütün tekbirlerde ellerini kaldırır. Bu zikredilen tekbirler farz olmadığı gibi farzın bir parçasını da teşkil etmez.³⁴⁴

1.2.2.11. Ölünün Omuzlarda Taşınması

" وإذا حملوا الميت على سريرته أخذوا بقوائمه الأربع " بذلك وردت السنة وفيه تكثير الجماعة وزيادة الإكرام والصيانة وقال الشافعي السنة أن يحملها رجلان يضعها السابق على أصل عنقه والثاني على أعلى صدره لأن جنازة سعد بن معاذ رضي الله عنه هكذا حملت³⁴⁵

³⁴³ el-Hidâye, I, s.140.

³⁴⁴ Nevevî, Minhac, I, s.141.

³⁴⁵ el-Hidâye, I, s.150.

“Ölü mezara götürülürken üzerine konduğu sal tahtasının ön ve arka taraftaki ayaklarından her birini bir kişi omzunun üstüne koyarak mezara götürülür.” Çünkü sünnet bu şekilde varit olmuştur ve hem de eğer dört kişi tarafından taşınılırsa cenazenin beraberindeki kimselerin sayısı daha fazla olur. İmam Şâfiî, “Sünnet, iki kişi tarafından taşınılmasıdır. Biri tahtanın ön ayaklarını arkadan, biri de arka ayaklarını ön taraftan omuzlarına alır. Çünkü Saad ibn-i Muaz'ın cenazesi o şekilde taşınmıştı”³⁴⁶ demiştir.

ŞÂFİÎ:

Daha doğru olan görüşe göre cenazeyi iki kazığın arasındaki (tabuta) koyarak (biri önde iki kişi arkada üç kişiyle) taşımak, (ikisi önde ikisi arkada) dört kişinin taşımasından daha faziletlidir. Bu şu şekilde yapılır: Bir kişi (tabutun) önündeki iki tahta parçasının arasına başını sokarak iki tahta parçasını omuzlarına koyar. Tabutun arkasındaki iki tahta parçasını ise iki erkek taşır. Dört kişinin taşıması ise tabutun ön tarafına iki erkeğin arka tarafına iki erkeğin geçmesiyle olur.³⁴⁷ (Bu konuda mezhep içinde farklı görüşler bulunmaktadır.) (Birinci görüş): Cenazeyi iki kazığın arasında (tabuta koyarak) taşımak dört kişinin taşımasından daha faziletlidir. (İkinci görüş): Cenazeyi (önde iki arkada iki) dört kişinin taşıması daha faziletlidir; çünkü bu ölünün taşınmasına daha uygundur. Hatta bu şekilde taşımamanın farz olduğu görüşü bile rivayet edilmiştir; çünkü dörtten az kişinin taşıması ölüyü küçük düşürme anlamına gelir.

(Üçüncü görüş): Cenazeyi taşıma amacı her iki taşıma ile de gerçekleştiği için bu iki taşıma şekli fazilette birbirine eşittir.³⁴⁸

1.2.2.12. Kabenin İçinde Namaz Kılmak

" الصلاة في الكعبة جائزة فرضها ونفلها " ... خلافا للشافعي رحمه الله فيهما³⁴⁹

1- “Kâ'be içinde namaz kılmak ister farz ister sünnet olsun caizdir.” İmam Şâfiî: “Kâ'be içinde ne farz, ne de sünnet kılınamaz” demiştir.

³⁴⁶ Tabakat, III, 10.

³⁴⁷ Nevevî, Minhac, I, s.151.

³⁴⁸ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.505.

³⁴⁹ el-Hidâye, I, s.154.

ŞÂFÎ:

Kâbenin içinde farz veya nafilâ namaz kılan kimse; Kâbe'nin duvarına dönerek namaz kılsa veya Kâbe'nin kapalı bulunan kapısına dönerek namaz kılsa yahut Kâbe'nin açık bulunan kapısına dönerek namaz kılmakla birlikte kapının eşiği yaklaşık bir zira'ın üçte ikisi yüksekliğinde ise namaz caiz olur.³⁵⁰

"ومن صلى على ظهر الكعبة جازت صلاته " خلافا للشافعي³⁵¹

2- "Kâbe'nin damında namaz kılmak caizdir." İmam Şâfî: "Caiz değildir" demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi kâbe'nin damında namaz kılsa veya -Allah korusun- kâbe yıkılmış olsa ve onun arsasında namaz kılsa, Kâbenin binasından bir zirain üçte ikilik kısmına dönerek namaz kılmışsa veya Kâbe'ye bitişik olan bu miktardaki bir yükseltiye, örneğin orada biten bir ağaca, çiviyle çakılmış bir sopaya veya uzunluk ve genişlik olarak kendisi kadar olan bir binaya dönmüş olsa kıldığı namaz caiz olur. Çünkü bu durumda Kâbe'ye veya onun bir parçası gibi olan bir şeye dönerek namaz kılmıştır. Kişinin bir kısmı bu yükseltinin dışına çıkmış olsa bile namaz geçerlidir; çünkü bedeninin bir kısmı ile yükseltiye, diğer bölümü ile Kâbe'nin hava sahasına dönmüştür. Ancak yükselti, bir zira'ın üçte ikisinden az olursa ona dönerek kılınan namaz sahih olmaz. Çünkü bu miktar, namaz kılan kişinin sütte yüksekliğidir, burada da bu miktar dikkate alınmıştır.³⁵² Hz Peygambere sütte yüksekliği sorulduğunda "bineğin arkasındaki yaslanma yeri yüksekliğinde" olduğunu söylemiştir.³⁵³

³⁵⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.224.

³⁵¹ *el-Hidâye*, I, s.154.

³⁵² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.224.

³⁵³ Müslim, *Salat*, 1114.

İKİNCİ BÖLÜM

ZEKAT ve ORUÇ BAHSİ

Çalışmamızın ikinci bölümünde zekat ve oruç bahsini ele aldık. Birinci bölümün başında metodumuzdan bahsettiğimiz için burada tekrar etmeyi zaid görüyoruz. Tezimizin ikinci bölümünü oluşturan zekat ve oruç bahsinde toplamda 48 Şâfiî görüşünün inceledik ve bu inceleme sonucunda 40 doğru 8 hatalı görüş tespit edip Şâfiî mezhebinin temel kaynaklarına başvurarak tahkiki yapmaya çalıştık.

2.1. ZEKAT

2.1.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

" وليس على الصبي والمجنون زكاة " خلافا للشافعي رحمه الله فإنه يقول هي غرامة مالية فتعتبر بسائر المؤن كنفقة الزوجات وصار كالعشر والخراج.³⁵⁴

2.1.1.1. Çocuk ve Delinin Malında Zekat

1- “Çocuk ile deliye zekât farz değildir.” İmam Şâfiî: “Zekât ibadetten çok, mali bir vergi olduğu için o da nihayet öşür ve haraç gibidir, öşür ve haraç, nasıl kadının nafakası ve benzeri zaruri masraflara kıyasen çocuk ile delinin malından çıkarılıyorsa, zekât da öyledir” demiştir.

ŞÂFİİ:

Çocuğun ve delinin malında zekat farz olur.³⁵⁵ (Bu ikisinin malında zekatın farz olduğunun delilleri şunlardır:) Bunların malından alınan zekat; onda bir zekat alınan tarım ürünlerine ve fıtır sadakasına kıyas edilir. (Çocuk ve delinin malında) zekat farzını düşüren veya onların ergenlik çağına ulaşmasına kadar erteleyen herhangi bir sahih delil bulunmamaktadır. Ayrıca zekâtın amacı “fakirlerin ihtiyacını gidermek” ve “insanların mallarını temizleyip arıtmak”tır. Deli ve çocuğun malvarlığı nafaka ve maddi tazminatların ödenmesine müsaittir. Zekat “sırf ibadet” kapsamında yer almamaktadır ki, zekatı vermek yalnızca ibadetle yükümlü olanlara özgü kabul edilsin.³⁵⁶

³⁵⁴ *el-Hidâye*, I, s.155.

³⁵⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.174.

³⁵⁶ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.602.

" ومن كان عليه دين يحيط بماله فلا زكاة عليه " وقال الشافعي رحمه الله تجب لتحقق

السبب وهو ملك نصاب تام³⁵⁷

2- "Nisap miktarı malı olup da, malı kadar borcu bulunan kimseye de zekât farz değildir." İmam Şâfiî: "Bu kimse her ne kadar borçlu ise de, mülkiyetinde nisap miktarı mal bulunduğu için ona zekât farzdır" demiştir.

ŞÂFÎÎ:

İmam Şâfiî'ye ait görüşler içinden en güçlü olanına göre borç, zekatın farz olmasını engellemez. (İkinci görüşe göre engeller.) Üçüncü görüşe göre gizli mallarda -ki bunlar da ticaret malları ile paradır- engeller.³⁵⁸ (Kişinin borçlu olması ona zekatın farz olmasına engel olur mu? Bu konuda İmam Şâfiî'ye ait iki görüş bulunmaktadır:) (Birinci görüş): İmam Şâfiî'nin görüşlerinden daha güçlü olanına göre kişinin borcu; ister peşin ister peşin olmayan olsun, bu borç ister elindeki nisap miktarı mal cinsinden ister başka cinsten olsun, ister -zekat, keffaret ve adak borçlarında olduğu gibi- Allah hakkında olan borç isterse başka borç olsun borçlu olmak zekatın farz olmasını engellemez. (İkinci görüş): (Zayıf) bir görüşe göre borçlu olmak haccın farz olmasını engellediği gibi zekatın farz olmasını da engeller (kıyas). (Üçüncü görüş): Borçlu olmak, gizli mallarda -yani para (para yerine altın, gümüş deseydi daha uygun olurdu)³⁵⁹, define ve ticaret mallarında- zekatın farz olmasını engeller, açıkta olan mallarda yani hayvanlarda, ekin ve meyvelerde, madenlerde engellemez. Açık olan mallar kendiliğinden artar, gizli olanlar ise ancak üzerinde tasarrufta bulunarak artar.³⁶⁰

" ومن له على آخر دين فجده سنين ثم قامت له به بينة لم يزكه لما مضى " معناه صارت له بينة بأن أقر عند الناس وهي مسئلة مال الضمار وفيه خلاف زفر والشافعي رحمهما الله ومن جملته المال المفقود والأبق والضال والمغصوب إذا لم يكن عليه بينة والمال الساقط في البحر والمدفون في المفازة إذا نسي مكانه والذي أخذه السلطان مصادرة ووجوب صدقة الفطر

³⁵⁷ *el-Hidâye*, I, s.156.

³⁵⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.174.

³⁵⁹ Şirbini açıklaması.

³⁶⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I,s. 604.

بسبب الأبق والضال والمغصوب على هذا الخلاف لهما أن السبب قد تحقق وفوات اليد غير
مخل بالوجوب كمال ابن السبيل³⁶¹

3- “Eğer bir kimse bir başkasında alacağı olur ve fakat o başkası inkâr ettiği için bir türlü tahsil edemez, ancak yıllardan sonra isbat edip tahsil ederse, geçen yılların zekâtı kendisine lâzım gelmez.” İmam Züfer ile İmam Şâfiî “Lazım gelir” demişlerdir. Nerede olduğu bilinmeyen veyahut kaybolan, ya da gasbedilip de gasbedildiği isbat edilemeyen veyahut denize düşen mal ile efendisini bırakıp kaçan köle de ele geçtikleri zaman öyledirler. Aynı ihtilâf, kaçan, ya da kaybolan veyahut gasbedilen kölenin fitresi efendisine vacip midir, değil midir meselesinde de caridir. İmam Züfer ile İmam Şâfiî bu meselelerin hepsinde: “Mal sahibinin elinde değilse de onun mülkü olduğu için zekâtı kendisine vaciptir. Elinde olmaması vüçûba hâlel vermez. Nasıl ki yolculukta olan kimsenin kölesi beraberinde olmadığı halde fitresi ona vaciptir” demişlerdir.

ŞÂFÎ:

(Gasp edilen, kaybedilen veya başkasının elinde olup inkar edilen mallarda zekat farz olur mu? Bu konuda İmam Şâfiî’ye ait iki görüş bulunmaktadır:) (Birinci görüş): İmam Şâfiî’nin yeni ve daha güçlü olan görüşüne göre; gasp edilen ve geri alınamayan mallarda zekat farzdır. Kişinin elinden çalınan mal da böyledir. Kişinin bir başkasında; “lehine şahitlik yapacak kimsenin olmadığı” ve “hakiminde durumu bilmediği” bir malı veya alacağı olsa ve bu alacağı inkar edilse bu malın zekatı da farz olur. Kişinin kaybettiği, denize düşmüş olan veya bir yere gömüp de sonra yerini unuttuğu malların zekatının verilmesi de farzdır. (İkinci görüş): İmam Şâfiî’nin eski görüşüne göre bu mallarda zekat farz olmaz; çünkü bu mallarda bir artış söz konusu olmadığı gibi kişi bunlarda tasarrufta da bulunamamaktadır. Bu, özgürlük sözleşmesi yapan kölenin malı gibidir ki, bu mal sebebiyle efendi üzerine zekat farz olmaz. Kişi gasp edilen malını ele geçirirse bu durumda zekatının verilmesi gerektiği kesin olarak (ihtilafsız olarak) benimsenmiştir.³⁶²

³⁶¹ *el-Hidâye*, I, s.156.

³⁶² Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.602.

2.1.1.2. Hayvanların Zekâtı (Develer)

وقال الشافعي رضي الله عنه إذا زادت على مائة وعشرين واحدة ففيها ثلاث بنات لبون فإذا صارت مائة وثلاثين ففيها حقة وبنات لبون ثم يدار الحساب على الأربعينات والخمسينات فتجب في كل أربعين بنت لبون وفي كل خمسين حقة لما روي أنه عليه الصلاة والسلام كتب " إذا زادت الإبل على مائة وعشرين ففي كل خمسين حقة وفي كل أربعين بنت لبون من غير شرط عود ما دونها 363,,

İmam Şâfiî ise: “Develerin sayısı yüz yirmiye aşınca üç tane üç yaşına basan dişi deve yavrusu ve yüz otuz olunca bir tane dört yaşına, iki tane de üç yaşına basan dişi deve, ondan sonra her bir kırk deve için bir tane üç yaşına basan ve her bir elli deve için bir tane dört yaşına basan dişi deve lâzım gelir. Zira Hz. Peygamber, ‘Develer yüz yirmiye aşınca her ellide, bir tane dört yaşına ve her kırkta, bir tane üç yaşına basan dişi deve yavrusu lâzım gelir’ buyurmuştur.”³⁶⁴ demiştir.

ŞÂFÎ:

Yüz yirmi bir devede üç tane iki yaşında dişi deve verilir. Bint-i mehad, bir yaşını tamamlayıp iki yaşına giren dişi devedir. Bint-i lebûn, iki yaşını tamamlayıp üç yaşına giren dişi devedir. Hikka, üç yaşını tamamlayıp dört yaşına giren dişi devedir.³⁶⁵ Daha sonra bu yüz otuz deveye kadar böyle devam eder. Yüz otuz devede ve bundan sonraki her on devede verilecek olan deve değişir. Şöyle ki,³⁶⁶ daha sonra her kırk devede bir tane iki yaşında dişi deve, her elli devede bir tane üç yaşında dişi deve verilir.³⁶⁷

2.1.1.3. Bir Fasıl (Deve Yavruları, Kuzu, Oğlak, Buzağı)

" وليس في الفصلاں والحملان والعجايل صدقة " عند أبي حنيفة رحمه الله إلا أن يكون معها كبار وهذا آخر أقواله وهو قول محمد رحمه الله. وكان يقول أولا يجب فيها ما يجب في المسان وهو قول زفر ومالك رحمهما الله ثم رجع وقال فيها واحدة منها وهو قول أبي يوسف والشافعي رحمهما الله³⁶⁸

³⁶³ el-Hidâye, I, s.159.

³⁶⁴ Ebu Davud, Zekat, 1568; Tirmizi, Zekat, 621; İbn-i Mace, Zekat, 1798.

³⁶⁵ Nevevî, Minhac, I, s.160.

³⁶⁶ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.549.

³⁶⁷ Nevevî, Minhac, I, s.160.

³⁶⁸ el-Hidâye, I, s.162.

1- İmam Ebû Hanife'ye göre (deve yavruları, kuzu, oğlak ve buzağılara zekât düşmez.) Ancak eğer beraberlerinde anaları da bulunsa, o zaman düşer. Bu, İmam Ebû Hanife' nin en son görüşüdür. İmam Muhammed de imam Ebû Hanife'nin bu görüşüne katılmıştır.

İmam Ebû Hanife önce; “Sürünün hepsi büyük olduğu zaman nasıl bir büyük lâzım geliyorsa, küçük olduğu zaman da yine bir büyük lâzım gelir” demiştir. İmam Züfer ile imam Mâlik de bu görüşü benimsemişlerdir. İmam Ebû Hanife sonra, bu görüşünden cayarak: “Sürünün hepsi yavru olduğu zaman bir tane yavru lâzım gelir” demiştir, İmam Ebu Yûsuf ile İmam Şâfiî de bu görüşe kaildirler.

ŞÂFİÎ:

İmam Şâfiî'nin yeni görüşüne göre yaşı küçük hayvanlardan oluşan sürünün zekatı olarak yaşı küçük hayvan alınır.³⁶⁹

" وإن هلك المال بعد وجوب الزكاة سقطت الزكاة " . وقال الشافعي رحمه الله: يضمن إذا هلك بعد التمكن من الأداء لأنه الواجب في الذمة فصار كصدقة الفطر ولأنه منعه بعد الطلب فصار كالاستهلاك³⁷⁰

2- “Eğer mal zekât vacip olduktan sonra ve daha ödenmemişken zayi olursa zekâtı sâkıt olur.” İmam Şâfiî: “Eğer kişi malının zekâtını vermeye imkân bulduktan sonra malı zayi olursa, zekâtı sakıt olmaz. Çünkü o zaman zekât da -fitre gibi- kişinin boynuna geçen bir borç olur. Şayet borç olmasa da -kendisinden istendiği halde vermediği için- zayi olunca onu kasten harcamış gibi olur” demiştir.

ŞÂFİÎ:

Zekâtı ödeme imkanını elde ettikten sonra ödemeyi geciktirmek-zekat verilecek malın tümü telef olsa bile- zekâtı tazmin etmeyi gerektirir. Zekat ödeme imkanı elde etmeden önce malın telef olması tazmini gerektirmez.³⁷¹

2.1.1.4. Altının Zekatı

" وفي تبر الذهب والفضة وحليهما وأوانيهما الزكاة " وقال الشافعي رحمه الله لا تجب في حلي النساء وخاتم الفضة للرجال لأنه مبتذل في مباح فشابه ثياب البذلة³⁷²

³⁶⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.163.

³⁷⁰ *el-Hidâye*, I, s.165.

³⁷¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.177.

“Altın ile gümüş sikkeli olmayıp külçe halinde, ya da mücevherat veyahut kap kakak da olsa yine onlara zekât düşer.” İmam Şâfiî: “Kadın mücevheratı ile erkeğin gümüşten olan yüzüğüne zekât düşmez. Çünkü ikisi de mubah olduğu için giyilmesi zorunlu olan giyecekler hükmündedirler” demiştir.

ŞÂFİİ:

(Altın ve gümüşten yapılmış ve) kullanımı haram olan süs eşyası ve diğer eşyaların zekatı verilir, daha güçlü görüşe göre mübah olanın zekatı verilmez.³⁷³ (Edinilmesi mübah olan takıların zekatı farz mıdır? Bu konuda İmam Şâfiî’ye ait iki görüş bulunmaktadır. (Birinci görüş): Kadının ayağına taktığı halhal vb. gibi edinilmesi mübah olan takılara zekat düşmez. (İkinci görüş): Bunların da zekatı verilir; çünkü altın-gümüşün zekata tabi olması (bunların hangi amaçla kullanıldığına bağlı olmayıp) doğrudan bunların özüne bağlıdır.³⁷⁴

2.1.1.5. Maden ve Hazinelerin Zekatı

" معدن ذهب أو فضة أو حديد أو رصاص أو صفر وجد في أرض خراج أو عشر ففيه الخمس " عندنا. وقال الشافعي رحمه الله لا شيء عليه فيه لأنه مباح سبقت يده إليه كالصيد إلا إذا كان المستخرج ذهباً أو فضة فيجب فيه الزكاة³⁷⁵

“Eğer altın, gümüş, demir, kurşun veya bakır madenlerinden biri herhangi bir kimse tarafından Öşür veya Haraç vergisine tabi bir arazide bulunup çıkarılırsa, o madene beşte bir zekât düşer. “İmam-ı Şâfiî: “Altın ile gümüşten başka herhangi bir madene zekât düşmez. Çünkü bir yerde rastlanıp çıkarılan maden de, kişinin herhangi bir yerde rastlayıp avladığı bir av gibi mubah bir yoldan ele geçen bir şeydir” demiştir.

ŞÂFİİ:

Maden yatağında altın ve gümüş çıkaran kişi üzerine bunun kırkta birini vermesi farzdır. (Zayıf) bir görüşe göre beşte birini vermesi farzdır. Hazine beşte bir oranında zekâta tabidir. Meşhur kavle göre, hazineden elde edilen beşte bir oranındaki miktar, zekâtın harcandığı yerlere harcanır. Hazinenin zekâta tabi

³⁷² el-Hidâye, I, s.167.

³⁷³ Nevevî, Minhac, I, s.167.

³⁷⁴ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.577.

³⁷⁵ el-Hidâye, I, ss.171-172.

olabilmesi için nisaba ulaşması şarttır. Mezhep alimlerince kabul edilen rivayete göre, madenin altın veya gümüş olması şarttır. Hazine gelirlerinin üzerinden bir yılın geçmesi şart değildir. Mezhepte esas kabul edilen görüşe göre defnelerde zekatın farz olmasının şartı (bulunan definenin) nisap (miktarına ulaşması) ve bulunan definenin altın-gümüş türünden olmasıdır. Üzerinden bir yılın geçmesi şart değildir.³⁷⁶ Zekat vermesi gereken kimselerden olan bir kimse yakut, zeberced, bakır, demir vb. diğer madenleri değil de altın ve gümüş madenini herkesin faydalanması serbest olan bir araziden veya kendisine ait özel mülk araziden çıkarırsa (bu altın ve gümüşün ne kadarına zekat vermesi gerekir? Bu konuda mezhep içinde farklı görüşler bulunmaktadır.)³⁷⁷

2.1.1.6. Zekat Kimlere Verilebilir Kimlere Verilemez

"والعامل يدفع الإمام إليه إن عمل بقدر عمله فيعطيه ما يسعه وأعوانه غير مقدر بالثمن
" خلافا للشافعي رحمه الله لأن استحقاقه بطريق الكفاية³⁷⁸

1- "Zekât memuru: Zekâtları toplama görevinde çalışırken devlet tarafından kendisine zekâtтан, kendisiyle çocuklarının normal bir şekilde geçinebilecekleri kadar maaş verilen kimsedir. Bu kimse topladığı zekâtın sekize bölünerek 1/8 payını değil, çalıştığı kadarın hakkını alır." İmam-ı Şafî: "Zekât memuru âyette geçen sekiz sınıftan biri olduğu için topladığı zekâtın sekizde birini ona vermek gerekir" demiştir.

ŞÂFÎ:

Zekat verilecek sekiz sınıf vardır. Bunları Allah belirlemiştir. Zekat bunlara verilir. Toplanan zekat bu sekiz sınıf arasında sekize bölünerek paylaştırılır. Her bir grup sekizde bir oranında zekattan pay alır. Bunlardan biri de zekat memurudur. O da zekattan sekizde bir pay alır.³⁷⁹

"والغارم من لزمه دين ولا يملك نصابا فاضلا عن دينه " وقال الشافعي: من تحمل
غرامة في إصلاح ذات البين وإطفاء الثائرة بين القبيلتين³⁸⁰

³⁷⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.169.

³⁷⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.583.

³⁷⁸ *el-Hidâye*, I, s.178.

³⁷⁹ Ebû İshâk-ı İbrâhim bin Ali bin Yûsuf Fîrûz-âbâd Şîrâzî, *Mühezzep*, I, 1976, s.230-231

³⁸⁰ *el-Hidâye*, I, s.178.

2- “Borçlu: Borçlarından fazla kalan malı nisaba ulaşamayan kimsedir.” İmam Şâfiî: “Borçlu; arabuluculukta ve iki kimse veya kabile arasındaki düşmanlığı giderip fitne ateşini söndürmek yolunda borçlanan kimsedir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Zekat verilecek borçlu ikiye ayrılır. Birincisi: İki kişi arasını ıslah (Arabuluculuk) için borçlanan kimsedir. İkincisi: Kendisini ıslah için borçlanan kimsedir. (Kendi borcunu ödemek için borçlanan kimsedir. Birincisi ikiye ayrılır. Birincisi: Öldürülen kimse için verilecek diyeti yüklenen kimse. İkincisi: Fitneyi teskin için bir malı üzerine alıp (yüklenen kimsedir.)³⁸¹

" وابن السبيل من كان له مال في وطنه " وهو في مكان آخر لا شيء له فيه. قال: " فهذه جهات الزكاة فللمالك أن يدفع إلى كل واحد منهم وله أن يقتصر على صنف واحد " وقال الشافعي: لا يجوز إلا أن يصرف إلى ثلاثة من كل صنف لأن الإضافة بحرف اللام للاستحقاق³⁸²

3- “Yolda kalmış olan kimse: Memleketinden uzak düşüp (varlıklı olduğu halde) beraberinde kendisini memleketine ulaştıracak masrafı bulunmayan kimsedir.” İşte zekât verilebilen kimseler bunlardır. “Zekât sahibi zekâtını, isterse bunların hepsine, isterse bunlardan bir kaçına veyahut yalnız birine verebilir.” İmam Şâfiî: “Bu sınıfların hepsine ve her bir sınıftan en az üç kişiye vermek gerekir. Çünkü Âyetin, ‘Zekât ancak bu sekiz sınıfın hakkıdır’ şeklindeki ifâdesinden, zekâtın bu sekiz sınıfın hakkı olduğu ve bu sekiz sınıfın zekâtta eşit bir şekilde ortak olduğu mânâsı çıkar” demiştir.

ŞÂFÎ:

Zekatın hepsini sekiz sınıfa vermek gerekir. Onlar; fakirler, miskinler, zekat memurları, müellefe-i kulub, özgürlüğünü yitirmişler, borçlular, yolda kalmışlar, Allah yolunda olanlar, yolda kalmışlardır. Ebu Said İstahri şöyle demiştir: “Sekiz sınıfın her birine zekat ayrı ayrı verilmezse bir sınıfa verilen şeyle zekat verme gerçekleşmiş olmaz. Bunun delili Allah’ın ‘Zekâtlar sadece fakirlere, düşkünlere, zekât toplayan görevlilere, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlara, esirlik ve

³⁸¹ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.233

³⁸² *el-Hidâye*, I, ss.178-179

kölelikten kurtulmak isteyenlere, borçlulara, Allah yoluna ve yolculara mahsustur³⁸³ ayetidir. Zekatların hepsi lam-ı temlik ile onlara izafe edilmiş ve vav-ı teşrik ile de aralarında paylaştırılmıştır. Bu da gösteriyor ki zekata sahip olmak hepsinin hakkı ve aralarında paylaşmak da sekiz sınıfın hepsinin hakkıdır.³⁸⁴ Sınıflar arası paylaştırmada eşit olmak gerekir. Hiç bir sınıf diğerinden üstün değildir. Çünkü Allah onların arasını eşitlemiştir. Her sınıfa imkan dahilinde vermek müstehaptır. Paylaştırmanın en azı her sınıftan üç kişiye vermektir. Çünkü Allah o sınıflara cemi lafzını izafe etmiştir çoğul lafzın en azı da üçtür.³⁸⁵

" ولا يجوز أن يدفع الزكاة إلى ذمي "... " ويدفع ما سوى ذلك من الصدقة " وقال الشافعي رحمه الله: لا يدفع وهو رواية عن أبي يوسف رحمه الله اعتبارا بالزكاة³⁸⁶

4- “Zekât fakir de olsa müslüman olmayan kimseye verilemez.” “Diğer sadakalar ise müslüman olmayan kimselere de verilebilir.” İmam Şâfiî diğer sadakaları da zekâta kıyas ederek, “erilemez” demiştir ki İmam Ebû Yûsuf dan da bu yolda bir rivayet vardır.

ŞÂFÎ:

Zekatın hepsini sekiz sınıfa vermek gerekir. Onlar; fakirler, miskinler, zekat memurları, müellefe-i kulub, özgürlüğünü yitirmişler, borçlular, yolda kalmışlar, Allah yolunda olanlar, yolda kalmışlardır.³⁸⁷ Zekatın kafire verilmesi caiz değildir. Çünkü peygamber efendimiz (a.s.) “Ben zekatı sizin zenginlerinizden alıp fakirlerinize vermek üzere emredildim.” buyurmuştur.³⁸⁸ Nafile sadaka zenginlere Benî Hâşime ve Benî Muttalibe helaldir.³⁸⁹

" ولا تدفع إلى غني " لقوله عليه الصلاة والسلام " لا تحل الصدقة لغني " وهو بإطلاقه حجة على الشافعي رحمه الله في غني الغزاة وكذا حديث معاذ رضي الله عنه على ما روينا.³⁹⁰

5- “Zekât zengin olan kimseye de verilemez.” Zira Hz. Peygamber, “Zekât zengin olan kimseye helâl değildir”³⁹¹ buyurmuştur. Gerek bu hadisteki ıtlak ve

³⁸³ Tevbe, 9/60.

³⁸⁴ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, ss.230-231.

³⁸⁵ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.234.

³⁸⁶ *el-Hidâye*, I, s.179.

³⁸⁷ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.230.

³⁸⁸ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.236.

³⁸⁹ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.238.

³⁹⁰ *el-Hidâye*, I, s.179.

gerek yukarıda geçen Muaz İbn Cebel'in hadisi, “Zengin de olsa, gazada olan kimseye zekât verilebilir” diyen İmam Şâfiî'nin görüşüne karşı birer delildir.

ŞÂFÎ:

Fakirlerin payından zenginlere vermek caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber, “Orada (zekatta) zenginler ve kazanan güçlüler için pay yoktur” buyurmuştur.³⁹²

Nafile sadaka zenginlere helaldir.³⁹³

2.1.1.7. Fitre Babı

لقوله عليه الصلاة والسلام " لا صدقة إلا عن ظهر غنى " وهو حجة على الشافعي رحمه الله في قوله تجب على من يملك زيادة عن قوت يومه لنفسه وعياله³⁹⁴

1- Çünkü Peygamber Efendimiz: “Sadaka ancak zenginlik sırtından olur”³⁹⁵ buyurmuştur. Bu hadis, “Malı, kendisiyle çoluk çocuğunun bir günlük masrafından fazla olan kimseye fitre vaciptir” diyen İmam Şâfiî'nin görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Maddi durumu yerinde olmayan kişi üzerine de fitre yükümlülüğü yoktur. Bayram gecesi ve gündüzünde kendisi ve nafakasını verdiği kimselerin yiyeceklerinden geriye bir şey artmayan kişi “maddi durumu yerinde olmayan kişi”dir. Daha doğru olan görüşe göre fitrenin; kişinin evi ve ihtiyaç duyduğu hizmetçisinin dışında sahip olduğu maldan verilmesi şarttır.³⁹⁶

" ولا " يخرج " عن ممتلكاته للتجارة " خلافا للشافعي رحمه الله فإن عنده وجوبها على العبد ووجوب الزكاة على المولى فلا تنافي³⁹⁷

2- “Ticaret için satın alınan kölelerin fitresi vacip olmaz.” İmam Şâfiî ise: “Vacip olur” demiştir. Çünkü ona göre fitre köleye vaciptir. Ancak kölenin malı olmadığı için efendisi ödemek zorundadır. Bunun için bir yıl içinde bir maldan dolayı kişiye iki kez zekât lâzım gelmiş olmaz.

³⁹¹ Ebu Davud, *Zekat*, 26345; Tirmizi, *Zekat*, 652; Darimi, *Zekat*, 1639.

³⁹² Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.236

³⁹³ Şîrâzî, *Mühezzep*, I, s.238

³⁹⁴ *el-Hidâye*, I, s.182.

³⁹⁵ Buhari, *Zekat*, 1426; Ebu Davud, *Zekat*, 1676; Nesai, *Zekat*, 2544.

³⁹⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.172.

³⁹⁷ *el-Hidâye*, I, s.183.

ŞÂFÎ:

Ticaret yapılan kölenin fitır sadakasının (fitresinin) zekâtı ile birlikte verilmesi farzdır.³⁹⁸ Ticaret yapılan kölenin fitır sadakasının, kölenin zekatı ile birlikte ödenmesi farzdır; çünkü bu ikisinin sebepleri farklı olduğundan birbirine tedahül etmez. Bu, öldürülen köle karşılığında hem kölenin değerinin ödenmesi hem de keffaret ödenmesine benzer.³⁹⁹

"ويؤدي المسلم الفطر عبده الكافر"... وفيه خلاف الشافعي رحمه الله لأن الوجوب عنده على العبد وهو ليس من أهله ولو كان على العكس فلا وجوب بالاتفاق.⁴⁰⁰

3- "Müslüman olan kimse müslüman olmayan kölesinin de fitresini vermek zorundadır." İmam Şâfî ise: "Müslüman olmayan kölenin fitresi efendisine vâcib değildir" demiştir. Çünkü ona göre kölenin fitresi efendisine değil, kendisine vâcib olur. Ancak efendisi ödemek zorundadır. Burada ise köle müslüman olmadığı için ibâdete ehil değildir ki fitre ona vacip olsun. Şayet köle müslüman olup da efendisi müslüman olmazsa, o zaman bize göre de İmam Şâfî'ye göre de kölenin fitresi vâcib olmaz.

ŞÂFÎ:

(Şunların fitre verme yükümlülüğü yoktur:) Kâfir üzerine fitır sadakası ödeme yükümlülüğü yoktur (yani kafir fitre ödemez); ancak -daha doğru olan görüşe göre- onun müslüman olan kölesi ve müslüman olan yakını adına fitır sadakası ödemesi gerekir. Köle üzerine fitre ödeme yükümlülüğü yoktur. (Yani köle ödemekle yükümlü değildir). Kendi fitresini ödemekle yükümlü olan kimsenin, nafakasını vermekle yükümlü olduğu kimsenin fitresini de ödemesi gerekir. Ancak Müslüman bir kimse; kâfir olan köle, akraba ve karısının fitresini ödemekle yükümlü değildir.⁴⁰¹

"ومن باع عبدا وأحدهما بالخيار ففطرته على من يصير له " معناه أنه إذا مر يوم الفطر والخيار باق وقال زفر رحمه الله على من له الخيار لأن الولاية له وقال الشافعي رحمه الله على من له الملك لأنه من وظائفه كالنفقة⁴⁰²

³⁹⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.171.

³⁹⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.590.

⁴⁰⁰ *el-Hidâye*, I, s.184.

⁴⁰¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.172.

⁴⁰² *el-Hidâye*, I, s.184.

4- “Eğer bir kimse bir köleyi muhayyerlik şartıyla satın alırsa, sonunda o köle kimin olursa fitresi o kimseye vâcib olur.” Yani eğer muhayyerlik süresi içinde bayram günü fecir sökerse, köle sonunda satıcı ile alıcıdan hangisinin olursa fitresi o kimseye vâcib olur. İmam Şâfiî: “Muhayyerlik süresinde kölenin nafakası nasıl alıcıya ait ise, fitresi de ona aittir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kendi fitresini ödemekle yükümlü olan kimsenin, nafakasını vermekle yükümlü olduğu kimsenin fitresini de ödemesi gerekir.⁴⁰³

2.1.1.8. Fitrenin Miktarı ve Ne Zaman Vacip Olduğu

" الفطرة تصف صاع من بر أو دقيق أو سويق أو زبيب أو صاع من تمر أو شعير " وقال الشافعي: رضي الله عنه من جميع ذلك صاع , لحديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه . قال :كنا نخرج ذلك على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم.⁴⁰⁴

1- “Fitre buğdaydan, buğday unundan, kavrulmuş buğday kavutundan, kuru üzümünden yarım sa (520 dirhem), arpadan, kuru hurmadan bir sa (1040 dirhemidir.)” İmam Şâfiî, Ebû Said el-Hudri ‘nin: “Hz. Peygamber zamanında biz fitreyi bayram günü her çeşit yiyecekten bir sa' olarak verirdik. Bizim normal olarak yemeğimiz de arpa, kuru üzüm, keş ve kuru hurma idi”⁴⁰⁵ mealindeki hadisine dayanarak: “Fitre her çeşit yiyecekten bir sa'dır” demiştir.

ŞÂFÎ:

Fitre bir sa'dır. Bir sa' ise 693 tam 1/3 dirhemdir. Ben (Nevevi) derim ki: “Bitkilerin zekatı konusunda geçtiği üzere daha doğru görüşe göre 685 tam 5/7 dirhemdir.⁴⁰⁶ Sa' miktarını belirlemede esas alınacak olan hacim ölçüsüdür. Nevevi er-Ravda'da şöyle demiştir: Bir grup alim demiştir ki: Bir sa', elleri orta büyüklükte bir adamın avuçları ile dört avuçtur.⁴⁰⁷

⁴⁰³ Nevevî, *Minhac*, I, s.172.

⁴⁰⁴ *el-Hidâye*, I, s.184.

⁴⁰⁵ Buhari, *Zekat*, 1506; Müslim, *Zekat*, 985.

⁴⁰⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.173.

⁴⁰⁷ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.597.

عن أبي يوسف رحمه الله وهو اختيار الفقيه أبي جعفر رحمه الله لأنه أدفع للحاجة وأعجل به وعن أبي بكر الأعمش رحمه الله تفضيل الحنطة لأنه أبعد من الخلاف إذ في الدقيق والقيمة خلاف الشافعي رحمه الله.⁴⁰⁸

2- İmam Ebü Yûsuf tan gelen rivayete göre fitre için un, buğdaydan, para da undan evlâdır ki Fakih Ebû Cafer de bu görüşü benimsemiştir. Zira un, buğdaydan, para da undan daha çok ve daha çabuk iş görür. Ebû Bekir el-A'meş'den ise: “Buğday daha evlâdır. Çünkü un ile para vermenin cevazında ihtilâf edilmiştir. Nitekim İmam Şâfiî ne un ve ne de paraya cevaz vermemiştir” diye rivayet olunmaktadır.

ŞÂFÎ:

(Verilmesi farz olan bir sa'lık yiyeceğin cinsi, bitkilerden) onda bir zekata tabi olan gıda maddeleridir. Daha güçlü görüşe göre kurutulmuş yoğurt (süzme peynir/kerş/lor) da böyledir. Kişinin kendi bölgesindeki temel gıda maddesinden vermesi farzdır. (Zayıf) bir görüşe göre bizzat kendi yediği gıda maddesinden vermesi farzdır. (Zayıf) bir başka görüşe göre temel gıda maddelerinden dilediğini verebilir. Daha düşük gıda maddesi yerine daha üstün gıda maddesi vermesi yeterli olduğu halde bunun zıddı yeterli olmaz. (Daha düşük ve üstün olanı belirlemede) mezhep içindeki bir görüşe göre göz önüne alınması gereken şey yiyeceğin değeridir. Daha doğru olan görüşe göre ise yiyeceğin daha çok yenilmesidir. Buna göre buğday hurmadan ve pirinçten daha iyidir. Daha doğru görüşe göre arpa hurmadan, hurma da üzümünden daha iyidir.⁴⁰⁹

"والصاع عند أبي حنيفة ومحمد رحمهما الله ثمانية أرطال بالعراقي " وقال أبو يوسف رحمه الله خمسة أرطال وثلاث رطل وهو قول الشافعي رحمه الله.⁴¹⁰

3- “İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre sa' sekiz Bağdat rıtlıdır.” İmam Ebü Yûsuf ise: “Beş rıtl ile bir rıtlın üçte biridir” demiştir ki İmam Şâfiî de bu görüştedir.

⁴⁰⁸ *el-Hidâye*, I, s.185.

⁴⁰⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.173.

⁴¹⁰ *el-Hidâye*, I, s.185.

ŞÂFÎ:

Fitre bir sa'dır. Bir sa' ise 693 tam 1/3 dirhemdir. Ben (Nevevi) derim ki: Bitkilerin zekatı konusunda geçtiği üzere daha doğru görüşe göre 685 tam 5/7 dirhemdir.⁴¹¹ Bir kişinin vereceği fitrenin miktarı bir sa' ölçüsüdür. (Bir sa' miktarının kaç dirhem olduğu konusunda Rafii'nin el Muharrer'de verdiği bilgi ile Nevevi'nin el-Minhac'da verdiği bilgi arasında fark bulunmaktadır. Bu durumda bir sa' miktarının ne olduğu konusunda iki görüş söz konusu olmaktadır:) (Birinci görüş): Bir sa' 693 tam 1/3 dirhemdir. Çünkü bir sa' dört müddür. Bir müd ise Bağdat rıtlı ile bir tam 1/3 rıtlıdır. Bir rıtlı ise 130 dirhemdir. (İkinci görüş): Yukarıdaki ölçü Rafii'nin belirttiği miktardır. Nevevi ise kendisinin doğru bulduğu sa' miktarını şu şekilde belirtmiştir: Ben (Nevevi) derim ki: -Bitkilerin zekatı konusunda geçtiği üzere- daha doğru görüşe göre 685 tam 5/7 dirhemdir.⁴¹² Sa' miktarını belirlemede esas alınacak olan hacim ölçüsüdür. Nevevi er-Ravda'da şöyle demiştir: Bir grup alim şöyle demiştir: Bir sa', elleri orta büyüklükte bir adamın avuçları ile dört avuçtur.⁴¹³

" ووجوب الفطرة يتعلق بطلوع الفجر من يوم الفطر " وقال الشافعي رحمه الله بغروب الشمس في اليوم الأخير من رمضان حتى إن من أسلم أو ولد ليلة الفطر تجب فطرته عندنا وعنده لا تجب وعلى عكسه من مات فيها من ممالئكه أو ولده له أن يختص بالفطر وهذا وقته⁴¹⁴

4- "Fitre bayram günü fecrin sökmesiyle vacip olur." İmam Şâfiî: "Ramazanın son günü güneşin batması ile vacip olur" demiştir. Buna göre Ramazanın son günü güneş battıktan sonra dünyaya gelen çocuğun veya müslümanlığı kabul eden kimsenin fitreleri, bize göre vacip olur. İmam Şâfiî'ye göre vacip olmaz. Ramazanın son günü güneş battıktan sonra ölen kimsenin fitresi ise bize göre vacip olmaz, İmam Şâfiî'ye göre vacip olur. İmam Şâfiî: "Fitre İFTAR kelimesinden gelmedir. Oruç tutmamak demek olan İftar da, oruç ayı olan Ramazanın bitmesiyle caiz olur. Ramazan da son gününün güneşi batınca bitmiş olur. Bunun için fitre, Ramazanın son günü güneşinin batması ile vacip olur" demiştir.

⁴¹¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.173.

⁴¹² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.597.

⁴¹³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.597.

⁴¹⁴ *el-Hidâye*, I, s.185.

ŞÂFÎ:

Daha güçlü görüşe göre fitır sadakası Ramazan bayramı gecesinin ilk anı ile birlikte farz olur. Güneş battıktan sonra ölen kimse için fitır sadakası verilir, bu vakitte doğan kimsenin fitır sadakası farz olmaz. Fitır sadakasının bayram namazından sonraya geciktirilmemesi sünnettir. Bayram gününden sonraya geciktirilmesi haramdır.⁴¹⁵ (Fitır sadakasının kişi üzerine hangi vakitte farz olduğu konusunda İmam ŞÂFÎ'ye ait üç görüş bulunmaktadır:) (Birinci görüş): Daha güçlü görüşe göre bayram gecesinin ilk anı ile birlikte farz olur. (İkinci görüş): Diğer görüşe göre bayram günü güneşin doğması ile birlikte farz olur. (Üçüncü görüş): Fitır sadakası hem orucun bitişiine hem de bayrama aynı anda bağlandığından iki vaktin toplamı ile birlikte farz olur.⁴¹⁶

قال رحمه الله: " الصوم ضربان واجب ونفل والواجب ضربان منه ما يتعلق بزمان بعينه كصوم رمضان والنذر المعين فيجوز بنية من الليل وإن لم ينو حتى أصبح أجزأته النية ما بينه وبين الزوال " وقال الشافعي رضي الله عنه لا يجزيه... والنية من شرطه وسنبيته ونفسره إن شاء الله تعالى وجه قوله في الخلافة قوله عليه الصلاة والسلام " لا صيام لمن لم ينو الصيام من الليل " ولأنه لما فسد الجزء الأول لفقد النية فسد الثاني ضرورة أنه لا يتجزأ بخلاف النفل لأنه متجزئ عنده.⁴¹⁷

5- "Oruç, tutulması gerekli olan ve olmayan oruçlar olmak üzere iki kısımdır. Tutulması gerekli olan oruçlar da iki kısım olup bir kısmı Ramazan orucu ve kişinin tutmasını nezrettiği belli bir günün orucu gibi belli bir zamana has olan oruçlardır. Bu oruç için de geceden niyet getirmek gerekiyorsa da şayet kişi daha gece iken niyet getirmeyip, ancak sabah ile güneşin tepeden sağa doğru kayması arasındaki zaman içinde niyet getirirse kâfi gelir." İmam Şâfi: "Kâfi gelmez" demiştir... Orucun sıhhati için şartlardan biri -Allah izin verirse açıklayacağımız üzere- niyettir. Geceden getirilmeyen niyetin kâfi gelmediğini söyleyen İmam Şâfi' nin delili; "Oruca geceden niyet etmeyenin orucu yoktur"⁴¹⁸ hadisidir. İmam Şâfi akli yünden de: "Geceden niyeti getirilmeyen orucun başı niyetsiz geçtiği için sahih değildir. Çünkü niyet şarttır. Başı sahih olmayınca geri kalanının da sahih olmaması lâzım

⁴¹⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.172.

⁴¹⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.592.

⁴¹⁷ *el-Hidâye*, I, s.187.

⁴¹⁸ Ebu Davud, *Savm*, 2454; Tirmizi, *Savm*, 730; Nesai, *Savm*, 2334; İbn-i Mace, *Sıyam*, 1700.

gelir. Zira vâcib olan oruç parçalanamaz. Fakat sünnet olan oruç isteğe bağlı olduğu için Öyle değildir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Farz olan oruç için geceden niyet etmek şarttır. Daha doğru olan görüşe göre; gecenin son yarısında niyet etmiş olmak şart değildir.⁴¹⁹ Gerek Ramazan gerekse kaza ve adak gibi farz olan oruçlarda geceden niyet etmek şarttır.⁴²⁰ Gecenin başında bile yapılsa yeterli olur.⁴²¹

وهذا الضرب من الصوم يتأدى بمطلق النية وبنية النفل وبنية واجب آخر وقال الشافعي رحمه الله في نية النفل عابث وفي مطلقها له قولان لأنه بنية النفل معوض عن الفرض فلا يكون له الفرض.⁴²²

6- Orucun bu çeşidini, yani -Ramazan orucu gibi- belli bir zamana mahsus olan oruçları, mutlak niyetle, nafile niyetiyle ve vâcib olan bir başka orucun niyetiyle de tutmak caizdir. İmam Şâfiî “Nafile oruç niyetiyle tutmak caiz değildir. Çünkü nafile niyetini getirmek, Ramazanda farz olan orucu tutmamak mânâsına gelir. Tutulması gereken oruç ise, farz olan Ramazan orucudur. Bunun için bu kimsenin tuttuğu oruç ne Ramazanın farzı yerine geçer, ne de nafile olur” demiştir. İmam Şâfiî’nin mutlak niyetin cevazı hakkında ise iki kavli vardır.

ŞÂFÎ:

Farz olan oruca niyet ederken (hangi farz olduğunu) belirlemek gerekir.⁴²³ Farz olan oruçta tutulan orucun hangi açıdan farz olduğunu belirtmek gerekir. Bu da her gece “Ramazan ayında yarınki gün oruçlu olacağına” niyet etmekle veya adak yahut keffarete niyet etmekle olur. Çünkü oruç tıpkı beş vakit namazda olduğu gibi vakte izafe edilen bir ibadet olduğundan ona niyet ederken belirleme yapmak gerekir. Kişi tutması gereken orucun “Ramazandan kazaya kalan oruç mu yoksa adak mı yahut kefareti mi” olduğunu bilmesi –zorunluluk sebebiyle – farz olan oruca

⁴¹⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.179.

⁴²⁰ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.621.

⁴²¹ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.621.

⁴²² *el-Hidâye*, I, s.188.

⁴²³ Nevevî, *Minhac*, I, s.179.

niyet etmesi yeterli olur. Zorunluluk sebebiyle kesin niyet etmemesi mazur görülür.⁴²⁴

2.1.1.9. Ekin ve Hayvanların Zekatı

وفي العسل العشر إذا أخذ من أرض العشر " وقال الشافعي رحمه الله لا يجب لأنه متولد من الحيوان فأشبهه الإبريسم⁴²⁵

“Öşüre tâbi arazide üretildiği zaman balda da öşür vardır.” İmam Şâfiî: “Bala zekât düşmez. Çünkü bal da koza gibi hayvansal bir üründür” demiştir.

ŞÂFÎ:

Bitkilerde yalnızca temel besin maddesi olanlarda zekat vardır.⁴²⁶ (Temel besin maddesi olan şeyler konusunda İmam Şâfiî’ye ait iki görüş bulunmaktadır.) (Birinci görüş: İmam Şâfiî’nin yeni görüşü): Temel besin maddesi olan bitkiler meyvelerden yaş hurma ve üzüm, hububattan buğday, arpa, pirinç, mercimek, nohut, bakla, fasulye, mısır, burçak, mâş gibi bitkilerdir. (İkinci görüş: İmam Şâfiî’nin eski görüşü): Temel besin maddesi olan bitkiler. İmam Şâfiî’nin eski görüşüne göre zeytin, safran, vers, aspur (papağan yemi) ve balda da zekat farzdır. Bal ister kişinin mülkünde olan arılardan elde edilmiş olsun isterse kamuya açık alanlardan elde edilmiş olsun balda zekat farzdır.⁴²⁷

2.1.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

2.1.2.1. Bir Fasıl (Deve Yavruları, Kuzu, Oğlak, Buzağı)

" ويجوز دفع القيم في الزكاة " عندنا وكذا في الكفارات وصدقة الفطر والعشر والنذر. وقال الشافعي رحمه الله: لا يجوز اتباعا للمنصوص كما في الهدايا والضحايا⁴²⁸

1- Biz Hanelilere göre “Zekât malı yerine değerini vermek caizdir.” Keffaret, Fitre, öşür ve Adak da öyledir. İmam Şâfiî ise, nassa aykırı düşer diye: “Nasıl Kâbe’ye sevk edilen kurbanlıklar ile sair kurbanları kesmeyip de değerlerini fakirlere vermek caiz değilse, zekât malı yerine de değerini vermek caiz değildir” demiştir.

⁴²⁴ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.1622.

⁴²⁵ *el-Hidâye*, I, s.175.

⁴²⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.164.

⁴²⁷ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, ss.565-566.

⁴²⁸ *el-Hidâye*, I, s.163.

ŞÂFÎ:

Ticaret mallarında zekat olarak verilmesi gereken miktar malın değerinin kırkta biridir. Bu kırkta birin malın değeri üzerinden mi yoksa malın kendisinden mi verileceği hükmü ise (tartışmalı olup bu konuda İmam Şâfî'ye ait farklı görüşler bulunmaktadır: (Birinci görüş): İmam Şâfî'nin yeni görüşüne göre malın değeri üzerinden verilir. Çünkü bu meselede zekat malın değerine bağlanmıştır, malın kendisinden zekatın verilmesi caiz değildir. (İkinci görüş): İmam Şâfî'nin eski görüşüne göre ise zekatın bizzat ticaret malından kendisinden verilmesi gerekir; çünkü kişinin sahip olduğu şey (para değil) maldır. (Üçüncü görüş): Yukarıdaki iki görüşte de görüldüğü üzere bu konu ile ilgili birbirine muarız deliller bulunduğundan mal sahibi dilerse malın kendisinden dilerse değerinin kırkta birini verir.⁴²⁹

" ومن كان له نصاب فاستفاد في أثناء الحول من جنسه ضمه إليه وزكاه به " وقال الشافعي رحمه الله لا يضم لأنه أصل في حق الملك فكذا في وظيفته بخلاف الأولاد والأرباح لأنها تابعة في الملك حتى ملكت بملك الأصل⁴³⁰

2- "Eğer bir mala nisap miktarında sahip olan bir kimse yılın ortasında aynı maldan bir miktar daha eline geçerse, yeni eline geçen malı da eskisine ekleyerek zekâtlarını birlikte verir." İmam Şâfî "yenisini eskisine eklemeyiz. Çünkü her ne kadar yeni mal da eski malın cinsinden ise de ayrı bir mülkiyet ile eline geçtiği için zekâtı ayrı bir yıla tâbidir. Fakat anamaldan doğan yavru veyahut kârlar, ana mala tâbi oldukları, hattâ ana malın mülkiyeti ile kazanıldıkları için öyle değildir" demiştir.

ŞÂFÎ:

Bir kimse, ticaret malını nisab miktarı kadar bir para ile mülküne geçirdiği zaman bunun süresi parayı mülküne geçirdiği tarihten itibaren hesaplanır. En sahih kavle göre, saime hayvanlar dışında ticari hayvanların yavruları, yünleri; ağaçların meyveleri, dalları ve yaprakları ticari mal olup, süreleri ana sermayenin süresine tabidir. Bu malların zekâtını değerlerine göre kırkta bir nisbetinde vermek vacibtir.⁴³¹

Farklı yıllarda yetişen ürünler ve ekinler birbirine eklenmez. Aynı yıl elde edilen meyveler ise toplanma zamanları farklı olsa bile birbirine eklenir. (Zayıf) bir görüşe göre ikinci ürün birincinin toplanmasından sonra meydana gelmişse ikinci ürün

⁴²⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.590.

⁴³⁰ *el-Hidâye*, I, s.164.

⁴³¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.170.

birinciye eklenmez. Aynı yılda yetişen iki ekin birbirine eklenir. Daha güçlü görüşe göre bu iki ürünün hasadının aynı yıl yapılmış olması dikkate alınır.⁴³² Madeni elde etme işi süreklilik arz etmişse (madenleri bulan kişi bunların nisap miktarına ulaşip ulaşmadığını belirlemek için) bulduğu madenleri birbirine ekleyerek hesap eder. İmam Şâfiî'nin yeni görüşüne göre bulunan madenlere aynı anda ulaşmış olması şart değildir. Bir özür sebebiyle madeni çıkarma işlemi kesintiye uğrasa bile bulunan madenler birbirine eklenerek hesap edilir. Bir özür olmaksızın madeni çıkartma işlemi kesintiye uğrarsa kişi ilk olarak bulunan madeni ikinciye eklemeyiz, ikinci olarak bulduğunu ilkine ekler. Nitekim ikinci olarak bulduğu madeni nisabı tamamlama konusunda mâden dışında sahip olduğu diğer mallara da ekler.⁴³³ Kişi yıl içerisinde elde edilen kârı şayet altın ve gümüşe dönüşmezse asıl mala ekler. Daha güçlü görüşe göre altın ve gümüşe dönüşmezse asıl mala eklemeyiz.⁴³⁴

(Bu konuda İmam Şâfiî'ye ait iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Daha güçlü görüşe göre bu kâr anamala dâhil edilmez, Ana malın zekât yılı dolunca onun zekatı ödenir, kârın zekat yılı ise farklıdır. (İkinci görüş): Anamalin zekât yılı dolunca kârın zekatını da onunla birlikte öder. Bu tıpkı ana hayvanların zekât yılı dolarken yıl içinde doğan yavrularında hesaba katılması gibidir.

Daha güçlü görüşe göre ticaret malı olan hayvanın yavrusu veya ticaret malı olan bitkiden elde edilen ürün de ticaret malıdır, bunun zekât yılı da asıl malın zekât yılıdır.⁴³⁵

2.1.2.2. Gümüşün Zekatı

" ولا شيء في الزيادة حتى تبلغ أربعين درهما فيكون فيها درهم ثم في كل أربعين درهما درهم " وهذا عند أبي حنيفة رحمه الله وقالوا ما زاد على المائتين فزكاته بحسابه وهو قول الشافعي⁴³⁶

Gümüşün iki yüz dirhemden fazla olan miktarında eğer o miktar kırk dirhem yoksa zekât yoktur. Ancak ne zaman ki kırk dirhem veyahut fazla olursa o zaman kırk dirheme bir dirhem zekât düşer. Bu, İmam Ebû Hanîfe'ye göredir. Diğer iki

⁴³² Nevevî, *Minhac*, I, s.165.

⁴³³ Nevevî, *Minhac*, I, s.169.

⁴³⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.170.

⁴³⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.589.

⁴³⁶ *el-Hidâye*, I, s.166.

İmam ise “ikiyüz dirhemden fazla olan miktara, kırk dirhemden az da olsa, miktarına göre zekât düşer” demişlerdir ki İmam Şâfiî de buna kaildir.

ŞÂFÎ:

Gümüşün nisabı 200 dirhem (561 gr), Altın ve gümüşün zekâtı (nisabın) kırkta biridir.⁴³⁷ Nisabın üzerindeki altın ve gümüşte de kırkta bir oranına göre zekat farz olur. Râfiî el-Muharrer’de bunu açık olarak ifade etmiştir.⁴³⁸

2.2. ORUÇ

2.2.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

2.2.1.1. Hilali Görmenin Hükümü

وهذه المسئلة على وجوه: ... والثالث: أن ينوي التطوع وهو غير مكروه لما روينا وهو حجة على الشافعي رحمه الله في قوله يكره على سبيل الابتداء⁴³⁹

1- Şek günü oruç tutmanın beş şekli vardır: 3- Nafile orucu niyetiyle tutmak. Bu ise yukarıda geçen hadise binaen mekruh değildir. İmam Şâfiî: “Eğer kişinin tutmasını âdet ettiği güne rastlamazsa mekruhtur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Şek gününde (yani Ramazan ayında olup olmadığında şüphe edilen günde) herhangi bir sebep olmaksızın nafile oruç tutmak helal değildir. Bu yüzden kişi bu günde oruç tutsa daha doğru olan görüşe göre orucu geçerli olmaz. Kişi o günde kaza ve adak orucu tutabilir. Yine adet olarak tuttuğu nafile oruç o güne rastlamışsa o gün oruç tutabilir.⁴⁴⁰

قال: " ومن رأى هلال رمضان وحده صام وإن لم يقبل الإمام شهادته " لقوله عليه الصلاة والسلام " صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته " وقد رأى ظاهرا وإن أفطر فعليه القضاء دون الكفارة وقال الشافعي رحمه الله عليه الكفارة إن أفطر بالوقاع لأنه أفطر في رمضان حقيقة لتيقنه به وحكما لوجوب الصوم عليه.⁴⁴¹

⁴³⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.167.

⁴³⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.576.

⁴³⁹ *el-Hidâye*, I, ss.189-190.

⁴⁴⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.182.

⁴⁴¹ *el-Hidâye*, I, s.191.

2- “Ramazan hilâlini gören kimseye -hakim şahitliğini kabul etmese bile- oruç tutmak vacip olur.” Zira Peygamber Efendimiz metni yukarıda geçen hadisinde: “Hilâli gördüğünüzde oruç tutun” buyurmuştur. Bu kimse de hilâli görmüştür. Bununla beraber eğer tutmaz veyahut tuttuktan sonra orucunu bozarsa ona yalnız kaza lazım gelir, keffaret lâzım gelmez, İmam Şâfiî: “Eğer bu kimse orucunu cinsel ilişki ile bozarsa ona keffaret de lâzım gelir. Çünkü her ne kadar ramazana hükmedilmemiş ise de, hilâli kendisi gözü ile gördüğü için ona oruç tutmak farz olmuş ve Ramazan olduğunu kesin olarak bildiği halde orucunu bozmuştur” demiştir.

ŞÂFİÎ:

Tek başına hilali gören ve hilali gördüğü gün cinsel ilişkide bulunan kişi üzerine de kefareti gerekli olur.⁴⁴² Çünkü o, Ramazan ayından olduğuna inandığı bir günün saygınlığını cinsel ilişkide bulunarak zedelemiştir.” Kefaret ödemesi gereken kişi “hakkındaki ölçü bu şahsa uymaktadır. Çünkü bu kişinin o günün orucunu tutması gerekirdi.”⁴⁴³

قال: " وإذا كان بالسما علة قبل الإمام شهادة الواحد العدل في رؤية الهلال رجلا كان أو امرأة حرا كان أو عبدا ... وكان الشافعي في أحد قوليه يشترط المثني⁴⁴⁴

3- “Gökyüzünde bir pürüz bulunduğu zaman, adil olan bir kişinin -İster erkek, ister kadın, ister hür, ister köle olsun- Ramazan hilâlini gördüğüne dair şahitliği kabul olunur.”... İmam Şâfiî iki kavlından birinde: “Ramazan hilâli iki kişiden az şahidlerle kanıtlanamaz” demiş ise de bu, zayıf bir görüştür.

ŞÂFİÎ:

Hilalin görülmesinin sabit olması âdil (güvenilir) bir kimsenin haber vermesiyle olur. (Zayıf) bir görüşe göre âdil iki kişinin haber vermesiyle olur. Hilâl köle ve kadının görmesiyle sabit olmaz.⁴⁴⁵ (Hilâlin görüldüğünün nasıl sabit olacağı konusunda mezhep içinde iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Hilalin görüldüğü -hava ister açık olsun isterse olmasın- güvenilir bir kişinin (“ben hilali gördüm” diyerek)verdiği haberle sabit olur. Ramazan ayının hilalinin bir kişinin görmesiyle sabit olmasının akli gerekçesi “oruç konusunda ihtiyatlı davranmak”tır. (İkinci görüş):

⁴⁴² Nevevî, *Minhac*, I, s.185.

⁴⁴³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.649.

⁴⁴⁴ *el-Hidâye*, I, s.192.

⁴⁴⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.178.

(Zayıf) bir görüşe göre ise hilalin görüldüğünün sabit olması için -aynen diğer şahitliklerde olduğu gibi- iki âdil (güvenilir) şahidin haber vermesi şart koşulur. İznevi şöyle demiştir: İmam Şâfiî'nin görüşü işte budur. İmam Şâfiî (r.a) el-Ümm'de son olarak "Ramazan hilâli konusunda iki güvenilir şahidin sözü dışında başka bir şeyi kabul etmek câiz değildir." demiştir.⁴⁴⁶

2.2.1.2. Hem Kaza Hem Keffareti Gerektiren Şeyler

" ولو جامع ميتة أو بهيمة فلا كفارة أنزل أو لم ينزل " خلافا للشافعي رحمه الله لأن الجنائية تكاملها بقضاء الشهوة في محل مشتهى ولم يوجد ثم عندنا كما تجب الكفارة بالوقاع على الرجل تجب على المرأة وقال الشافعي رحمه الله في قول لا تجب عليها لأنها متعلقة بالجماع وهو فعله وإنما هي محل الفعل وفي قول تجب ويتحمل الرجل عنها اعتبارا بماء الاغتسال.⁴⁴⁷

1- "Bir ölü veyahut hayvan ile cinsel ilişkide bulunan kimseye ise -inzal olsun olmasın- kefarete lâzım gelmez." Çünkü kefarete, cinsel arzuyu yerine getirmek suçunun cezasıdır. Cinsel arzu ise, ancak birbirlerine karşı bu arzuyu duyan kimselerin çiftleşmesi ile tam olarak yerine gelmiş olur. İmam Şâfiî ise: "Lâzım gelir" demiştir. Sonra biz Hanefilere göre, cinsel ilişki ile lâzım gelen kefarete, nasıl erkeğe lâzım geliyorsa, kadına da lâzım gelir. İmam-ı Şâfiî ise, bir kavlinde: "Kadına lâzım gelmez. Çünkü cinsel ilişki erkeğin eylemidir. Kadın ise bu eylemin yeridir", bir kavlinde de: "Kadına da lâzım gelir. Fakat erkek nasıl, kadına gusül suyunu bulmak zorunda ise, burada da kefareti ödemek zorundadır" demiştir.

ŞÂFİÎ:

(Ramazan orucu tutarken cinsel ilişkide bulunan karı-koca söz konusu olduğunda) kefarete koca üzerine kendisi için gereklidir. Diğer bir görüşe göre ise hem koca hem de karısı adına geçerli olmak üzere koca öder. Zayıf bir görüşe göre ise kadının ayrıca bir kefarete ödemesi gerekir.⁴⁴⁸ Orucun bozulması sebebiyle kefaretin gerekli olması hususunda hayvanla ilişkide bulunmak da cinsel ilişki gibi değerlendirilir; çünkü hepsi de ilişkidir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.617.

⁴⁴⁷ *el-Hidâye*, I, s.196.

⁴⁴⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.185.

⁴⁴⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.648.

"ولو أكل أو شرب ما يتغذى به أو ما يداوى به فعليه القضاء والكفارة" وقال الشافعي رحمه الله لا كفارة عليه لأنها شرعت في الوقاع بخلاف القياس لارتفاع الذنب بالتوبة فلا يقاس عليه غيره.⁴⁵⁰

2- "Beslenme veya tedavi maksadı ile herhangi bir şeyi yiyen veya içen kimseye hem kaza, hem kefareet lâzım gelir." İmam Şâfiî: "Kefaret lâzım gelmez. Çünkü kefareet ancak Ramazan'da oruçlu iken cinsel ilişkide bulunmakla lâzım gelir. Bu da kıyasa aykırıdır. Zira Ramazanda orucunu cinsel ilişkide bulunmakla bozan bedevi Arap, durumunu Hz. Peygamber'e büyük bir pişmanlık içinde arz ettiği için ona kefareet lâzım gelmemesi gerekirdi. Çünkü her günah tevbe ile ortadan kalktığına göre onun da işlediği bu günahattan pişmanlık duyduğu için bir ceza terettüp etmemeliydi. Buna rağmen Peygamber Efendimiz (ona kefareet lâzım geldiğini buyurmuştu. Bunun için bu olaya bir başka şey kıyas edilemez." demiştir.

ŞÂFÎ:

Kefaret, Ramazan ayından bir günün orucunu, oruç sebebiyle kişinin günaha gireceği bir cinsel ilişki yoluyla bozması sebebiyle gerekir. (Buna göre); unutarak orucunu bozan kimseye, Ramazan ayı dışında oruç bozan kimseye, cinsel ilişki dışında bir yolla oruç bozan kimseye, oruçlu olduğunu unutarak zina eden kimseye, oruç tutmama ruhsatını kullanmak için zina ederek orucunu bozan yolcuya kefareet gerekmez.⁴⁵¹

وقال الشافعي يكره بالعشي لما فيه من إزالة الأثر المحمود وهو الخلو فشاباه دم الشهيد⁴⁵²

3- İmam Şâfiî: "Oruçlu olan kimse için öğleden sonra ağzına misvak sürmek mekruhtur. Çünkü oruçlu olan kimse, öğleden sonra ağzının kokusu bozulduğu için, kana boyanmış şehit gibi Allah katında değer kazanmış olur. Eğer ağzına misvak sürerse, şehidin kanı gibi Allah katında değerli olan bu kokuyu gidermiş olur" demiştir.

⁴⁵⁰ *el-Hidâye*, I, s.197.

⁴⁵¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.185.

⁴⁵² *el-Hidâye*, I, s.199.

ŞÂFÎ:

El- Mecmû'da el- Beyan yazarından (İmrâni'den) şunu aktarmıştır. Bir zorunluluk bulunmadıkça kişinin ağzına su alarak bunu dışarı atması, suyu içip sonra dışarı çıkarması mekruhtur. Bu, oruçlu kişinin öğleden sonra ağzını misvaklayarak oruçtan kaynaklanan kokuyu gidermesine benzer. Zerkeşi'nin belirttiği üzere bu "dişleri misvaklamanın mekruh olması ancak güneşin batışı ile sona erer" görüşüne dayalıdır.⁴⁵³

2.2.1.3. Mazeret Sebebiyle Oruç Tutamama

" ومن كان مريضاً في رمضان فخاف إن صام ازداد مرضه أفطر وقضى " وقال

الشافعي رحمه الله: لا يفطر هو يعتبر خوف الهلاك أو فوات العضو كما يعتبر في التيمم⁴⁵⁴

1- "Hasta olan kimse eğer oruç tutmakla hastalığı artıyorsa -tutmadığı günleri Ramazandan sonra kaza etmek üzere- Ramazanda tutmayabilir." İmam Şâfi: "Oruç tutmayabilmek için, oruç tutulduğu takdirde hastalığın artması kâfi değildir" demiştir. İmam Şâfi teyemmümde olduğu gibi bunda da ölüm veya sakatlanma tehlikesini şart koştur.

ŞÂFÎ:

Hasta oruç tuttuğunda oruç sebebiyle şiddetli bir zarara uğrayacaksa orucu terk etmesi mübahtır.⁴⁵⁵ Hasta kimsenin oruç tutmama ruhsatını kullanmaya niyet ederek orucu terk etmesi -nassla ve icma ile- mübahtır. Bu, oruç tuttuğunda şiddetli bir zararla karşılaşıyorsa söz konusudur. Şiddetli zarar "teyemmüm yapmayı mübah kılan zarar"dır. (Yani hangi durumlarda suyu kullanmayıp teyemmüm yapmak mübah hale geliyorsa aynı durumlarda kişinin orucu terk etmesi de mübahtır.) Bu eş- Şerhu'l- kebir, eş- Şerhu's- sağir ve er Ravda'da yer alan ifadedir.⁴⁵⁶ Teyemmümü mübah kılan üçüncü durum; suyu kullanma durumunda bir organın işlevini kaybetmesi korkusu bulunacak derecede bir hastalığın söz konusu olmasıdır. Daha güçlü görüşe göre; (su kullanılması halinde) hastalığın iyileşmesinin gecikmesi ve

⁴⁵³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.635.

⁴⁵⁴ *el-Hidâye*, I, s.199.

⁴⁵⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.183.

⁴⁵⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.639.

bedenin başkalarının görünür bir kısmındaki bir organda belirgin bir biçimde çirkinlik meydana gelmesi söz konusu ise (kişi teyemmüm yapar).⁴⁵⁷

"والحامل والمرضع إذا خافتا على أنفسهما أو ولديهما أفطرتا وقضتا " دفعاً للحرَج " ولا كفارة عليهما " لأنه إبطار بعذر " ولا فدية عليهما " خلافاً للشافعي رحمه الله فيما إذا خافت على الولد هو يعتبره بالشيخ الفاني.⁴⁵⁸

2- "Gebe veya emzikli olan kadın eğer kendisi veyahut çocuğu için endişe ediyorsa orucunu" sonradan kaza etmek üzere (bozar ve) orucunu bozmakta mazur olduğu için kendisine kefaret de fidye de lâzım gelmez." İmam Şâfiî: "Eğer çocuğu için orucunu bozarsa kazadan başka ona fidye de lâzım gelir" demiştir. İmam Şâfiî burada çocuğu, oruç tutamayacak derecede yıpranıp güçsüzleştiği için oruç yerine kendisine fidye lâzım gelen kimseye kıyas etmiştir.

ŞÂFİÎ:

Hamile ve çocuk emziren kadınlar; 1) (Kendi) hayatlarından endişe ederek orucu terk ettiklerinde bu orucu kaza etmeleri gerekir, fidye vermezler. 2) Çocukları için endişe ederek orucu terk ederlerse daha güçlü görüşe göre (kaza yanında) fidye de gerekir.⁴⁵⁹

"ومن مات وعليه قضاء رمضان فأوصى به أطعم عنه وليه لكل مسكيناً نصف صاع من بر أو صاعاً من تمر أو شعير "... خلافاً للشافعي رحمه الله وعلى هذا الزكاة هو يعتبره بديون العباد إذ كل ذلك حق مالي تجري فيه النيابة.⁴⁶⁰

3- "Eğer bir kimse ölürken, kazaya kalmış oruçlarının bulunduğunu vasiyet ederse, onun yerine velisi her bir gün için bir yoksula ya yarım sa buğday ya da bir sa hurma veya arpa verir." İmam-ı Şâfiî ise: "Ölü vasiyet etmese bile eğer boynunda fidye ve benzeri gibi borçların bulunduğu biliniyorsa, terekkesinden çıkarmak gerekir ki zekât da bu borçlardan biridir" demiştir, İmam Şâfiî bu tür borçları da şahıs borçlarına kıyas etmiştir. Çünkü şahıs borçları nasıl vekâletle ödenebiliyorsa, bu borçlar da öyledir.

⁴⁵⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.183.

⁴⁵⁸ *el-Hidâye*, I, s.200.

⁴⁵⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.184.

⁴⁶⁰ *el-Hidâye*, I, s.201.

ŞÂFÎ:

Bir kimse meşru bir sebeple Ramazan orucunun bir kısmını veya tümünü tutmadan geçirir ve henüz kaza etme imkanı bulamadan ölürse, geçirdiği günler için ne fidye verilir ne de onun adına kaza edilir. Bu sebeple kendisi günaha girmiş olmaz. Şayet kaza etme imkanı bulunduğu halde kaza etmeden ölürse, imam'ın son kavline göre velisi onun adına oruç tutamaz. Belki ölenin terekesinden tutamadığı her gün için bir müd yemek verilir. Adak ve kefaretlere hüküm de böyledir. Ben diyorum ki; bu meselede imam Şâfî'nin ilk kavli (velinin onun adına oruç tutması veya fidye vermesi) en zahir olan kavildir.⁴⁶¹

" ومن دخل في صلاة التطوع أو في صوم التطوع ثم أفسده قضاءه " خلافا للشافعي رحمه الله له أنه تبرع بالمؤدى فلا يلزمه مالم يتبرع به.⁴⁶²

4- "Nafile olan bir namaz veya oruca başladıktan sonra yarıda bırakıp tamamlamayan kimseye, yarıda bıraktığı namaz veya orucun kazası lâzım gelir." İmam Şâfî: "Kazası lâzım gelmez. Zira kişi ona kendi isteğiyle başladığı için, yarıda bırakması da hiç başlamamış olması hükmündedir" demiştir.

ŞÂFÎ:

Nafile bir oruca veya bir namaza başlayan kimse, onu kesip bozabilir ve kaza etmesi gerekmez. Yalnız acilen kaza edilmesi gereken bir oruca başlayanın onu bozması haramdır. Acilen kaza edilmesi gereken oruç, kişinin kasıtlı bozduğu oruçtur. Keza acilen kaza edilmesi gerekmeyen orucu bozmak da en sahih kavle göre haramdır. Acilen kaza edilmesi gerekmeyen oruç, kişinin kasıtlı bozmadığı oruçtur.⁴⁶³

" وإن أفاق المجنون في بعضه مضى ما قضى " خلافا لزفر والشافعي رحمهما الله هما يقولان لم يجب عليه الأداء لانعدام الأهلية والقضاء مرتب عليه وصار كالمستوعب.⁴⁶⁴

5- "Eğer deli olan kimse Ramazan bitmeden iyileşirse, delilik halinde geçen günlerinin orucunu kaza etmesi gerekir." İmam Malik ile İmam Şâfî: "Gerekmez.

⁴⁶¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.184.

⁴⁶² *el-Hidâye*, I, s.202.

⁴⁶³ Nevevî, *Minhac*, I, s.186.

⁴⁶⁴ *el-Hidâye*, I, s.203.

Çünkü delilik halinde geçen günlerin orucu kendisine vacip olmaz. Zira vücup ancak mükellefiyet halinde olur. Deli olan kimse ise mükellef değildir” demişlerdir.

ŞÂFÎ:

Çocuk (Ramazan ayında) gündüz vakti oruç tutmazken ergenlik çağına girse veya (Ramazan ayında) gündüz vakti deli olan kişi akıllansa, kafir Müslüman olsa - daha doğru olan görüşe göre- bu kimseler o günkü orucu kaza etmezler, günün geri kalan kısmında yeme içmeyi terk etmeleri de gerekmez.⁴⁶⁵ Çocuk (buluğa erdikten sonra) ve deli de (akıllandıktan sonra, çocukluk ve delilik dönemindeki) oruçlarını kaza etmekle yükümlü değildir. Çünkü bu iki durumla iç içe olan kimseden (deli ve çocuktan) yükümlülük kaldırılmıştır.⁴⁶⁶

" وإذا قدم المسافر أو طهرت الحائض في بعض النهار أمسكا بقية يومهما " وقال الشافعي رحمه الله لا يجب الإمساك وعلى هذا الخلاف كل من صار أهلا للزوم ولم يكن كذلك في أول اليوم هو يقول التشبه خلف فلا يجب إلا على من يتحقق الأصل في حقه كالمفطر متعمدا أو مخطئا.⁴⁶⁷

6- “Gündüzden bir miktar daha varken aybaşı kanından temizlenen kadın ile yolculuktan dönen kimsenin, gündüzün kalan kısmında oruçlu imiş gibi davranıp orucu bozan şeylerden sakınmaları gerekir.” İmam Şâfî: “Gerekmez demiştir. İmam Şâfî ile aramızdaki bu ihtilâf, günün başında kendisine oruç tutmak vacip değilken, gün daha bitmeden oruç tutmak zorunda olan kimselerin durumuna giren herkes hakkında câridir, İmam Şâfî, oruçlu imiş gibi davranmanın oruçlu olmak yerine kaim olduğu görüşünde olup; “Oruçlu imiş gibi davranmak ancak bilerek veyahut yanlışlıkla orucunu bozan kimseye vaciptir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Hayızlı ve loğusa kadınlar gün içinde temizlenirlerse; doğru olan görüşe göre günün geri kalan kısmında yeme-içmeyi terk etmeleri gerekmez.⁴⁶⁸ Çocuk (Ramazan ayında) gündüz vakti oruç tutmazken ergenlik çağına girse veya (Ramazan ayında) gündüz vakti deli olan kişi akıllansa, kafir Müslüman olsa -daha doğru olan görüşe

⁴⁶⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.183.

⁴⁶⁶ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.640.

⁴⁶⁷ *el-Hidâye*, I, s.204.

⁴⁶⁸ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.641.

göre- bu kimseler o günkü orucu kaza etmezler, günün geri kalan kısmında yeme içmeyi terk etmeleri de gerekmez.⁴⁶⁹

" وإذا جومعت النائمة أو المجنونة وهي صائمة عليها القضاء دون الكفارة " وقال زفر والشافعي رحمهما الله لا قضاء عليهما اعتبارا بالناسي والعذر هنا أبلغ لعدم القصد⁴⁷⁰

7- "Delilik halinde veyahut uykuda iken kendisi ile cinsel ilişkide bulunan oruçlu kadına yalnız kaza lâzım gelir, kefaret lâzım gelmez." İmam Züfer ile İmam Şâfiî: "Ona kaza da lâzım gelmez. Zira oruçlu olduğunu unutarak yiyip içen kimseye -mazur olduğu için- kaza lâzım gelmediğine göre, bu eylemde hiçbir kasıtlı suç bulunmayan kadına kaza lâzım gelmemesi evleviyetle gerekir" demişlerdir.

ŞÂFİÎ:

Başkası tarafından zor kullanılarak cinsel ilişkide bulunan kadın kefaretle yükümlü değildir.⁴⁷¹ Nevevi er Ravda'da şöyle der: Mesela kadın uyurken veya zorla kendi cinsel organına erkeğin cinsel organı sokulmuş olarak uyanır veya oruçlu olduğunu hatırlayarak erkeği def etmeye veya cinsel ilişkiye devam etme imkanı olur. Bu durumda kadının orucunun bozulması cinsel ilişki iledir; çünkü cinsel ilişkiye devam etmek de cinsel ilişkidir. Bununla birlikte kadın üzerine kefaret gerekli değildir.⁴⁷²

2.2.1.4. Adak Oruçlar

" وإذا قال الله علي صوم يوم النحر أفطر وقضى " فهذا النذر صحيح عندنا خلافة لزفر والشافعي رحمهما الله هما يقولان إنه نذر بما هو معصية لورود النهي عن صوم هذه الأيام.⁴⁷³

1- "Eğer bir kimse: 'Kurban bayramında Allah için oruç tutmak boynumun borcu olsun' diye söylerse, adağı sahihtir. Ancak bayram günü oruç tutmaz da, sonradan kaza eder." İmam Züfer ile İmam Şâfiî: "Bayram günlerinde oruç tutmaktan nehyedildiği için, bayram günlerinde oruç tutmayı adayan kimsenin adağı sahih değildir" demişlerdir.

⁴⁶⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.183.

⁴⁷⁰ *el-Hidâye*, I, s.206.

⁴⁷¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.648.

⁴⁷² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.648.

⁴⁷³ *el-Hidâye*, I, s.206.

ŞÂFÎ:

Kişi bayram günü vb. oruç tutmanın sahih olmadığı bir günde itikaf yapmayı adanmış olsa (hüküm ne olur? Bu konuda farklı görüşler vardır:) Darimi şöyle demiştir: Kişi bu durumda itikafını yapar, orucunu kaza etmesine gerek yoktur. Bu durum oruçla itikafın birlikte olmasının gerekliliğinden istisna edilmiştir.⁴⁷⁴ Bayram günleri ve teşrik günleri dışında bütün yılı oruçlu geçirmek, bu oruç sebebiyle başına zarar gelmesinden veya bir hakkın kaybolmasından korkan kimse için mekruh, bunun dışındakiler için müstehaptır.⁴⁷⁵ Kişi iki bayram günü ve teşrik günlerini yahut bunlardan herhangi birini oruçlu olarak geçirirse haram işlemiş olur. Kişi bütün yılı oruçlu geçirmeyi adak olarak adasa bu adağı geçerli olur. Ancak Subki'nin de belirttiği üzere bu mekruh olmadığı sürece böyledir.⁴⁷⁶

2.2.1.5. İtikâf Babı

" وهو اللبث في المسجد مع الصوم ونية الاعتكاف "...والصوم من شرطه عندنا خلافا

للشافعي رحمه الله... هو يقول إن الصوم عبادة وهو أصل بنفسه فلا يكون شرطا لغيره.⁴⁷⁷

1- "İtikâf: oruçlu olarak ve itikâf niyetiyle bir cami veya mescitte bir süre durup çıkmamaktır." Oruçlu olmak ise -biz Hanefîlere göre- itikâfın sıhhati için şarttır. İmam Şâfî: "Oruç başlı başına bir ibadet olduğu için başka bir ibadet için şart olamaz" demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi oruçlu olduğu bir günde itikaf yapmayı adasa oruç gerekli olur. Kişi oruçlu olarak itikaf yapmayı adasa veya itikaf yaparak oruç tutmayı adasa bunları yapması gerekli olur. Daha doğru olan görüşe göre bu ikisini birlikte yapmak gerekir.⁴⁷⁸ Kişinin sünnete uymak için ve itikafta orucu gerekli görenlerin görüş ayrılığından kurtulmak için itikaf sırasında oruç tutması sünnettir. Kişinin itikâfta iken oruçsuz olmasının zararı yoktur; hatta yalnızca geceleyin, bayramda ve teşrik günlerinde itikâf yapmak caizdir. Bu, Şâfî'nin açık olarak ifade ettiği yeni

⁴⁷⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.663.

⁴⁷⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.186.

⁴⁷⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.655-656.

⁴⁷⁷ *el-Hidâye*, I, s.208.

⁴⁷⁸ Nevevî, *Minhac*, I, ss.187-188.

görüşüdür. İmam Şâfiî'nin eski görüşüne göre ise oruç itikafın sahih olmasının şartıdır. Kadı İyaz bu görüşü alimlerin çoğunluğundan nakletmiştir.⁴⁷⁹

" ولا يخرج من المسجد إلا لحاجة الإنسان أو الجمعة "...وقال الشافعي رحمه الله الخروج إليها مفسد لأنه يمكنه الاعتكاف في الجامع⁴⁸⁰

2- "İtikâfta olan kimse abdest bozmak veya cuma namazını kılmak dışında herhangi bir iş için itikâfa girdiği yerden dışarı çıkamaz." İmam Şâfiî: "Cuma namazı için çıkmak itikâfı bozar. Zira cuma namazının kılındığı bir camide itikâfa girebilirdi" demiştir.

ŞÂFÎ:

İtikafa giren kimse mescitten çıkıp bir daha girerse, niyeti yenilemesi lazımdır. Bir kimse bir müddet (sözelimi bir gün) itikafa girmeye niyet eder ve tuvalet ihtiyacı dışında bir mazeretle mescitten çıkar da tekrar geri dönerse, niyeti yenilemesi lazımdır. Tuvalet ihtiyacını giderme nedeniyle çıkarsa, niyeti yenilemesi gerekmez.⁴⁸¹ Kişi, içinde Cuma gününde de yer aldığı peş peşe birkaç gün boyunca itikaf yapmayı adanmışsa, Cuma namazının farz olduğu şahıslardan ise ve itikafa niyet ederken Cuma namazı için çıkmayı şart koşmamışsa Cuma namazı kılınan bir camide itikaf yapması farz olur. Çünkü Cuma namazı için çıkmak itikafın peş peşe olma özelliğini ortadan kaldırır. Zira bu kişi Cuma namazı kılınan bir mescitte itikaf yapmamakla kusurlu davranmıştır.⁴⁸² Kişi bayram günü vb. oruç tutmanın sahih olmadığı bir günde itikaf yapmayı adanmış olsa (hüküm ne olur? Bu konuda farklı görüşler vardır:) Darimi şöyle demiştir: Kişi bu durumda itikafını yapar, orucunu kaza etmesine gerek yoktur. Bu durum oruçla itikafın birlikte olmasının gerekliliğinden istisna edilmiştir.⁴⁸³

⁴⁷⁹ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.662.

⁴⁸⁰ *el-Hidâye*, I, s.209.

⁴⁸¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.188.

⁴⁸² Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.660.

⁴⁸³ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.663.

2.2.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

2.2.2.1. Nafile oruç

" والنفل كله يجوز بنية قبل الزوال "...ولو نوى بعد الزوال لا يجوز وقال الشافعي رحمه الله يجوز ويصير صائما من حين نوباذ هو متجزئ عنده لكونه مبنيا على النشاط ولعله ينشط بعد الزوال إلا أن من شرطه الإمساك في أول النهار وعندنا يصير صائما من أول النهار لأنه عبادة قهر النفس وهي إنما تتحقق بإمساك مقدر فيعتبر قران النية بأكثره.⁴⁸⁴

“Tutulması gerekli olmayan nafile oruçlara gelince: Bunları geceden niyet getirmeden de tutmak caizdir.” Şayet kişi öğleye kadar niyet getirmeyip ancak öğleden sonra oruca niyet ederse, günün çoğu niyetsiz geçtiği için caiz değildir. İmam Şâfiî: “Caizdir ve niyet getirdiği andan itibaren oruçlu sayılır” demiştir. Çünkü ona göre nafile olan oruç parçalanmayı kabul eder. Zira nafile olan oruç isteğe bağlı olduğu için, kişi ne zaman tutmaya niyet ederse -daha önce bir şey yememiş olmak şartı ile- niyet ettiği andan itibaren ona sevap hâsıl olur.

ŞÂFİÎ:

Nafile oruç, zeval vaktinden (güneşin batıya dönmesinden) önce yapılan niyetle sahih olur.⁴⁸⁵ (Bu konuda iki görüş vardır:) (Birinci görüş): Nafile oruç zevalden (güneşin batıya dönmesinden) önce yapılan niyetle sahih olur. Nafile orucun niyeti -yukarıdaki hadis sebebiyle-⁴⁸⁶ “güneşin batıya dönmesinden önceki vakit” ile sınırlandırılmıştır. (İkinci görüş): (Zayıf) bir görüşe göre nafile oruç - öğleden önce yapılan niyetle sahih olmasına kıyasla- öğleden sonra yapılan niyetle de sahih olur.⁴⁸⁷ Öğleden önce veya sonra niyet etmede oruç şartlarına gündüzün başından itibaren uyulması (gerekli midir? Bu konuda mezhep içinde iki görüş bulunmaktadır: (Birinci görüş): Doğru olan görüşe göre oruç şartının günün başından itibaren bulunması, yani gündüzün başından itibaren oruca aykırı olan inkârcılık, cinsel ilişki, yeme-içme, delirme, hayız, loğusalık gibi bir şeyin bulunmaması

⁴⁸⁴ el-Hidâye, I, s.189.

⁴⁸⁵ Nevevî, Minhac, I, s.179.

⁴⁸⁶ Dârekutni, Sıyam, II, 175.

⁴⁸⁷ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.622.

gerekir. (İkinci görüş): Yukarıda şart olarak zikredilen şeyin bulunması şart değildir.⁴⁸⁸

2.2.2.2. Hem Kaza Hem Keffareti Gerektiren Şeyler

ولو كان مخطئاً أو مكرهاً فعليه القضاء خلافاً للشافعي رحمه الله فإنه يعتبر بالناسي⁴⁸⁹

1- Yanılarak veyahut başkası tarafından icbar edilerek yiyen veyahut içen kimsenin orucu ise bozulur, kaza gerekir. İmam Şâfiî, yanılma ile icbar edilmeyi de unutmaya kıyas ederek: “Bozulmaz, kaza gerekmez” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişinin ağzına zorla bir şey damlatılırsa orucu bozulmaz.⁴⁹⁰ Kişinin boğazına zorla yani o baygınken veya uyurken su dökülürse orucu bozulmaz. Çünkü bu durumda kişi orucu bozan fiili kendisi yapmadığı gibi yapmayı da kastetmemiştir.⁴⁹¹ Kişi ikrah altında kaldığından (başkası tarafından zorlandığından) yemek yese daha güçlü görüşe göre orucu bozulur.⁴⁹² Kişiye zorla bir şey yedirilip içirilirse orucu (bozulur mu? Bu konuda İmam Şâfiî’ye ait iki görüş bulunmaktadır:) Daha güçlü görüşe göre orucu bozulur. Çünkü bu fiil zararı giderme amacıyla kişi tarafından bizzat yapılmıştır, bundan dolayı da orucu bozulur. Bu kişinin kendisinden zararı gidermek ve açlığı önlemek için bir şey yiyip içmesine benzer. (Nevevi, Rafii’nin zikrettiği bu hükmü kabul etmeyerek şöyle demiştir:) Ben derim ki daha güçlü görüşe göre oruç bozulmaz.⁴⁹³

" ولا بأس بالقبلة إذا أمن على نفسه " أي الجماع أو الإنزال " ويكره إذا لم يأمن " لأن عينه ليس بمفطر وربما يصير فطراً بعاقبته فإن أمن يعتبر عينه وأبىح له وإن لم يأمن تعتبر عاقبته وكره له والشافعي رحمه الله أطلق فيه في الحاليين⁴⁹⁴

2- “Kişinin kendine güvendiği zaman” yani cinsel ilişkide bulunmayacağından ve inzal da olmayacağından emin olduğu zaman “öpmenin bir sakıncası yoktur. Fakat eğer kendine güvenemezse mekruhtur.” Zira oruç bizzat öpme ile

⁴⁸⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.622.

⁴⁸⁹ *el-Hidâye*, I, s.194.

⁴⁹⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.181.

⁴⁹¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.629.

⁴⁹² Nevevî, *Minhac*, I, s.181.

⁴⁹³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.629.

⁴⁹⁴ *el-Hidâye*, I, ss.194-195.

bozulmuyorsa da, sonucu itibariyle öpmek çoğu kez bozucu olur. Bunun için kişinin kendine güveni olduğu zaman öpmenin kendisi, güveni olmadığı zaman ise öpmenin sonucu göz önünde bulundurulur. İmam Şâfiî ise iki durum arasında ayırım yapmamıştır.

ŞÂFÎ:

Öpmek kişinin şehvetini harekete geçiren kişinin (oruçlu iken) öpmesi mekruhtur. Öpmesi şehveti harekete geçmeyen kişinin de öpmeyi terk etmesi daha iyidir.⁴⁹⁵ Genç bile olsa öpme sonucu kişinin şehveti harekete geçmiyorsa (tahrik olmuyorsa) cinsel ilişkiye veya boşalmaya giden yolu baştan kapatmak amacıyla bunu terk etmek daha iyidir. (Yukarıda geçen mekruhluk konusunda). (Nevevi şöyle demiştir:) Daha doğru olan -ve İmam Şâfiî tarafından açık olarak ifade edilen görüşe göre- bu mekruhluk tahrimen mekruhluktur.⁴⁹⁶

فقال صلى الله عليه وسلم " أعتق رقبة " ... " صم شهرين متتابعين " ... " أطعم ستين مسكينا " ... وهو حجة على الشافعي في قوله يخير لأن مقتضاه الترتيب وعلى مالك في نفي التتابع للنص عليه⁴⁹⁷

3- Hz. Peygamber: “Bir köle azad et” “Peş peşe iki ay oruç tut” “Altmış yoksula yemek yedir” buyurmuştur.⁴⁹⁸ İmam Şâfiî: “Orucun kefaretinde sıraya riayet mecburiyeti yoktur. Kişi bu üç şeyden hangisini yapmak isterse yapabilir.” İmam Mâlik de: “Kefaret orucunu peş peşe tutmak gerekli değildir. Kişi isterse aralıklı olarak da tutabilir” demişlerse de bu hadis onların görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Kefaret bir mümin köle azat etmektir. Şayet kişi bunu bulamazsa iki ay peş peşe oruç tutar. Şayet buna gücü yetmezse altmış miskini doyurur.⁴⁹⁹ Oruç kefaretinin bir sıralaması vardır: 1. İlk sırada mümin bir köleyi azat etmek gelir. 2. Şayet kişi bunu bulamazsa iki ay ard arda oruç tutar. 3. Şayet iki ay oruç tutmaya gücü yetmezse altmış miskini veya fakiri doyurur. Kişi keffareti oruç tutarak yerine getirmeye başladıktan sonra köle azat etme imkanı bulsa köle azat etmesi mendup olur. Kişi fakirleri doyurmak suretiyle keffareti yerine getirmeye başladıktan sonra

⁴⁹⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.181.

⁴⁹⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.630.

⁴⁹⁷ *el-Hidâye*, I, s.197.

⁴⁹⁸ Buhari, *Keffarâtül Eymen*, 6709; Müslim. *Sıyam*, 1111.

⁴⁹⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.185.

oruç tutma gücüne kavuşsa oruç tutması menduptur.⁵⁰⁰ Bunlardan hiçbirini yapamazsa -daha güçlü görüşe göre- keffaret kişinin zimmetinde (borç hanesinde) borç olarak bulunur, yukarıdaki üç şeyden herhangi birini yapma gücüne kavuşunca onu yapar.⁵⁰¹ Alimlerin çoğunluğunun görüşünden anlaşılan ise, bu durumda son seçeneğin keffaret olduğu ve keffaretin kendi içinde bir tertibinin bulunduğu şeklindedir. İbn Dakik el-id bunu açıkça belirtmiştir. Buna göre kişi keffaret seçeneklerinden yalnızca birini yapabilecek duruma gelirse onu yapar, birden fazla seçeneği yapabilecek duruma gelirse tertibe riayet eder.⁵⁰²

2.2.2.3. Bir Fasl

" وإن كان مسافرا لا يستضر بالصوم فصومه أفضل وإن أفطر جاز " وقال الشافعي

رحمه الله الفطر أفضل لقوله صلى الله عليه وسلم " ليس من البر الصيام في السفر ".⁵⁰³

“Yolculukta olan kimse için ise, eğer oruç tutmaktan ona bir zarar gelmiyorsa oruç tutmak daha iyidir. Bununla beraber tutmamak da caizdir.” İmam Şâfiî; “yolculukta oruç tutmak sevaplı bir iş değildir” hadisine dayanarak: “Yolculukta olan kimse, zorluk çekmese bile oruç tutmaması daha iyidir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi oruç tutmaktan zarar görmüyorsa yolculukta oruç tutması tutmamasından daha faziletlidir.⁵⁰⁴

Çünkü bu şekilde hem oruç borcu ödenmiş olur hem de Ramazandaki vakit oruç ibadeti olmaksızın geçmemiş olur. Yolculukta orucun daha faziletli olması kişinin bundan zarar görmemesi halinde söz konusudur. Şayet hasta olmak veya oruçlu halde yolculuğa tahammül edememek gibi bir zarar söz konusu olursa oruç tutmamak daha faziletlidir.⁵⁰⁵ Uzun ve mübah bir yolculuğa çıkan kişinin orucu terk etmesi de mübahtır.⁵⁰⁶ Kişi yolculukta oruç tutmaktan dolayı bir zararla karşılaşmıyorsa tutmaması daha iyidir. Bir zararla karşılaşmıyorsa oruç tutması daha iyidir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.649-650.

⁵⁰¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.185.

⁵⁰² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.650.

⁵⁰³ *el-Hidâye*, I, ss.199-200.

⁵⁰⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.130.

⁵⁰⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.407.

⁵⁰⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.183.

⁵⁰⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.640.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAC BAHSİ

Çalışmamızın üçüncü bölümünde hac bahsini ele aldık. Tezimizin üçüncü bölümünü oluşturan hac bahsinde toplamda 53 Şâfiî görüşünün inceledik ve bu inceleme sonucunda 43 doğru 10 hatalı görüş tespit edip Şâfiî mezhebinin temel kaynaklarına başvururak tahkiki yapmaya çalıştık.

3.1.1. el-Hidâyede Doğru Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

3.1.1.1. Hac Ömrî mi, Fevrî mi?

ثم هو واجب على الفور عند أبي يوسف رحمه الله وعن أبي حنيفة رحمه الله ما يدل عليه وعند محمد والشافعي رحمهما الله على التراخي لأنه وظيفة العمر فكان العمر فيه كالوقت في الصلاة⁵⁰⁸

1- İmam Ebû Yûsuf'a göre haccın vücubu fevridir. (Yani vacip olduğu ilk yılda yerine getirilmesi gerekir. Aksi takdirde günah işlenmiş olur.)İmam Ebû Hanife' den de bu görüşte olduğunu gösteren bir söz naklolunmuştur. İmam Muhammed ile İmam Şâfiî ise: “Fevri değildir. Çünkü bütün ömürde bir kere vacip olduğuna göre onun vakti bütün ömürdür. Kişi namazı, nasıl vaktinden istediği saatte kılabilir ve bundan dolayı günah işlemiş olmuyorsa, hacca da ömrünün istediği yılında gidebilir ve bundan ötürü günah işlemiş olmaz” demişlerdir.

ŞÂFİÎ:

Hac ve umrenin farz olduğu kişinin -ibadet yükümlülüğünü yerine getirmiş olmak ve Allah’a itaat konusunda acele davranmış olmak için- bu ibadetleri yapma imkanını bulduğu yıl ibadetini ertelememesi sünnettir. Şayet imkanı bulduğu halde bunu ertelese, ölmeden önce yapması halinde günaha girmiş olmaz; çünkü Hz Peygamber hac yapmasına engel bir durum olmadığı halde hicretin onuncu yılı hac yapmamıştır. Umre de (bu konuda) hacca kıyas edilmiştir. Ancak kişinin ibadeti geciktirmesi sadece “gelecekte yapmaya azmetme” şartıyla câiz olur. Hac veya umrenin üzerine farz olduğu kişi gasptan korkarsa haccını geciktirmesi haram olur; çünkü geniş vakitte yapılabilecek bir farzın (vâcip müvessa’) ertelenmesi yalnızca “kişinin ibadeti yapacağı vakitte salim olacağı “ konusunda zann-ı gâlibe (hâkim bir

⁵⁰⁸ el-Hidâye, I, s.212.

kanaate) sahip olması şartı ile caiz olur.⁵⁰⁹ Yerine getirme imkanı elde ettiği halde yapmadan ölmesi halinde haccın hükmü namazın hükmünden farklıdır. (Hacca kişi günahkar olmakla birlikte namazı erteleyen kişi günahkar olmaz) Haccın son vakti bilinmemektedir. Bu yüzden ölümden önce yapmak şartıyla haccı ertelemek mübahtır. Kişi haccı yapmadan ölürse kusurlu davranışı ile onu vaktinin dışına çıkarmış olur.⁵¹⁰

" ويعتبر في المرأة أن يكون لها محرم تحج به أو زوج ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما إذا كان بينها وبين مكة مسيرة ثلاثة أيام " وقال الشافعي رحمه الله يجوز لها الحج إذا خرجت في رفقة ومعها نساء ثقات لحصول الأمن بالمرافقة.⁵¹¹

2- "Hacca gitmek isteyen kadının beraberinde ya kocasının, ya da kendisiyle evlenmesi caiz olmayan bir yakın akrabasının bulunması şarttır. Evi Mekke den üç günlük veya daha fazla mesafede olan kadın için bunlar olmadan hac yoluna çıkmaz caiz değildir." İmam Şâfiî: "Eğer beraberinde başka kadın arkadaşları bulunur ve bu kadınların hepsi güvenilir kimseler olursa, kadının eşliğinde kocası veya yakın akrabası bulunmazsa bile caizdir. Çünkü beraberinde bunca emin kadınlar bulununca kendisi için herhangi bir tehlike mevcut değildir" demiştir.

ŞÂFÎ:

Kadının yanında kocasının, evlenmesi haram olan bir yakınının veya güvenilir kadınların bulunması gerekir. Daha doğru görüşe göre güvenilir kadınların yanında herhangi birinin mahreminin bulunması şart değildir. Yine kadının mahremi ancak ücret karşılığında kadının yanında hacca geliyorsa kadının o ücreti ödeyebilecek durumda olması gerekir.⁵¹²

" وإذا وجدت محرما لم يكن للزوج منعها " وقال الشافعي رحمه الله له أن يمنعها لأن في الخروج تفويت حقه.⁵¹³

3- "Eğer hacca gitmek isteyen kadının beraberinde yakın bir akrabası bulunursa, kocası onu hacca gitmekten alıkoyamaz." İmam Şâfiî: "Alıkoyabilir. Çünkü kadın hacca gidip dönünceye kadar kendisi bekâr hayatını yaşamak zorunda

⁵⁰⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.673-674.

⁵¹⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.195.

⁵¹¹ *el-Hidâye*, I, s.213.

⁵¹² Nevevî, *Minhac*, I, s.191.

⁵¹³ *el-Hidâye*, I, s.214.

kalmış olur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Koca, karısını kendisinden izin almaksızın girdiği nafîle hac ihramından çıkarabilir.⁵¹⁴ Gerek ihramsız gerek ihramlı olsun koca, karısının nafîle hac için ihrama girmesini baştan engel olabileceği gibi ondan izinsiz olarak nafîle hac veya nafîle umre ihramına girmiş karısını, ondan cinsel yönden istifade etme hakkı ortadan kalkmasın diye ihramdan çıkarabilir.⁵¹⁵ (Koca, karısının başlamış olduğu farz hac-umrede karısını ihramdan çıkarma yetkisine sahip midir? Bu konuda İmam Şâfî’ye ait iki görüş bulunmaktadır:) (Birinci görüş): Daha güçlü görüşe göre kadın kocasından izin almaksızın farz hac-umre ihramına girdiğinde kocası bundan da karısını çıkarabilir; çünkü kocanın hakkı derhal ödenmesi gereken bir hak olduğu halde hac-umre geniş zamanda yerine getirilebilir. (İkinci görüş): Koca, karısını farz hac-umre ihramından çıkaramaz. Bu farz olan namaz ve oruca kıyas edilir.⁵¹⁶

3.1.1.2. İhrama Girmek

" ولا ينبغي أن يخل بشيء من هذه الكلمات " لأنه هو المنقول باتفاق الرواة فلا ينقص عنه " ولو زاد فيها جاز " خلافا للشافعي رحمه الله في رواية الربيع رحمه الله عنه هو اعتبره بالأذان واستشهد من حيث إنه ذكر منظوم.⁵¹⁷

1- “Telbiyede geçen bu kelimelerden bir tanesini bile eksik bırakmamak gerekir.” Zira bütün ravilerin ittifakı ile Hz. Peygamberden bu şekilde gelmiştir. “Şayet eksik bırakılmaz, fakat bir şeyler ilâve edilirse caizdir.” İmam Şâfî -Rebi’in kendisinden ettiği rivayete göre- telbiyeyi de ezana kıyas ederek : “Caiz değildir. Çünkü telbiye de ezan ve teşehhüt gibi me'sur bir şekilde varit olmuştur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Telbiyenin lafzı şu şekildedir: Lebbeyk Allahümme lebbeyk, Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerike lek.⁵¹⁸ Kişinin (telbiye getirirken) yukarıdaki ifadelerden fazla veya eksik yapmaması sünnettir. Bunlardan fazla söylemesi mekruh değildir. Çünkü Buhari ve Müslim’de

⁵¹⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.209.

⁵¹⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.776.

⁵¹⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.776.

⁵¹⁷ *el-Hidâye*, I, s.217.

⁵¹⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.196.

yer alan bir hadise göre İbn Ömer, Resûlullah'ın telbiyesine ek olarak şunları söylüyordu⁵¹⁹ :” Lebbeyke lebbeyk ve sa'deyk, ve'l- hayru bi yedeyk, ve'r-rağbâu ileyke ve'l-amel”⁵²⁰.

" ولا يلبس ثوبا مصبوغا بوردس ولا زعفران ولا عصفرا... وقال الشافعي رحمه الله لا بأس بلبس المعصفر لأنه لون لا طيب له⁵²¹

2- “İhramda olan kimse ala çehre, safran veya aspur ile boyanmış bir elbiseyi giyemez.”... İmam Şâfiî: “Aspurla boyanmış elbiseyi giymede sakınca yoktur. Çünkü aspur, rengi güzel ve fakat kokusuz bir bitkidir” demiştir.

ŞÂFÎ:

İhramlı iken haram olan ikinci şey elbisesine veya bedenine güzel koku sürmek ve saçı veya sakalı yağlamaktır. Bedeni veya başı hatmi otuyla yıkamak mekruh değildir.⁵²² Aspur ve kına gibi bitkilerin güzel kokusu bulunsa bile bunları kullanmaktan dolayı fidye gerekmez. Çünkü bunlar yalnızca rengi için kullanılır.⁵²³

" ثم الرمي ليس من أسباب التحلل عندنا " خلافا للشافعي رحمه الله هو يقول إنه يتوقت بيوم النحر كالحلق فيكون بمنزلته في التحليل⁵²⁴

3- “Biz Hanefilere göre cemreyi taşlamakla ihramdan çıkılmış olmaz.” İmam Şâfiî: “Cemreyi taşlamak da tıraş olmak gibi bayramın birinci gününde olduğu için tıraş olmak gibi, onunla da ihramdan çıkılması gerekir” demiştir.

ŞÂFÎ:

“Saçları kazıtmak hacca ilişkin bir ibadettir” görüşünü kabul ettiğimizde şeytan taşlama, saçı tıraş etme ve tavaf yapma fiillerinden ikisini yapmakla ihramdan birinci çıkış gerçekleşmiş olur. Bu çıkış sebebiyle elbise giymek, tıraş olmak, tırnak kesmek helal olur. Aynı şekilde daha güçlü görüşe göre av yapmak ve nikah akdi yapmak da helal olur. Ben (Nevevi) derim ki: Daha güçlü görüşe göre nikah akdi yapmak helal olmaz. Allah daha iyi bilir. Kişi (yukarıda sayılan üç fiilden) üçüncüsünü de yaptığında ihramdan ikinci çıkış da gerçekleşmiş olur. Bu çıkışla

⁵¹⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.701.

⁵²⁰ Buhari, *Hac*, 1541; Müslim, *Hac*, 2804.

⁵²¹ *el-Hidâye*, I, s.219.

⁵²² Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁵²³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.756.

⁵²⁴ *el-Hidâye*, I, s.234.

birlikte (ihramlıya) haram olan diğer şeyler de helal hale gelir.⁵²⁵

" ويختم الطواف بالإستلام " يعني استلام الحجر. قال: " ثم يأتي المقام فيصلي عنده ركعتين أو حيث تيسر من المسجد " وهي واجبة عندنا وقال الشافعي رحمه الله سنة لإنعدام دليل الوجوب⁵²⁶

4- "Kabe'yi tavaf eden kimse tavafinı Hacer-ül Esved'i öpmek veya ona el sürmekle bitirir ve ondan sonra Hz. İbrahim'in makamına gidip iki rekât namaz kılar. Şayet orada yer bulamazsa, Mescid-i Haram'm imkân bulduğu herhangi bir yerinde kılar." Bu iki rekât namaz biz Hanefilere göre vaciptir. İmam Şâfî ise: "Sünnettir. Çünkü vücubunu gösteren herhangi bir delil yoktur" demiştir.

ŞÂFÎ:

Tavafin sünnetlerinin sekizincisi tavaftan sonra Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kılmaktır. Bir görüşe göre tavafin ara vermeksizin yapılması ve tavaftan sonra namaz kılınması farzdır.⁵²⁷ Bir görüşe göre tavafin dönüşleri ve kısımlarının ara vermeksizin yapılması ve tavaf namazının kılınması farzdır. Daha önceki görüş (yani tavafin ara vermeksizin yapılmasının sünnet olduğu görüşü ve tavaf namazının sünnet olduğu görüşü) daha doğrudur.⁵²⁸

3.1.1.3. Sa'y'in Hükümü

ثم السعي بين الصفا والمروة واجب وليس بركن وقال الشافعي رحمه الله إنه ركن لقوله عليه الصلاة والسلام " إن الله تعالى كتب عليكم السعي فاسعوا " .⁵²⁹

Sonra, Safa ile Merve tepeleri arasındaki bu sa'y vacip ise de, haccın rüknü değildir, İmam Şâfî ise: "Sa'y yapın. Zira Cenâb-ı Allah size sa'yı farz kılmıştır"⁵³⁰ hadisine dayanarak, "rükündür" demiştir.

⁵²⁵ Nevevî, *Minhac*, I, ss.202-203.

⁵²⁶ *el-Hidâye*, I, s.223.

⁵²⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.199.

⁵²⁸ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.715.

⁵²⁹ *el-Hidâye*, I, s.224.

⁵³⁰ Ahmed b. Hanbel, 26917.

ŞÂFÎ:

Haccın rükünleri beştir: Dördüncüsü: Safa ve Merve arasında sa'y yapmaktır.⁵³¹

3.1.1.4. Cemerât

" ويجوز الرمي بكل ما كان منأجزاء الأرض عندنا " خلافا للشافعي رحمه الله لأن المقصود فعل الرمي وذلك يحصل بالطين كما يحصل بالحجر بخلاف ما إذا رمى بالذهب أو الفضة لأنه يسمى نثرا لا رميا.⁵³²

1- "Sonra atmak istenen şeyin çakıl olması da şart değildir. Toprak cinsinden olan her şey caizdir." Çünkü gaye atmaktır. Atmak ise çakılla olduğu gibi toprakla da olur. Fakat altın ile gümüş olamaz. Çünkü altın ile gümüşleri atmak, atmak değil, serpmektir. İmam Şâfî: "Taştan başkası olamaz" demiştir.

ŞÂFÎ:

Atılan şeyin taş olması şarttır. Bunun delili sünnettir. Bu (iki şart gereğince) taşı yayla, ayakla, sapanla atmak yeterli olmaz. Yine altın, gümüş veya bunlar gibi olan inci, sürme taşı, zırnık, kireç-alçı, cevher atmak yeterli olmaz. Her çeşit taş atmak yeterli olur. Örneğin yakut, demirden taş, billur, akîk ve gümüş taşlar yeterli olur. Kireç taşı pişirilmişe atılabilir.⁵³³

" وإذا كان من الغد رمى الجمار الثلاث بعد زوال الشمس كذلك وإن أراد أن يتعجل النفر إلى مكة نفر وإن أراد أن يقيم رمى الجمار الثلاث في اليوم الرابع بعد زوال الشمس " أن ينفر ما لم يطلع الفجر من اليوم الرابع فإذا طلع الفجر لم يكن له أن ينفر لدخول وقت الرمي وفيه خلاف الشافعي رحمه الله⁵³⁴

2- "Bayramın üçüncü günü öğle vakti olunca yine her üç cemre aynı şekilde taşlanır Bundan sonra kişi acele etmek isterse durmayıp Mekke'ye gider, isterse Mina'da kalıp dördüncü günü de öğleden sonra cemreleri aynı şekilde taşlar ve ondan sonra Mekke'ye gider." Kişi isterse dördüncü günde fakat daha fecir sökmeden Mina'dan ayrılabilir. Fakat söktükten sonra cemreleri taşlamadan

⁵³¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.745-746.

⁵³² *el-Hidâye*, I, s.233.

⁵³³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.737.

⁵³⁴ *el-Hidâye*, I, s.236.

ayrılmaz. Çünkü fecrin sökmesiyle cemreleri taşlama ibadetinin vakti girmiş olur. İmamŞâfiî ise: “Üçüncü günün güneşi batınca artık Mina’dan ayrılmaz” demiştir.

ŞÂFİİ:

Kişi (tavaf yaptıktan sonra) Mina’ya dönünce iki teşrik gecesinde orada kalır. Her gün üç şeytana da her birine yedi taş olmak üzere taş atar. İkinci gün şeytanı taşladıktan sonra güneş batmadan önce Mekke’ye dönmek isterse bunu yapması caiz olur. Bu durumda üçüncü teşrik gecesinde Mina’da kalma yükümlülüğü ve onun gündüzünde şeytanı taşlama yükümlülüğü düşer. Şayet güneş batıncaya kadar Mekke’ye dönmezse o geceyi orada geçirmesi ve ertesi gün şeytan taşlama filini yapması farz olur. Teşrik günü yapılacak taşlamanın vakti güneşin batıya dönmesiyle birlikte girer, güneşin batmasıyla biter. Zayıf bir görüşe göre ise fecrin doğuşuna kadar devam eder.⁵³⁵

"ويكره أن لا يبيت بمنى ليالي الرمي"...ولو بات في غيرها متعمدا لا يلزمه شيء
عندنا " خلافا للشافعي رحمه الله⁵³⁶

3- “Cemrelerin taşlandığı günlerin gecelerinde Mina’da kalmamak mekruhtur” Bununla beraber şayet biri kalmazsa ona bir şey lâzım gelmez. İmam Şâfiî ise: “Taşlamalar bitinceye kadar geceleri Mina’da kalmak vaciptir” demiştir.

ŞÂFİİ:

Ziyaret tavafı yapan kimse Mina bölgesine döndüğü zaman bayramın ikinci ve üçüncü gecesini burada geceleyerek geçirir. Her gün üç cemrenin her birine yedi taş atar. Teşrikin ikinci gününde taşları atıp güneş batmadan Mina bölgesinden ayrılmak caizdir.⁵³⁷ Orada teşrik günlerinin iki gecesinde kesin olarak kalır. Üçüncü gecede de kalır. Gecelemenin çoğunluğunun Mina’da yapılmış olması farzdır. Bu şuna benzer: Kişi bir mekanda gecelemeceğine dair yemin etse, gecenin çoğunluğunu o mekanda geçirmediği yemini bozulmuş olmaz. Müzdelife’de geceleme meselesinde gecenin ikinci yarısından orada kalmak yeterli görülmüştür.

⁵³⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.203.

⁵³⁶ *el-Hidâye*, I, s.237.

⁵³⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.203.

Bunun nedeni İmam Şâfiî'nin özel olarak o meseleyi bu şekilde belirtmiş olmasıdır.⁵³⁸

" ومن رمى في اليوم الثاني الجمرة الوسطى والثالثة ولم يرم الأولى فان رمى الأولى ثم الباقيتين فحسن " لأنه راعى الترتيب المسنون " ولو رمى الأولى وحدها أجزأه " ... وقال الشافعي رحمه الله لا يجزيه ما لم يعد الكل لأنه شرع مرتبا فصار كما إذا سعى قبل الطواف أو بدأ بالمروة قبل الصفا.⁵³⁹

4- “Eğer bayramın ikinci günü birinci cemrenin taşlarını atmadan, ikinci ve üçüncü cemrelerin taşlarını atan kimse, birinci cemrenin taşlarını attıktan sonra bir daha diğer cemrelerin taşlarını atarsa” sünnet olan sıralamayı gözetdiği için iyi etmiş olur. “Şayet birinci cemrenin taşlarını atmakla yetinip diğer cemrelerin taşlarını bir daha atmasa da, olur.” İmam Şâfiî: “Eğer bütün cemrelerin taşlarını bir daha atmazsa yalnız birinci cemrenin taşlarını atması kâfi gelmez. Çünkü cemrelerin taşlarını sıra ile atmak gerekir. Sıra ile atılmadığı zaman, tavaftan önce sa'y yapmak yahut Safa'dan önce Merve ile sa'ya başlamak gibi olur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Şeytan taşlamada şunlar şarttır: Büyük, orta ve küçük şeytanı sırayla taşlamak.⁵⁴⁰ (Şeytan taşlamanın şartlarından biri de şeytanı temsilen dikilen) sütunlara sırayla taş atmaktır. Kişi önce Hayf mescidinin bitişiğindeki sütunu taşlar. Bu Arafat yönünden gelenler için ilk sütundur. Daha sonra orta şeytanı daha sonra da büyük şeytanı taşlar. Kişi önce cemre-i akabeyi sonra orta sütunu, sonra da Hayf mescidinin bitişiğindeki sütunu taşlasa taşlama yapılmış olur. Kişi bir tane taşı atmasa ve bunu hangi sütuna atmadığında şüphe etse ihtiyaten birincisine atmamış kabul eder ve ona atar. Daha sonra diğer iki sütunu taşlamayı yeniler. Çünkü tavafta olduğu gibi sütunları ara vermeksizin taşlamak farz olmayıp sünnettir.⁵⁴¹

⁵³⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.735.

⁵³⁹ *el-Hidâye*, I, s.290.

⁵⁴⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.203.

⁵⁴¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.737.

3.1.1.5. Bir Fasl

"والبدن من الإبل والبقر " وقال الشافعي رحمه الله من الإبل خاصة لقوله عليه الصلاة والسلام في حديث الجمعة فالمتعجل منهم كالمهدي بدنة والذين يليه كالمهدي بقرة فصل بينهما.⁵⁴²

“Kişiye kurban olarak bir -bedene- lâzım geldiği zaman bir deve veya sığır kurban etmesi gerekir.” İmam Şâfiî: “Deveden başka olamaz. Zira Hz. Peygamber cuma namazına erken saatlerde gitmenin fazileti hakkında; ‘Kim ki cuma günü yıkanıp ve ondan sonra birinci saatte (camiye) giderse bir bedeneyi kurban etmiş gibi sevap kazanır ve kim ki ikinci saatte giderse bir sığırı kurban etmiş gibi sevap kazanır’⁵⁴³ buyurarak bedene ile sığırı birbirinden ayırmıştır” demiştir.

ŞÂFİÎ:

Cinsel ilişkide bulunma durumunda deve kesmek, fâsîd hale gelen hacca devam etmek ve bu haccı -nâfile bile olsa- kaza etmek gerekir. (Deve olarak tercüme edilen ifade Arapçasında “bedene” olarak geçiyor)⁵⁴⁴ Erkeğin hac ve umresini bozan cinsel ilişki sebebiyle kurbanlık olmaya müsait bir deve kesilmesi farz olur. Çünkü sahabe buna hükmetmiştir. Bil ki; “bedene” sözcüğü hadis ve fıkıh kitaplarında yalın (mutlak) halde kullanıldığında bununla erkek olsun dişi olsun deve kastedilir. Bu sözcük deveden başka bir anlamda kullanılmamaktadır. Dilcilere göre ise onların çoğu yahut da çoğunluğu bu sözcüğün hem deve hem de sığırlar için kullanıldığı görüşündedir. Nevevi et- Tezhib ve’t-tahrir adlı eserinde Ezheri’den bu sözcüğün koyun içinde kullanıldığını aktarmışsa da bu konuda yanılmıştır. (Cinsel ilişkide bulunup haccını bozan) kişi deve bulamazsa sığır keser, sığır da bulunmazsa yedi tane küçükbaş hayvan keser. Bunu da bulamazsa devenin kıymeti belirlenir ve bu kıymetine denk miktarda buğday satın alarak tasadduk eder.⁵⁴⁵

⁵⁴² *el-Hidâye*, I, s.242.

⁵⁴³ Buhari, *Cuma*, 881; Müslim, *Cuma*, 850.

⁵⁴⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁵⁴⁵ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.759.

3.1.1.6. Kıran Haccı

"القران أفضل من التمتع والإفراد" وقال الشافعي رحمه الله الإفراد أفضل وللشافعي رحمه الله قوله عليه الصلاة والسلام "القران رخصة" ولأن في الإفراد زيادة التلبية والسفر والحلق.⁵⁴⁶

1- "Kıran, Temettü ile İfrad'dan daha iyidir." İmam ŞÂFÎ: "İfrad daha iyidir. Zira Peygamber Efendimiz; 'Kıran ruhsattır'⁵⁴⁷ diye buyurmuştur. Hem de İfrad'da Hac ile Umre ayrı ayrı yapıldığı için hem fazla telbiye getirilir, hem kişinin yolculuğu daha uzun sürer ve hem de iki kez tıraş yapılır" demiştir.

ŞÂFÎ:

Bunların en faziletlisi ifrad, sonra temettu sonra da kırandır.⁵⁴⁸(Zayıf) bir görüşe göre temettu haccı ifraddan daha faziletlidir.⁵⁴⁹ Temettu haccının kıran hacından daha faziletli olmasının gerekçesi temettu haccında hem hac hem de umre fiillerinin tam olarak yapılmasıdır.⁵⁵⁰

وقيل الاختلاف بيننا وبين الشافعي بناء على أن القارن عندنا يطوف طوافين ويسعى سبعين وعنده طوافا واحدا وسعيا واحدا.⁵⁵¹

2- Kimisi demiştir ki: İmam Şâfî ile aramızdaki ihtilâf, Kıran haccını yapan kimsenin, bize göre iki tavaf, iki sa'y ona göre bir tavaf, bir sa'y yaptığı içindir.

ŞÂFÎ:

Haccın ikinci çeşidi kıran haccıdır. Bu kişi ihrama girdikten sonra yalnızca hac fiillerini yapar. Çünkü hac fiilleri daha çoktur. Bu durumda hem hac hem de umre ibadeti yerine gelmiş olur. Umre, hac ibadetinin içine girmiş olur. Bu kişinin bir defa tavaf yapması bir defa say yapması yeterlidir.⁵⁵² İfraddan sonra en faziletlisi temettu haccıdır. Temettudan sonra ise kıran haccı gelir. Çünkü temettu da hem hac hem de umre fiilleri tam olarak yapılmaktadır. Şu var ki temettu haccı yapan kişi her

⁵⁴⁶ *el-Hidâye*, I, s.242.

⁵⁴⁷ *Nasbu'r-Raye*, III, 99.

⁵⁴⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.205.

⁵⁴⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.748.

⁵⁵⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.749.

⁵⁵¹ *el-Hidâye*, I, s.243.

⁵⁵² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.747.

ibadetin ihramına girmek için iki defa mikat mahalline gitmemektedir. Kırana gelince kişi tek bir mikattan tek bir amelle kıranı yapmaktadır.⁵⁵³

وقال الشافعي رحمه الله يطوف طوافا واحدا ويسعى سعيا واحدا لقوله عليه الصلاة والسلام " دخلت العمرة في الحج إلى يوم القيامة " ولأن مبنى القران على التداخل حتى اكتفي فيه بتلبية واحدة وسفر واحد وحلق واحد فكذا في الأركان.⁵⁵⁴

3- İmam Şâfiî ise: “Kıran haccında hac ile umrenin ikisi için bir tavaf ile bir sa'y yapılır. Zira Hz. Peygamber, ‘Umre kıyamete kadar hacca girmiştir’⁵⁵⁵ buyurmuştur. Kaldı ki Kıran haccının temeli tedahül, yani hac ile umre amellerinin birleşmesidir. Nitekim bunun içindir ki Kıran haccında bir telbiye, bir yolculuk ve bir tıraş ile yetinilmiştir. Bunun için Kıran haccında bir tavaf ile bir sa'yın da kâfi gelmesi gerekir” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişinin mikatta hac ve umre için ihrama girmesi ve hac fiillerini yapmasıdır. Böylece hem hac hem de umreyi yapmış olur.⁵⁵⁶ Haccın ikinci çeşidi kıran haccıdır. Bu kişi ihrama girdikten sonra yalnızca hac fiillerini yapar. Çünkü hac fiilleri daha çoktur. Bu durumda hem hac hem de umre ibadeti yerine gelmiş olur. Umre, hac ibadetinin içine girmiş olur. Bu kişinin bir defa tavaf yapması bir defa say yapması yeterlidir.⁵⁵⁷

" فإذا لم يكن له ما يذبح صام ثلاثة أيام في الحج آخرها يوم عرفة وسبعة أيام إذا رجع إلى أهله " ... " وإن صامها بمكة بعد فراغه من الحج جاز " ... وقال الشافعي رحمه الله لا يجوز لأنه معلق بالرجوع إلا أن ينوي المقام فحينئذ يجزيه لتعذر الرجوع.⁵⁵⁸

4- “Kıran haccını yapan kimse eğer kurban kesmeye gücü yetmez veya kurbanlık hayvan bulamazsa. Zilhiccenin yedinci gününden itibaren başlamak üzere daha hacda iken üç gün ve evine döndükten sonra yedi gün -ki cem'an on gün eder- oruç tutması gerekir.” “Şayet kişi daha Mekke'de iken, yedi gün orucu da tutmaya başlarsa caizdir.” İmam Şâfiî ise: “Caiz değildir. Çünkü âyet-i kerimede ‘Hacdan

⁵⁵³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.748.

⁵⁵⁴ *el-Hidâye*, I, s.243.

⁵⁵⁵ Müslim, *Hac*, 1241; Ebu Davud, *Menasik*, 1790; Tirmizi, *Hac*, 932.

⁵⁵⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.204.

⁵⁵⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.747.

⁵⁵⁸ *el-Hidâye*, I, ss.244-245.

döndüğünüzde' diye buyrulmuştur. Ancak eğer kişi Mekke'de kalmaya karar verirse o zaman Mekke'de de tutabilir. Çünkü memleketine dönmesi artık söz konusu değildir" demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi bunu kesmesi gereken yerde kesemeyecek durumda olursa üçü hacda olmak üzere on gün oruç tutar. Kişi orucun kalan yedi gününü de daha güçlü görüşe göre ailesinin yanına döndüğünde tutar.⁵⁵⁹ Kişi bu üç günlük oruçtan sonra (tutacağı yedi günlük orucu ne zaman tutar? Bu konuda İmam Şâfî 'ye ait iki görüş bulunmaktadır: (Birinci görüş): Daha güçlü görüşe göre şayet vatanına/ailesinin yanına dönmek istiyorsa vatanına ve ailesinin yanına döndüğünde yedi günlük oruç tutar. Bu orucu yolda tutmak caiz değildir. (İkinci görüş): Kişi bu orucu hacı bitirince tutar. Çünkü "dönmek" ile kastedilen budur. Sanki kişi hacı bitirdiğinde daha önce yöneldiği şeyden dönmüş olur. Diğer üç imamın görüşü de bu şekildedir. İmam Şâfî'nin el-İmlâ'daki ifadesi de bu şekildedir.⁵⁶⁰

" فَإِنْ فَاتَهُ الصَّوْمُ حَتَّى أَتَى يَوْمَ النَّحْرِ لَمْ يَجْزِهِ إِلَّا الدَّمُ " وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ يَصُومُ بَعْدَ هَذِهِ الْأَيَّامِ لِأَنَّهُ صَوْمٌ مَوْقِفٌ فَيَقْضِي كَصَوْمِ رَمَضَانَ⁵⁶¹

5- "Bayram günlerinden önce oruç tutmayan veya tutamayan kimse için kurban kesmekten başka çare yoktur." İmam Şâfî: "Bayramdan sonra da oruç tutabilir. Zira bu oruç da belirli bir zamanda tutulması gerektiği için, Ramazan orucu gibi kazaya kalabilir."

ŞÂFÎ:

Kişi üç günlük orucu hacda tutamazsa, kaza ederken en zahir kavle göre bununla yedi günlük oruç arasına bir fasıla koyarak tutmalıdır.⁵⁶² Kişi üç günlük orucun sığabileceği bir zaman diliminde ihrama girdiyse bu üç günlük orucun kurban bayramından önce tutulması farzdır. Bu orucun kurban bayramı gününde tutulması câiz değildir. Nevevi'nin ilgili yerde açıklayacağı üzere İmam Şâfî'nin yeni görüşüne göre teşrik günlerinde tutulması da caiz değildir. Kişi hacda tutması

⁵⁵⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.205.

⁵⁶⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.751.

⁵⁶¹ *el-Hidâye*, I, s.245.

⁵⁶² Nevevî, *Minhac*, I, s.205.

gereken üç günlük orucu tutma imkânını kaçırdığında bunu kaza etmesi gerekir, kurban kesmesi gerekmez.⁵⁶³

3.1.1.7. Temettu Haccı

" وعليه دم التمتع " للنص الذي تلوناه " فإن لم يجد صام ثلاثة أيام في الحج وسبعة إذا رجع إلى أهله " على الوجه الذي بيناه في القران " فإن صام ثلاثة أيام من شوال ثم اعتمر لم يجزه عن الثلاثة " لأن سبب وجوب هذا الصوم التمتع لأنه بدل عن الهدي وهو في هذه الحالة غير متمتع فلا يجوز أدائه قبل وجود سببه " وإن صامها " بمكة " بعد ما أحرم بالعمرة قبل أن يطوف جاز عندنا " خلافا للشافعي رحمه الله له قوله تعالى: {فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ} [البقرة: 196]⁵⁶⁴

1- Yukarıda geçen ayet-i kerimeye binaen “temettü kurbanı lâzım gelir. Şayet kurban kesmeye gücü yetmezse” Kıran haccı bahsinde de söylediğimiz gibi “hac esnasında üç gün ve evine döndükten sonra da yedi gün olmak üzere toplam olarak on gün oruç tutması gerekir. Eğer kişi Şevval ayında üç gün oruç tuttuktan sonra Temettü ihramına girerse, şevval ayında tuttuğu oruç, hac esnasında tutması gereken üç gün orucun yerine geçemez.” Çünkü bu oruç kurbanı bedel olduğu için ancak Temettü ihramına girmekle vacip olur. Halbuki kişi bu orucu tutarken ihramda değil idi. Daha vacip olmamış olan bir ibadeti yapmak ise geçerli değildir. “Fakat eğer ihrama girdikten sonra” Mekke’de tutarsa, henüz tavaf yapmamış olsa bile. Bize göre caizdir. İmam Şâfiî: “Caiz değildir. Zira Cenâb-ı Hak, ‘Hac esnasında üç gün oruç tutmak gerekir’⁵⁶⁵ buyurmaktadır” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kurban kesmekten aciz olan kişinin bunun yerine on gün oruç tutması gerekir. Bu orucun üç günü hacda tutulur.” Hacda oruç tutmak “hac için ihrama girdikten sonra oruç tutmak anlamına gelir. Kurban kesmenin aksine kişi hac için ihrama girmeden oruç tutamaz. Çünkü oruç –tıpkı namaz gibi- bedeni bir ibadet

⁵⁶³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.751.

⁵⁶⁴ *el-Hidâye*, I, s.247.

⁵⁶⁵ Bakara, 196.

olduğundan vaktinden önce yapılması caiz değildir. Kurban kesmek ise mâli bir ibadet olup zekâta benzer.⁵⁶⁶

ويلطخ سنامها بالدم إعلاما وهذا الصنع مكروه عند أبي حنيفة رحمه الله وعندهما حسن وعند الشافعي رحمه الله سنة لأنه مروي عن النبي عليه الصلاة والسلام وعن الخلفاء الراشدين رضي الله عنهم⁵⁶⁷

2- Kurbanlık develeri nişanlamak İmam Ebû Hanife'ye göre mekruh, diğer iki İmama göre iyidir. İmam Şâfiî ise: “Sünnettir. Çünkü Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin'den naklolunmuştur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişinin (hac-umreye gidişte yanında hedy kurbanı götürmesi halinde) deve ve sığırların boyunlarına boyunluk asılması sünnettir. Kişi kurbanı kestikten sonra hem kurbanı hem de boynuna taktığı işareti sadaka olarak verir. Daha sonra devenin hörgücünün sağ tarafa bakan kısmı kibleye dönülmüş bir vaziyette yaralanır, bilinip tanınması için kana bulanmasında bir sakınca yoktur. Kişi tek bir iple iki hedy kurbanını bir arada bulunduruyorsa diğer devenin sol tarafı yaralanır.⁵⁶⁸

"وليس لأهل مكة تمتع ولا قران وإنما لهم الإفراد خاصة" خلافا للشافعي رحمه الله والحجة عليه قوله تعالى: {ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} [البقرة: 196]⁵⁶⁹

3- “Mekke halkı için ne kıran, ne de Temettü haccı yoktur. Mekke halkı ancak ifrad haccını yapabilirler.” İmam Şâfiî: “Mekke halkı da Kıran ile Temettü haclarını yapabilirler. Ancak onlara kurban lâzım gelmez” demiş ise de; ‘Bu da evi Mescid-i Haram'da olmayan kimseler içindir’⁵⁷⁰ âyet-i kerimesi onun görüşüne karşı bir delildir.

ŞÂFÎ:

Temettü haccı yapan kişiye şu şartlar dahilinde kurban kesmek gerekli olur:

1) Mescidi haramda oturan kimselerden olmaması. Mescid haramda oturan kimseler

⁵⁶⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.751.

⁵⁶⁷ *el-Hidâye*, I, s.248.

⁵⁶⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.771.

⁵⁶⁹ *el-Hidâye*, I, s.249.

⁵⁷⁰ Bakara, 196.

Mekke'ye iki merhaleden daha uzakta olmayan kimselerdir.⁵⁷¹ Bil ki yukarda zikredilen şartlar “kurban kesmenin gerekli olması için” bulunması gereken şartlardır. Bu şartlar, yapılan haccın temettu olarak isimlendirilmesi için geçerli midir? Bu konuda mezhep içinde iki görüş bulunmaktadır: Birincisine göre şarttır. Bunlardan birisi bulunmadığında yapılan hac ifrad haccı olur. Daha meşhur görüşe göre bu şartlar dikkate alınmaz. Bu yüzden âlimlerimiz Ebu Hanife'den farklı olarak şöyle demişlerdir: Mekke'li bir kişinin yaptığı temettu ve kıran haccı sahihtir.⁵⁷²

" فَإِنْ قَدِمَ الْإِحْرَامَ بِالْحَجِّ عَلَيْهَا جَازَ إِحْرَامُهُ وَانْعَقَدَ حَجًّا " خلافاً للشافعي رحمه الله فَإِنْ عِنْدَهُ يَصِيرُ مُحَرَّمًا بِالْعُمْرَةِ لِأَنَّهُ رَكْنَ عِنْدَهُ وَهُوَ شَرْطٌ عِنْدَنَا⁵⁷³

4- “Eğer kişi hac ayları girmeden hac niyetini getirip ihrama girerse, ihrama girmesi caizdir ve mün'akit olur.” İmam Şâfiî: “Hac ihramı olarak değil, umre ihramı olarak mün'akit olur” demiştir. Çünkü ihrama girmek İmam Şâfiî'ye göre rükündür. Bize göre ise -yukarıda da söylediğimiz üzere- şarttır.

ŞÂFİİ:

Bir kimse hac aylarında mutlak şekilde niyet ederek ihrama girerse, sonradan niyetini hac veya umreye veya her ikisine çevirebilir. Bundan sonra belli ettiği ibadetin nüsukunu yapar.⁵⁷⁴ Kişi hac ayları dışında mutlak olarak (yani hac için mi yoksa umre için mi ihrama girdiğini belirtmeksizin) ihrama girse (hangi ibadete başlamış kabul edilir? Bu konuda mezhep içinde iki görüş bulunmaktadır:) (Birinci görüş): Daha doğru görüşe göre ibadeti umre olarak başlamış olur, kişi hac ayları gelince bunu hacca çeviremez. Çünkü ihrama girilen vakit umreden başkasına elverişli değildir. (İkinci görüş): İbadet hem hac hem de umre olarak başlamış olur, kişi bu niyetini umreye yönlendirebilir. Hac ayları girdikten sonra da dilerse hac-umre birlikte dilerse yalnızca birine yönlendirebilir. Hac ayları başlamadan önce niyetini hacca yönlendirirse bu durumda hac aylarından önce ihrama giren kişi gibi olur, doğru görüşe göre ihramı umre için geçerli olur.⁵⁷⁵ Haccın rükünleri beştir:1) İhrama girmek.....⁵⁷⁶

⁵⁷¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.205.

⁵⁷² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.750.

⁵⁷³ *el-Hidâye*, I, s.250.

⁵⁷⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.195.

⁵⁷⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.694.

⁵⁷⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.204.

3.1.1.8. İhramda Yasak Olan Herhangi Bir Şeyi Yapmanın Hükümü

"فإن ادهن بزيت فعليه دم عند أبي حنيفة رحمه الله وقالوا عليه الصدقة" وقال الشافعي رحمه الله إذا استعمله في الشعر فعليه دم لإزالة الشعث وإن استعمله في غيره فلا شيء عليه لانعدامه⁵⁷⁷

1- "Eğer kişi kendine zeytinyağını sürerse ona -İmam Ebû Hanîfe'ye göre- kurban diğer iki İmama göre sadaka lâzım gelir." İmam Şâfiî de: "Eğer saçına sürerse ona kurban lâzım gelir. Çünkü karışık ve dağınık olan saç yağlandığı zaman düzelmiş olur. Başka yerlerine sürmesi halinde ise -bir yararı olmadığı için- bir şey lâzım gelmez" demiştir.

ŞÂFÎ:

İhramlı kişinin saçına ve sakalına yağ sürmesi haramdır. Kişi güzel kokusu bulunmayan zeytinyağı veya eritilmiş mum gibi bir yağ da sürse hüküm böyledir. Çünkü bu fiil, ihram haline aykırı süslenmeyi içermektedir. Zira rivayette yer aldığına göre "hacının saç-başı dağınık, üstü başı tozludur." Kişinin başındaki saçlar ve sakalı kazınmış bile olsa hüküm böyledir. Çünkü bunda saçları süslemek ve geliştirmek söz konusudur.⁵⁷⁸

"وإن لبس ثوبا مخيطا أو غطى رأسه يوما كاملا فعليه دم وإن كان أقل من ذلك فعليه صدقة..." وقال الشافعي رحمه الله يجب الدم بنفس اللبس لأن الارتفاق يتكامل بالاشتغال على بدنه⁵⁷⁹

2- "Eğer ihramda olan kimse dikilmiş elbise giyer yahut başını herhangi bir şey ile örter ve giydiği elbise veya basma koyduğu şey, tam bir gün bir gece üzerinde kalırsa, ona kurban lâzım gelir. Eğer giydiği elbise veya başına koyduğu şey, üstünde bir gün ile bir geceden daha az bir zaman kalırsa o zaman ona sadaka lâzım gelir." İmam Şâfiî de: "Dikilmiş elbise veya başörtüsü kişinin üstünde hiç kalmasa bile, onu giymesi veya başını örtmesi ile kişiye kurban lâzım gelir. Çünkü bu durumda da, giydiği elbise veya başına koyduğu şeyden, çok az bir zaman dahi olsa, faydalanmış olur" demiştir.

⁵⁷⁷ el-Hidâye, I, s.252.

⁵⁷⁸ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.756.

⁵⁷⁹ el-Hidâye, I, s.253.

ŞÂFÎ:

Erkeğin ihtiyaç duymaksızın başının bir kısmını örtü sayılabilecek bir şeyle kapatması, dikişli veya dokunmuş elbise giymesi, bedenin geri kalan kısmını (el, yüz veya ayağı) aba gibi bir şeyle örtmesi haramdır. Dikişli elbiseden başka bir şey bulamayanın -el, yüz ve ayak açık kalmak şartıyla- dikişli elbise giymesi caizdir. İhramdaki kadının yüzünü örtmesinin hükmü, erkeğin başını örtmesinin hükmü gibidir. Dikişli elbise giymesi ise caizdir. Fakat eldiven giymesi en zahir kavle göre caiz değildir.⁵⁸⁰ Erkek, ihrama girmek için dikişli elbiselerini çıkarır. Râfî’de olduğu gibi Nevevi de el-Mecmû’da bunun farz olduğunu belirtmiştir. Böylece ihramda iken giymesi haram olan elbiseler onun bedeninden çıkarılmış olur. Nevevi el-Menâsik adlı eserinde ise bunun sünnet olduğunu söylemiştir. Subki ve başka alimler Muhibbû’t-Taberi’ye tabi olarak bu görüşü güzel bulmuşlardır. İsnevi ise el-Minhac metnindeki ifade de el-Muharrer gibi bunu gerektirir. Ayrıca dikişli elbiseyi çıkarmanın farz olma sebebi olan ihram henüz mevcut değildir.⁵⁸¹

" وإذا حلق ربع رأسه أو ربع لحيته فصاعدا فعليه دم فإن كان أقل من الربع فعليه صدقة

... وقال الشافعي رحمه الله يجب بحلق القليل اعتبارا بنبات الحرم.⁵⁸²

3- “Eğer ihramda olan kimse saçının veya sakalının dörtte birini tıraş ederse ona kurban lâzım gelir. Eğer tıraş ettiği miktar saç veya sakalın dörtte birinden az olursa, o zaman ona sadaka lâzım gelir.” İmam Şâfî de: “Tıraş ettiği miktar az da olsa ona kurban lâzım gelir. Nasıl ki Harem’in bitkilerini kestiği zaman, kestiği bitki az da olsa ona fidye lâzım gelir” demiştir.

ŞÂFÎ:

İhramlıya haram olan şeylerin üçüncüsü bedeninden kıl veya tırnak koparmaktır. Üç kıl koparma veya üç tırnak kesmek durumunda tam bir fidye gerekir. Daha güçlü görüşe göre bir kıl koparma durumunda bir müd buğday, iki kıl koparma durumunda iki müd buğday verilir.⁵⁸³ İhramlıya haram olan şeylerin üçüncüsü kişinin başından veya bedeninin başka bir yerinden gerek kazıtmak gerekse başka yollarla kılları gidermesi veya elinden yahut ayağından tırnak

⁵⁸⁰ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁵⁸¹ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.698.

⁵⁸² *el-Hidâye*, I, s.253.

⁵⁸³ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

kesmesidir.⁵⁸⁴ (Bedenden bir veya iki tüy yahut tırnak kesme durumunda ihramlı kişinin ne yapması gerekir? Bu konuda İmam Şâfiî'ye ait üç görüş bulunmaktadır:) Daha güçlü görüşe göre tek bir kıl koparılması veya tek bir tırnak kesilmesi yahut da tırnak ve kılın bir bölümünün koparılması bir müd buğday, iki kıl veya iki tırnak kesilmesi durumunda ise iki müd buğday gerekir. Çünkü (fidye olarak kurban kesilmesi gerektiğini söylersek) kurbanın bölünmesinde zorluk vardır. Hüküm koyucu olan Allah ceza kurbanı ve diğer kurbanlarda hayvan kesmek mümkün olmadığına bunun yerine fakirleri doyurma seçeneğine hükmetmiştir. Tek bir kıl son derece küçük bir şeydir. Bir müdlük buğday da kefaretlerde gerekli olan en az miktardır. Bu yüzden en küçük şey ile en az olan miktar eşleştirilmiştir.⁵⁸⁵

3.1.1.9. Bir Fasil

"وليس عليه أن يفارق امرأته في قضاء ما أفسداه..."

وللشافعي إذا انتهى إلى المكان الذي جامعها فيه لهم أنهم يتذاكرون ذلك فيقعان في الواقعة فيفترقان.⁵⁸⁶

1- "Cinsel ilişki ve haclarını bozan erkek ile kadın, haclarını kaza ederlerken birbirlerinden ayrılıp uzak durmaları gerekmez." İmam-ı Şâfiî de cinsel ilişkide bulundukları yere vardıklarında birbirlerinden ayrılmaları gerekir. Çünkü eğer beraber kalırlarsa önceki hacda cinsel ilişkide bulunduklarını hatırlayıp bir daha böyle bir hatayı işleyebilirler" demiştir.

ŞÂFİİ:

(Kaza edilen hac-umre esnasında) her iki ihramdan çıkış gerçekleşinceye kadar karı-kocanın bir arada bulunmaması sünnettir. Cinsel ilişkinin bulunduğu yerde farklı kalmaları daha da güçlü bir sünnettir; çünkü bunun farz olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır.⁵⁸⁷

"ومن جامع بعد الوقوف بعرفة لم يفسد حجه وعليه بدنة " خلافا للشافعي فيما إذا جامع

قبل الرمي⁵⁸⁸

⁵⁸⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.757.

⁵⁸⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.757.

⁵⁸⁶ *el-Hidâye*, I, s.257.

⁵⁸⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.760.

⁵⁸⁸ *el-Hidâye*, I, ss.257-258.

2- “Arafat vakfesini yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunan kimsenin haccı bozulmaz. Fakat bir deve veya sığır kesmesi gerekir.” İmam Şâfiî: İhramda olan kimse Arafat vakfesini yapmış olsa bile, eğer daha tıraş olmadan cinsel ilişkide bulunursa haccı bozulur” demiştir.

ŞÂFÎ:

Birinci tahallülünden önce yapılan cinsel ilişki haccı da bozar. Cinsel ilişkide bulunan ihramlının bir deve kesmesi vacibtir.⁵⁸⁹ Tıraş olmak, Ziyaret tavafı ve Cemreleri taşlamanın son zamanı için belli bir süre yoktur. Tıraş olmayı bir nüsuk kabul ettiğimiz takdirde, Akabe cemresine taş atmak, tıraş olmak ve tavaf yapmak işlerinden ilk ikisini yapan kimse için birinci tahallül devresi başlar. Yani kendisi için dikişli elbise giymek, tıraş olmak ve uzamış tırnakları kesmek helal olur. Keza avlanmak ve nikah akdini yapmak da en sahih kavle göre helal olur.⁵⁹⁰ Cinsel ilişkide bulunma halinde umre fâsid olur. Aynı şekilde ilk ihramdan çıkmadan önce cinsel ilişki gerçekleşirse hac da fâsid olur.⁵⁹¹ Aynı şekilde hacda vakfeden önce yani ihramdan birinci çıkış gerçekleşmeden önce cinsel ilişkide bulunma halinde hac fâsid olur. Bu konuda icmâ vardır. Arafat vakfesinden sonraki cinsel ilişki ise Ebû Hanife'nin görüşünün aksine haccı bozar. Çünkü bu “sahih olan ve henüz birinci çıkışın söz konusu olmadığı bir ihram içinde gerçekleşmiş cinsel ilişkidir.” Bu açıdan hükmü, vakfeden önceki cinsel ilişki gibidir.⁵⁹²

"ومن جامع في العمرة قبل أن يطوف أربعة أشواط فسدت عمرته فيمضي فيها ويقضيها وعليه شاة وإذا جامع بعد ما طاف أربعة أشواط أو أكثر فعليه شاة ولا تفسد عمرته " وقال الشافعي تفسد في الوجهين وعليه بدنة اعتبارا بالحج إذ هي فرض عنده كالحج⁵⁹³

3- “Umre ihramında olan kimse eğer daha tavaftan dört tur yapmamışken cinsel ilişkide bulunursa, umresi bozulur ve bir koyun kesmesi gerekir. Bununla beraber umresini sürdürmek zorundadır ve ayrıca ona kaza da lâzım gelir. Eğer tavaftan dört tur yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunursa o zaman umresi bozulmaz. Fakat yine de bir koyun kesmesi gerekir.” İmam Şâfiî, umreyi de hacca kıyas ederek:

⁵⁸⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁵⁹⁰ Nevevî, *Minhac*, I, ss.202-203.

⁵⁹¹ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁵⁹² Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, s.758.

⁵⁹³ *el-Hidâye*, I, s. 258.

“Her iki durumda da umresi bozulur ve bir deve kesmesi gerekir” demiştir. Çünkü İmam Şâfiî hac gibi umrenin de farz olduğu görüşündedir.

ŞÂFÎ:

Daha güçlü görüşe göre umre de böyledir (yani farzdır).⁵⁹⁴(Umrenin hükmü nedir? Bu konuda İmam Şâfiî’ye ait farklı görüşler bulunmaktadır:) Daha güçlü olan görüşe göre umre de hac gibi farzdır.⁵⁹⁵Cinsel ilişkide bulunma halinde umre fâsid olur. Aynı şekilde ilk ihramdan çıkmadan önce cinsel ilişki gerçekleşirse hac da fâsid olur. Cinsel ilişkide bulunma durumunda deve kesmek, fâsid hale gelen hacca devam etmek ve bu haccı -nâfile bile olsa- kaza etmek gerekir.⁵⁹⁶ (Hac ile birlikte değil) sadece umreye başladıktan sonra henüz bitirmeden önce cinsel ilişkide bulunulması halinde umre fâsid olur. Tek başına yapılmayan (hac ile birlikte yapılan) umrenin (cinsel ilişki sebebiyle) sahih veya fâsid olma açısından hükmü hacca bağlıdır.⁵⁹⁷

" ومن جامع ناسيا كان كمن جامع متعمدا " وقال الشافعي رحمه الله جماع الناسي غير مفسد للحج وكذا الخلاف في جماع النائمة والمكرهة هو يقول الحظر ينعدم بهذه العوارض فلم يقع الفعل جنابة⁵⁹⁸

4- “Unutarak cinsel ilişkide bulunan kimse de, bilerek cinsel ilişkide bulunan kimse gibidir.” İmam Şâfiî: “Unutarak cinsel ilişkide bulunan kimsenin haccı bozulmaz” demiştir. Bu ihtilâf, uykuda veyahut zorla kendisiyle cinsel ilişkide bulunan kadın hakkında da caridir. İmam Şâfiî: “Bu mazeretlerle yasaklık kalkar. Bunun için bu durumlarda cinsel ilişki suç değildir ki onunla hac veya umre bozulsun” demiştir.

ŞÂFÎ:

İhramlıya haram olan şeylerin üçüncüsü bedeninden kıl veya tırnak koparmaktır.⁵⁹⁹ Bu hüküm açısından ihramlı olduğunu unutan-unutmayan, ihramlı iken bu fiilleri yapmanın haram olduğunu bilen bilmeyen arasında fark yoktur. Çünkü hem ayetin⁶⁰⁰ ifadesi geneldir, hem de diğer itlaf etme meselelerinde de hüküm böyledir. İhramlı iken unutarak veya haram olduğunu bilmeyerek elbise

⁵⁹⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.190.

⁵⁹⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.673.

⁵⁹⁶ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁵⁹⁷ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.758.

⁵⁹⁸ *el-Hidâye*, I, s.258.

⁵⁹⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁶⁰⁰ Bakara, 196.

giyen, güzel koku süren, yağ süren, cinsel ilişkide bulunan veya sevişen kimsenin durumu ise bundan farklıdır. Çünkü o meselede bilmek ve kastetmek göz önünde bulundurulur. Halbuki kişi bilmeksizin ve kasıtsız olarak söz konusu fiilleri yapmıştır.⁶⁰¹

3.1.1.10. Bir Fasl

" ومن طاف طواف القدوم محدثا فعليه صدقة " وقال الشافعي رحمه الله لا يعتد به لقوله عليه الصلاة والسلام " الطواف بالبيت صلاة إلا أن الله تعالى أباح فيه المنطق " فتكون الطهارة من شرطه⁶⁰²

1- “Abdestsiz olarak kudüm tavafinı yapan kimseye sadaka lâzım gelir.” İmam-ı ŞÂFÎ: «Abdestsiz olarak yapılan herhangi bir tavaf sahih değildir. Zira Hz. Peygamber, “Beyti tavaf etmek de bir namazdır. Ancak Cenâb-ı Allah tavafta konuşmayı helal kılmıştır”⁶⁰³ buyurmuştur. Bunun için abdestli olarak tavaf yapmak tavafin sıhhati için şarttır” demiştir.

ŞÂFÎ:

Tavafin farzlarına gelince, tavafta şunlar şart koşulur: Hadesten ve necasetten temizlenmek: Tavaf esnasında abdesti bozulursa abdest alıp kaldığı yerden devam eder. Bir görüşe göre ise baştan başlar.⁶⁰⁴ Tavafin farzlarının ikincisi hadesten (abdestsizlikten) temizlenmek ve elbise, beden ve tavaf yapılan yeri necasetten temiz tutmaktır. Çünkü hadiste yer aldığı üzere Kâbe’yi tavaf etmek bir tür namazdır.⁶⁰⁵

" ومن أفاض قبل الإمام من عرفات فعليه دم " وقال الشافعي رحمه الله: لا شيء عليه لأن الركن أصل الوقوف فلا يلزمه بترك الإطالة شيء⁶⁰⁶

2- “Arafat dağından imamdan önce ayrılan kimseye kurban lâzım gelir.” İmam-ı Şâfî: “Bu kimseye bir şey lâzım gelmez. Çünkü rükün olan, Arafat’ta vukuf etmektir. Kişi bunu yaptıktan sonra vukufu uzatmasa da ona bir şey lâzım gelmez” demiştir.

⁶⁰¹ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.757.

⁶⁰² *el-Hidâye*, I, s.258.

⁶⁰³ Tirmizi, *Cenaiz*, I, 128.

⁶⁰⁴ Nevevî, *Minhac*, I, ss.197-198.

⁶⁰⁵ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.706.

⁶⁰⁶ *el-Hidâye*, I, s.261.

ŞÂFÎ:

Vakfenin farzı: Vakfenin farzı “kaçan bir kimsenin peşine düşerken geçip gitme vb. bir şekilde bile olsa” Arafat arazisinin bir yerinde bulunmaktır. Bu bulunma esnasında kişinin ibadete ehil olması, baygın olmaması şarttır. Uyumanın bir sakıncası yoktur. Vakfenin vakti arefe günü güneşin batıya dönmesinden başlar. Doğru görüşe göre bayram günü fecir vaktine kadar devam eder. Kişi gündüz vakti vakfe yapsa sonra güneş batmadan önce Arafat’ı terk etse ve geri de dönmese kurban kesmesi müstehaptır. Bir görüşe göre ise farzdır. Arafat’a dönerse ve güneşin batması esnasında Arafat’ta bulunursa kurban kesmesi gerekmez. Daha doğru görüşe göre geceleyin dönmesi halinde de böyledir.⁶⁰⁷ Arafat’ta vakfenin farzı, ihramlı olan kişinin Arefe gününün en küçük bir anında bile olsa Arafat arazisinin herhangi bir bölümüne gelmiş olmasıdır. Arafatta beklemek şart değildir. Kişi kaçmış olan kölesini veya kaçmış olan hayvanını yakalamak vb. bir sebeple Arafat’tan geçmiş olsa bile bu yeterli olur.⁶⁰⁸

3.1.1.11. İhramdayken Avlanma

" وَإِذَا قَتَلَ الْمَحْرَمُ صَيْدًا أَوْ دَلَّ عَلَيْهِ مَنْ قَتَلَهُ فَعَلَيْهِ الْجَزَاءُ " أما القتل فلقوله تعالى: { لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ } [المائدة: 95] الآية نص على إيجاب الجزاء وأما الدلالة ففيها خلاف الشافعي رحمه الله هو يقول الجزاء تعلق بالقتل والدلالة ليست بقتل فأشبهه دلالة الحلال حلالاً.⁶⁰⁹

1- “İhramda iken av öldüren veyahut öldürtmek için yerini başkasına gösteren kimseye ceza lâzım gelir.” Avı bizzat öldüren kimseye ceza lâzım geldiğinin delili; “Ey iman etmiş olanlar, ihramda iken av öldürmeyiniz. Sizden kim (ihramda) bilerek av öldürürse, ona ceza olarak evcil hayvanlardan, Öldürdüğü avın benzeri olan bir hayvan lâzım gelir”⁶¹⁰ ayet-i kerimesidir. Zira bu âyet, ihramda olan bir kimsenin bizzat av öldürdüğü zaman kendisine ceza lâzım geldiğine dair nasstır. Fakat avın yerini başkasına gösteren kimseye de ceza lâzım geldiğine dair bu âyette nass bulunmadığı için İmam Şâfî: “Ceza yalnız bizzat av öldürmekten lâzım gelir. Avın yerini başkasına gösteren kimseye ise ‘Av öldürmüştür’ denemediği için ceza lâzım gelmez. Nihayet bu da, ihramda olmayan iki kimseden birinin diğerine avın yerini

⁶⁰⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.201.

⁶⁰⁸ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.724.

⁶⁰⁹ *el-Hidâye*, I, s.264.

⁶¹⁰ Maide, 95.

göstermesi kabilindendir” demiştir.

ŞÂFÎ:

İhramlı bir kimse bir başka ihramlıya elinde bulunmayan bir av hayvanının yerini gösterse diğeri de bu av hayvanını öldürse, hayvanın yerini gösteren kişinin tazmininde bulunması gerekmez; çünkü bu kişi av hayvanının korunmasını üstlenmemiştir. Şayet ihramlı olan kişi elinde bulunan av hayvanını ihramsız olan bir kişiye göstermiş ve o da hayvanı öldürmüş olursa ihramlı kişi hayvanı tazmin eder; çünkü üstlenmiş olduğu “hayvanı koruma” görevini terk etmiştir. Bu kimse, kendisine emanet bırakılan malı hırsıza gösteren kimse gibidir.⁶¹¹

" والجزاء عند أبي حنيفة وأبي يوسف أن يقوم الصيد في المكان الذي قتل فيه أو في أقرب المواضع منه إذا كان في برية فيقومه ذوا عدل ثم هو مخبر في الفداء إن شاء ابتاع بها هديا وذبحه إن بلغت هديا وإن شاء اشترى بها طعاما وتصدق على كل مسكين نصف صاع من بر أو صاعا من تمر أو شعير وإن شاء صام " على ما نذكر. وقال محمد والشافعي يجب في الصيد النظير فيما له نظير ففي الطبي شاة وفي الضبع شاة وفي الأرنب عناق وفي اليربوع جفرة وفي النعامة بدنة وفي حمار الوحش بقرة لقوله تعالى: {فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ} [المائدة: 95] وما ليس له نظير عند محمد تجب فيه القيمة مثل العصفور والحمام وأشباههما وإذا وجبت القيمة كان قوله كقولهما والشافعي رحمه الله تعالى يوجب في الحمامة شاة ويثبت المشابهة بينهما من حيث أن كل واحد منهما يعب ويهدرثم الخيار إلى القاتل في أن يجعله هديا أو طعاما أو صوما عند أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله وقال محمد والشافعي رحمهما الله الخيار إلى الحكمين في ذلك فإن حكما بالهدي يجب النظير على ما ذكرنا وإن حكما بالطعام أو بالصيام فعلى ما قال أبو حنيفة وأبو يوسف لهما أن التخيير شرع رفقا بمن عليه فيكون الخيار إليه كما في كفارة اليمين ولمحمد والشافعي قوله تعالى: {يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا} [المائدة: 95] الآية ذكر الهدي منصوبا لأنه تفسير لقوله: {يَحْكُمُ بِهِ} أو مفعول لحكم الحكم ثم ذكر الطعام والصيام بكلمة أو فيكون الخيار إليهما⁶¹²

2- “Av öldüren kimseye lâzım gelen ceza -İmam Ebû Hanife ile İmam Ebû Yûsuf'a göre- avın öldürüldüğü yerdeki veya eğer çölde öldürülmüşse öldürüldüğü yere en yakın olan yerdeki kıymetidir. Bu kıymet de adil olan iki kişi tarafından

⁶¹¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.761.

⁶¹² *el-Hidâye*, I, ss.264-265-266.

biçilir ve kendisine ceza lâzım gelen kimse muhayyer olup isterse onunla bir kurban satın alır, isterse yiyecek alıp her bir fakire ya yarım sa' buğday ya da bir sa' arpa veya kuru hurma verir, isterse her bir sa arpa veya yarım sa' buğday yerine bir gün oruç tutar.” İmam Muhammed ile İmam Şâfiî: “Öldürülen avın eğer evcil hayvanlardan benzeri varsa benzeri verilir. Meselâ öldürülen av ceylan olursa bir koyun veya keçi, sırtlan olursa yine bir koyun veya keçi, tavşan olursa bir dişi oğlak, Arap tavşanı olursa dört aylık bir dişi oğlak, devekuşu olursa deve, yabaneşegi olursa sığır lâzım gelir. Zira Cenâb-ı Hak, ‘Öldürdüğü avın evcil hayvanlardan bir benzeri ceza olarak lâzım gelir’⁶¹³ buyurmuştur” demişlerdir. Serçe kuşu ve güvercin gibi, evcil hayvanlardan benzeri bulunmayan avlarda ise, İmam Muhammed de İmam Ebû Hanife ile İmam Ebû Ebû Yûsuf gibi “kıymet lâzım gelir” demiştir. İmam Şâfiî ise, güvercin ile koyun veya keçi arasında benzerlik bulunduğunu, zira ikisinin de bir defada ve nefes atmadan su içtiğini ve hem de güvercin ötüşünün de koyun ve keçinin böğürüşünü andırdığını söyleyerek: “Güvercinin öldürülmesi halinde bir koyun veya keçi lâzım gelir” demiştir.

Sonra, İmam Ebû Hanife ile İmam Ebû Yûsuf'a göre kişi, kendisine lâzım gelen kıymet ile isterse bir kurban, isterse yiyecek alır, isterse ne kurban ve ne de yiyecek alır, oruç tutar, imam Muhammed ile İmam Şâfiî ' ye göre ise bu muhayyerlik hakemlere aittir. Eğer hakemler kurbanı hükmederlerse -yukarıda da söylediğimiz gibi- öldürülen avın benzerini kurban etmek gerekir. Eğer yiyecek veya oruca hükmederlerse, İmam Ebu Hanife ile İmam Ebû Yûsuf'un dedikleri gibi yapmak gerekir. İmam Ebû Hanife ile İmam Ebû Yûsuf: “Muhayyerlik -yemin kefaretinde olduğu gibi- şeriat tarafından kişiye gösterilen kolaylık olduğuna göre, hakemlere değil, kişiye ait olması lâzım gelir” demişlerdir. İmam Muhammed ile İmam-ı Şâfiî'nin delili de metni yukarıda geçen Mâide sûresinin 95. âyetidir. Zira bu âyette geçen HEDYEN kelimesi mensup olduğu için ya YAHKÜMÜ BİHİ deki zamirden haldır, ya YAHKÜMÜ nün mefulüdür. Hangisi de olsa, kurbanın hakemler tarafından hükmedilmesi gerektiğini ifade eder. Sonra, yemek demek olan TAAM ile Oruç demek olan SİYAM kelimeleri arasında muhayyerlik edatı olan EV kelimesinin getirilmesinden de bu muhayyerliğin hakemlere ait olduğu anlaşılır.

⁶¹³ Maide, 95

ŞÂFÎ:

İhramlıya haram olan fiillerin beşincisi kara hayvanlarından yenilebilir olanların avlanmasıdır. Bu hayvanı harem bölgesinde öldürmek ihramsız kişiye de haramdır. Kişi av hayvanını telef ederse bunu tazmin eder. (Bu tazmin şu şekilde olur:) Bir deve kuşu öldüren bir deve keser, vahşi sığır ve eşek öldüren bir sığır keser, ceylan öldüren kişi dişi keçi keser, tavşan öldüren kişi dişi oğlak keser, arap tavşanı (yaban faresi) öldüren kişi dört aylık dişi oğlak keser. Hakkında bir nakil bulunmayan bir hayvanın öldürülmesi durumunda gerekli olan hayvanın mislinin ne olduğuna iki tane güvenilir kişi hükmeder. Misli bulunmayan hayvanların değeri ödenir.⁶¹⁴

"والهدي لا يذبح إلا بمكة" لقوله تعالى: {هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ} [المائدة: 95] " ويجوز الإطعام في غيرها " خلافاً للشافعي رحمه الله هو يعتبره بالهدي والجامع التوسعة على سكان الحرم⁶¹⁵

3- "Kurban Mekke'den başka bir yerde kesilemez."Zira Cenâb-ı Hak (Kabe'ye ulaşacak kurban) diye buyurmuştur.⁶¹⁶ "Yemek ise başka yerlerde de verilebilir." İmam Şâfî yemeği de kurbanı kıyas ederek: "Yemek de Mekke' den başka bir yerde verilmez" demiştir. Zira kurbanın Mekke de kesilmesi, Mekke fakirlerinin yararlanması için emredildiğine göre yemek de öyledir.

ŞÂFÎ:

(Hacda) Haram olan bir fiili işlemek veya bir farzı terk etmek sebebiyle kesilmesi gerekli olan kurbanın belli bir zamanı yoktur. Daha güçlü görüşe göre harem bölgesinde kesilmesi gerekir. Etinin harem bölgesindeki fakirlere verilmesi gerekir.Umre yapan için Mekke'de en faziletli kesim yeri Merve'dir. Hac yapan kimse için kesim yeri ise, Mekke'de Mina denilen yerdir. Keza hac ve umreyi yapanın keseceği adak veya nafil kurbanın kesim yeri de hedyin kesildiği yerdir.

Zamanı ise en sahih kavle göre udhiyenin kesim zamanıdır. Allah daha iyi bilir.⁶¹⁷ Bu kurbanların belirli bir mekanda yani haremde kesilmesi zorunlu mudur? Bu konuda İmam Şâfî'ye ait iki görüş bulunmaktadır:) (Birinci görüş): Daha

⁶¹⁴ Nevevî, *Minhac*, I,ss. 206-207.

⁶¹⁵ *el-Hidâye*, I, s.266.

⁶¹⁶ Maide, 95.

⁶¹⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.208.

güçlü görüşe göre bu kurbanlar yalnızca belirli bir bölgede yani harem bölgesinde kesilir. Harem bölgesinin herhangi bir yerinde kesilebilir.

(İkinci görüş): Kesilen kurbanın harem bölgesine gönderilmesi şartıyla harem dışında da kesilebilir. Eti bozulmadan önce harem bölgesine dağıtılır. Çünkü bu kurbanın amacı etinin harem bölgesindeki fakirlere dağıtılmasıdır. Etin harem bölgesinin fakirlerine dağıtılması gerçekleştiğinde amaç yerine gelmiş olur. Kesilen kurbanın etinin -ve her ne kadar Nevevi'nin ifadesinden aksi anlaşılıyorsa da derisinin, yün ve diğer kısımlarının- gerek harem halkından olsun gerekse yabancılardan olup orada bulunuyor olsun harem bölgesinin miskinlerine ve fakirlerine verilmesi gerekir. Haremin halkına verilmesi daha iyi olmakla birlikte orada bulunan yabancıların ihtiyacı daha çoksa onlara verilmesi daha uygun olur.⁶¹⁸

وإذا وقع الاختيار على الهدي يهدي ما يجزيه في الأضحية لأن مطلق اسم الهدي منصرف إليه، وقال محمد والشافعي يجزي صغار الغنم فيها لأن الصحابة رضي الله عنهم أوجبوا عناقاً وجفرة وعند أبي حنيفة وأبي يوسف يجوز الصغار على وجه الإطعام يعني إذا تصدق⁶¹⁹

4- Şu da bilinmelidir ki kişi kurban kesmeyi seçtiği zaman kurbanlığa yaramayan hayvanları kesemez. Zira kurban kelimesinden ancak kurbanlık hayvan anlaşılır. İmam Muhammed ile İmam Şâfiî: deve, sığır veya davar cinsinden olduktan sonra küçük de olsa olur. Zira Ashab-ı kiram öldürülen bazı avlarda oğlak ve kuzularla hükmetmişlerdir” demişlerdir. İmam Ebu Hanife'ye göre de küçük hayvanlar yiyecek maddesi olarak verilebilir.

ŞÂFİİ:

Erkek ceylan öldürme durumunda öldürülen hayvanın bedeninin büyüklüğüne göre bir erkek oğlak veya dört aylık bir dişi oğlak gerekir. Dişi ceylan öldürme durumunda da öldürülen hayvanın bedeninin büyüklüğüne göre bir tane dişi oğlak veya dört aylık dişi oğlak gerekir. Tavşan öldürme durumunda henüz bir yılını doldurmamış dişi keçi verilir. Arap tavşanı (da denilen yaban faresini) veya çöl sıçanını öldüren kişiye dört aylık dişi keçi vermek gerekli olur.⁶²⁰ Daha sonra,

⁶¹⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.769-770.

⁶¹⁹ *el-Hidâye*, I, s.266.

⁶²⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.763.

yanında hedy kurbanı olan kişi kurbanını keser. ("Hedy" ve "hediye" şekillerinde okunmuştur. Her iki okunuş da fasihdir. Rüyanî'nin belirttiği üzere bu kurban Allah'a yaklaşmak amacıyla Mekke ve harem bölgesine hediye olarak evcil hayvanlardan ve diğerlerinden sunulan gerek adak gerekse nafil olarak kesilen kurbanlardır. Bununla birlikte herhangi bir kayıt zikretmeksizin sadece "hedy" denildiğinde bundan deve, sığır, koyun anlaşılır.) (Şirbini'nin açıklaması)⁶²¹ Tıraş olma fidyesi konusunda kişi şu seçeneklerden birini tercih edebilir: Bir koyun kesmek.⁶²² Kurban olarak kesilme yeterliliğine sahip bir koyun kesmek: Deve, sığır veya deve-sığırın yedide biri kesilirse bu da yeterli olur.⁶²³

" وليس في قتل الغراب والحدأة والذئب والحية والعقرب والفأرة والكلب العقور جزاء " لقوله عليه الصلاة والسلام " خمس من الفواسق يقتلن في الحل والحرم الحدأة والحية والعقرب والفأرة والكلب العقور "... " ومن قتل مالا يؤكل لحمه من الصيد كالسباع ونحوها فعليه الجزاء " إلا ما استثناه الشرع وهو ما عددناه وقال الشافعي رحمه الله لا يجب الجزاء لأنها جبلت على الإيذاء تدخلت في الفواسق المستثناة وكذا اسم الكلب يتناول السباع بأسرها لغة.⁶²⁴

5- "Karga, dölengeç kuşu, kurt, yılan, akrep, fare ve kuduz köpekleri öldürmekten dolayı bir şey lâzım gelmez." Zira Hz. Peygamber, "Beş çeşit hayvan zararlı olup Harem'in dışında da Harem'de de öldürülebilirler. Bunlar dölengeç kuşu, yılan, akrep, fare ve ısırıcı köpektir"⁶²⁵ demiştir. Şeriatın istisna ettiği ve yukarıda saydığımız beş zararlı hayvan dışında "eti yenmeyen diğer canavar ve benzeri hayvanları öldüren kimseye de ceza lâzım gelir." İmam Şâfiî: "Lâzım gelmez. Çünkü her canavar yaradılışı itibarı ile insanlara zararlı olduğu için şeriatça istisna edilmiş sayılır. Kaldı ki hadiste geçen KELB kelimesi lügat itibarı ile yalnız köpek olmayıp bütün canavarlara şamildir" demiştir

ŞÂFİÎ:

Kurtla koyunun birleşmesinden doğan hayvanda olduğu gibi eti yenmeyen vahşi hayvanla eti yenen evcil hayvanın birleşmesinden doğan hayvanlar, eşekle kurdun birleşmesinde olduğu gibi biri vahşi olan ve her ikisinin de eti yenmeyen

⁶²¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.730.

⁶²² Nevevî, *Minhac*, I, s.208.

⁶²³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac* I, s.768.

⁶²⁴ *el-Hidâye*, I, ss.267-268.

⁶²⁵ Buhari, *Bid'ul Halk*, 3314; Müslim, *Hac*, 1198.

hayvanların birleşmesinden doğan hayvanlar, her ikisi de evcil olmakla birlikte -katır gibi- birinin eti yenmeyen hayvanlar. Bu hayvanları avlamak haram değildir.⁶²⁶

" وإذا ذبح المحرم صيدا فذبيحته ميتة لا يحل أكلها " وقال الشافعي رحمه الله يحل ما ذبحه المحرم لغيره لأنه عامل له فانتقل فعله إليه.⁶²⁷

6- "İhramda olan kimsenin kestiği av murdar olup eti yenmez." İmam Şâfiî "İhramda olan kimse eğer ihramda olmayan bir kimse için keserse murdar olmaz. Çünkü başkası yerine kestiği için o başkası onu kesmiş gibi olur" demiştir.

ŞÂFÎ:

İhramlı kişi av hayvanını boğazlasa veya ihramsız kişi harem bölgesinin avını boğazlasa bu hayvan leş hükmünde olur. el-Mecmû'da belirtildiğine göre bunu yapan kişinin bu hayvandan yemesinin haram olduğu konusunda icma vardır. Ayrıca kişinin avlamasına yardımcı bulunduğu bir hayvandan bile yemesi haramsa bizzat kestiği bir av hayvanını yemesi haydi haydi haram olur. Bu avdan ihramlı olsun olmasın herkesin yemesi haramdır; çünkü bu ihramlının bu avı kesmesi bizatihi kendisinde bulunan bir sebepten kaynaklanmıştır. Bu yönüyle onun kestiği hayvan mecusinin kestiği hayvana benzer. İhramlı olan kimse veya ihramlı olmadığı halde harem bölgesinde bulunan kimse bir av hayvanının yumurtasını kırsa veya çekirge öldürse yine tazminle yükümlüdür. Bunu başkasının yemesi haram olmaz. Nevevi el-Mecmu'un bir yerinde bu görüşün sahih olduğunu söylemiş, İbnü'l mukri de er-Ravda adlı eserinde bunu tek görüş olarak nakletmiştir.⁶²⁸

" ومن أحرم وفي بيته أو في قفص معه صيد فليس عليه أن يرسله " وقال الشافعي رحمه الله يجب عليه أن يرسله لأنه متعرض للصيد بأمساكه في ملكه فصار كما إذا كان في يده.⁶²⁹

7- "Eğer bir kimse, evinde veyahut beraberindeki bir kafeste av bulunduğu halde ihrama girerse avı salması gerekmez." İmam Şâfiî: "Gerekir. Çünkü eğer salmazsa, elinde iken ihrama girip de onu salmaması halinde nasıl dokunulmazlığını ihlâl ediyorsa bu da öyledir" demiştir.

⁶²⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.760.

⁶²⁷ *el-Hidâye*, I, s.270.

⁶²⁸ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.762.

⁶²⁹ *el-Hidâye*, I, s.271.

ŞÂFÎ:

Kişi mülkiyetinde bir av hayvanı varken ihrama girse av hayvanı üzerindeki mülkiyeti sona erer, kişinin bunu göndermesi gerekir. Çünkü bu av hayvanının kişinin elinde mülkiyetini sürdürmesi dince istenilmiş bir şey değildir. Bu yüzden kişinin elinde bulundurmaya devam etmesi haramdır.⁶³⁰Yine (av hayvanı) kişinin elinde emanet bulunsa bile tıpkı gaspetmiş olması halindeki gibi telef olan hayvanı tazmin eder; çünkü hayvanı elinde tutması haramdır.⁶³¹ Nevevi'nin "harem bölgesinde" ifadesi ava işaret eden (ze) sözcüğünden haldir. İhramlı kişi av hayvanını satın alma, hibeyi kabul, vasiyeti kabul ve bunun gibi yollarla elde etse bu hayvana sahip olamaz. Çünkü ihram sebebiyle hayvan üzerindeki mülkiyeti ortadan kalkar. Çünkü (genel kural gereği) bir mal üzerindeki mülkiyetini devam ettirmesi yasak olan kişinin o mala ilk olarak sahip olması evleviyetle yasak olur.⁶³²

" وكل شيء فعله القارن مما ذكرنا أن فيه على المفرد دما فعليه دمان دم لحجته ودم لعمرته " وقال الشافعي رحمه الله دم واحد بناء على أنه محرم بإحرام واحد عنده⁶³³

8- "İfrad haccını yapan kimsenin, yapması halinde kendisine kurban lâzım gelen bir şeyi eğer Kıran haccını yapan kimse yaparsa ona -biri hac, biri de umre için olmak üzere- iki kurban lâzım gelir." İmam Şâfî: "Kıran haccını yapan kimseye de bir kurban lâzım gelir" demiştir. Zira ona göre, kıran haccını yapan kimse hac ile umreden birinin ihramındadır.

ŞÂFÎ:

İkincisi: Kıran

Bu da mikat mahallinden hac ve umre için birlikte ihrama girmek ve hac fiillerini yapmakla olur, bu durumda hem hac hem de umre yapılmış olur. Kişi hac aylarında (yani Şevval, Zilkade, Zilhicce) ayında umre için ihrama girse sonra da tavaf yapmadan önce hac için ihrama girse kıran yapmış olur. İmam Şâfî'nin yeni görüşüne göre bunun aksi caiz değildir.⁶³⁴

⁶³⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.762.

⁶³¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.761.

⁶³² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.761-762.

⁶³³ *el-Hidâye*, I, s.273

⁶³⁴ Nevevî, *Minhac*, I, s.204.

3.1.1.12. İhsar Babı

" وإذا أحصر المحرم بعدو أو أصابه مرض فممنعه من المضي جاز له التحلل " وقال الشافعي رحمه الله لا يكون الإحصار إلا بالعدو لأن التحلل بالهدي شرع في حق المحصر لتحصيل النجاة وبالإحلال ينجو من العدو لا من المرض.⁶³⁵

1- "İhramda olan kimse, bir düşman tarafından yoluna devam etmekten alıkonduğu veyahut hastalandığı için hac veya umresini sürdüremediği zaman ihramından çıkabilir." İmam Şâfiî: "İhsar ancak düşmanla olur. Zira ihramdan çıkıp da Kâbe'ye kurban göndermek, düşman tarafından yolu kesilen kimseye hayatını kurtarması için meşru olmuştur. Hastalanan kimse ise ihramdan çıkmakla hastalığı kalkmaz" demiştir.

ŞÂFÎ:

Muhsar olan (bir engel sebebiyle hacca-umreye devam edemeyen) kimse ihramdan çıkar. (Zayıf) bir görüşe göre kabile içinden muhsar durumda olan kişiler ihramdan çıkamaz. Hastalık sebebiyle ihramdan çıkılamaz. Kişi ihrama girerken "hastalandığımda çıkmak şartıyla" şeklinde şart koşmuşsa meşhur görüşe göre bu şart sebebiyle ihramdan çıkılabilir.⁶³⁶ Hastalık sebebiyle ve ona benzeyen yolu şaşırma, nafakanın tükenmesi vb. sebeplerle ihramdan çıkılamaz. Çünkü düşman sebebiyle ihramdan çıkmanın aksine hastalık ve diğer sebeplerle ihramdan çıkma kişinin hastalığının iyileşmesi ve diğer durumları ortadan kaldırmamaktadır. Bu yüzden kişi özrü ortadan kalkıncaya dek ihramlı olarak bekler.⁶³⁷

" وإذا جاز له التحلل يقال له ابعت شاة تذبح في الحرم وواعد من تبعته بيوم بعينه يذبح فيه ثم تحلل " وقال الشافعي رحمه الله لا يتوقت به لأنه شرع رخصة والتوقيت يبطل التخفيف⁶³⁸

2- "Kişiye" hac veya umresini tamamlamadan ihramdan çıkması caiz olduğu zaman "önce Harem'de kesilmek üzere bir kurban gönder ve beraberinde gönderdiğin kimseye kurbanının kesileceği günü söyle ve o gün geçtikten sonra ihramdan çık, denilir." İmam Şâfiî: "İhsar kurbanını Harem'e göndermek şart değildir. Zira bu kurban, ihramda olan kimsenin ihramdan çıkabilmesi için kendisine gösterilen bir

⁶³⁵ el-Hidâye, I, s.278.

⁶³⁶ Nevevî, Minhac, I, s.209.

⁶³⁷ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.773.

⁶³⁸ el-Hidâye, I, ss.278-279.

kolaylıktır. Eğer Harem'e gönderilmesi şart olursa o zaman kolaylık olmaz” demiştir.

ŞÂFÎ:

Mahsur kalan kimse, Hill veya Harem bölgesinde ihramdan çıkmak isterse bir koyun keser. Ben diyorum ki; ihramdan çıkma, kurban kesmek ve ihramdan çıkmaya niyet etmekle gerçekleşir. İhramdan çıkan kişi muhsar olduğu yerde bir koyun keser.⁶³⁹ Kişi gerek harem dışında gerek harem bölgede her nerede engellenmişse kurbanını orada keser. El-Mecmû'da belirtildiğine göre Harem dışındaki bir bölgede kişinin muhsar olduğu (engellendiği) yer dışında kurbanını kesmesi caiz değildir. Nevevi'nin genel nitelikli ifadesinden kişinin kurbanı harem bölgenin bir yerinde kesme imkanını bulsa bile engellendiği helal bölgedeki yerde kesmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır ki, Aslû'r-ravda'da daha doğru olduğu belirtilen görüş budur.⁶⁴⁰

3.1.1.13. Haccı Kaçırma Babı

"والعمرة سنة " وقال الشافعي رحمه الله فريضة لقوله عليه الصلاة والسلام " العمرة فريضة كفريضة الحج "⁶⁴¹

“Umre sünnettir.” İmam Şâfî ise; “Hac ile umrenin ikisi de farzdır. Hangisi ile başlarsan sakıncası olmaz’ hadisine dayanarak farzdır” demiştir.

ŞÂFÎ:

Daha güçlü görüşe göre umre de böyledir (yani farzdır).⁶⁴²(Umrenin hükmü nedir? Bu konuda İmam Şâfî'ye ait farklı görüşler bulunmaktadır.) Daha güçlü görüşe göre umre de hac gibi farzdır.⁶⁴³

3.1.1.14. Hac Kurbanları Babı

" ويجوز أن يتصدق بها على مساكين الحرم وغيرهم " خلافا للشافعي رحمه الله لأن الصدقة قرينة معقولة والصدقة على كل فقير قرينة.⁶⁴⁴

“Hac kurbanlarının eti ise her yerin fakirlerine verilebilir.” Çünkü fakirlere yardım gayesini amaçladığı için hangi fakirlere verilse gayesi gerçekleşmiş olur.

⁶³⁹ Nevevî, *Minhac*, I, s.209.

⁶⁴⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.774.

⁶⁴¹ *el-Hidâye*, I, s.282.

⁶⁴² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.673.

⁶⁴³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.673.

⁶⁴⁴ *el-Hidâye*, I, s.287.

İmam Şâfiî: “Harem'in fakirleri dışında kimseye verilemez” demiştir.

ŞÂFÎ:

(Hacda) Haram olan bir fiili işlemek veya bir farzı terk etmek sebebiyle kesilmesi gerekli olan kurbanın belirli bir zamanı yoktur. Daha güçlü görüşe göre harem bölgesinde kesilmesi gerekir. Etinin harem bölgesindeki fakirlere verilmesi gerekir.⁶⁴⁵ Bu kurbanların belirli bir mekanda yani haremde kesilmesi zorunlu mudur? Bu konuda İmam Şâfiî'ye ait iki görüş bulunmaktadır: (Birinci görüş): Daha güçlü görüşe göre bu kurbanlar yalnızca belirli bir bölgede yani harem bölgesinde kesilir. Harem bölgesinin herhangi bir yerinde kesilebilir. (İkinci görüş): Kesilen kurbanın harem bölgesine gönderilmesi şartıyla harem dışında da kesilebilir. Eti bozulmadan önce harem bölgesine dağıtılır. Çünkü bu kurbanın amacı etinin harem bölgesindeki fakirlere dağıtılmasıdır. Etin harem bölgesinin fakirlerine dağıtılması gerçekleştiğinde amaç yerine gelmiş olur. Kesilen kurbanın etinin -ve her ne kadar Nevevi'nin ifadesinden aksi anlaşıyorsa da derisinin, yün ve diğer kısımlarının- gerek harem halkından olsun gerekse yabancılardan olup orada bulunuyor olsun harem bölgesinin miskinlerine ve fakirlerine verilmesi gerekir. Haremin halkına verilmesi daha iyi olmakla birlikte orada bulunan yabancılardan ihtiyacı daha çoksa onlara verilmesi daha uygun olur.⁶⁴⁶

3.1.2. el-Hidâyede Hatalı Olarak Nakledilen Şâfiî Görüşleri

3.1.2.1. İhrama Girmek

"ومس طيبا إن كان له " وعن محمد رحمه الله أنه يكره إذا تطيب بما تبقى عينه بعد

الإحرام وهو قول مالك والشافعي رحمهما الله لأنه منتفع بالطيب بعد الإحرام⁶⁴⁷

1- “İhrama girmek isteyen kimse, varsa güzel koku da sürer.” İmam Muhammed' den ise; “Eğer güzel kokunun maddesi, sürüldüğü yer üzerinde ihramdan sonra da kalıyorsa mekruhtur” diye rivayet olunmuştur ki İmam Mâlik ile İmam Şâfiî de bu görüştedirler. Zira eğer böyle olursa ihrama girdikten sonra sürülmüş gibi olur. İhramda olan kimseye ise -ileride geleceği üzere- güzel koku sürmek sakıncalıdır.

⁶⁴⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.208.

⁶⁴⁶ Şirbinî, *Muğni 'l-Muhtac*, I, ss.769-770.

⁶⁴⁷ *el-Hidâye*, I, s.216.

ŞÂFÎ:

Kişinin ihram için bedenine güzel koku sürmesi sünnettir. Daha doğru görüşe göre elbisesine sürmesi de sünnettir. Güzel kokunun ihramdan sonra da devam etmesinin bir sakıncası yoktur. Kokunun cismi olsa da bir zarar vermez⁶⁴⁸ Bedendeki güzel kokuda olduğu gibi ihram elbisesinde güzel kokunun da ihram sonrasında da varlığını devam ettirmesinin bir sakıncası yoktur.⁶⁴⁹ Buhari ve Müslim, Hz. Âişe'den şunu rivayet etmiştir: "Resulullah (s.a.v.) ihramlı iken güzel kokunun onun başının ortasında saçların ayırım yerinde parıldadığını görür gibiyim."⁶⁵⁰

(2) "ولا يغطي وجهه ولا رأسه" وقال الشافعي يجوز للرجل تغطية الوجه لقوله عليه

السلام "إحرام الرجل في رأسه وإحرام المرأة في وجهها".⁶⁵¹

2- "İhramda olan kimse yüzünü ve başını örtemez. İmam Şâfî: "Erkek yüzünü örtebilir. Zira Peygamber Efendimiz, 'Erkeğin ihramda olması başından, kadının ihramda olması yüzünden bellidir'⁶⁵²buyurmuştur" demiştir.

ŞÂFÎ:

Erkeğin ihtiyaç duymaksızın başının bir kısmını örtü sayılabilecek bir şeyle kapatması, dikişli veya dokunmuş elbise giymesi, bedenin geri kalan kısmını (el, yüz veya ayağı) aba gibi bir şeyle örtmesi haramdır. Dikişli elbiseden başka bir şey bulamayanın -el, yüz ve ayak açık kalmak şartıyla- dikişli elbise giymesi caizdir. İhramdaki kadının yüzünü örtmesinin hükmü, erkeğin başını örtmesinin hükmü gibidir. Dikişli elbise giymesi ise caizdir.⁶⁵³ 1. Erkeğin başının bir kısmını örfe göre örtücü kabul edilen bir şeyle örtmesi haramdır. Örttüğü yer isterse kulak arkasındaki beyaz bölüm olsun, ister bir kısmını örtmüş olsun ister böyle olmasın fark etmez.

Örtücü olan şey ister başın bütünü kapsayan isterse kapsamayan bir şey olsun fark etmez. Sarık, taylasan ve bez, yine çamur, tabaka halinde kalın kına bu örtücü kapsamında yer alır. 2. Erkek, başının bir kısmını veya bütünü sıcak veya soğuktan korunmak yahut da tedavi amaçlı örtebilir.⁶⁵⁴

⁶⁴⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.196.

⁶⁴⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.698.

⁶⁵⁰ Buhari, *Hac*, 1538; Müslim, *Hac*, 2824.

⁶⁵¹ *el-Hidâye*, I, ss.218-219.

⁶⁵² Darekutni, *Hac*, II, 294.

⁶⁵³ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁶⁵⁴ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.753.

" ثم وقف ووقف معه الناس ودعا "... ثم هذا الوقوف واجب عندنا وليس بركن حتى لو تركه بغير عذر يلزمه الدم وقال الشافعي رحمه الله إنه ركن لقوله تعالى: {فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ} [البقرة: 198] وبمثله تثبت الركنية.⁶⁵⁵

3- "Sabah namazından sonra imam ile cemaat, ortalık aydınlanıncaya kadar Müzdelife'den ayrılmayıp dua ederler." Sabah namazından sonra ortalık aydınlanıncaya kadar Müzdelife'de kalmak -biz Hanefilere göre- haccın bir rükünü olmayıp ancak vaciptir ve eğer kişi mazeretsiz olarak kalmasa ona kurban lazım gelir. İmam Şâfiî ise; "Arafat'tan indiğinizde Allah'ı Meş'ar-ı Haram denilen Müzdelife'de zikredin"⁶⁵⁶ ayeti kerimesine dayanarak rükün olduğunu söylemiştir. Zira böyle bir emirle rükniyet sabit olur.

ŞÂFÎ:

Haccın rükünleri beştir: 1.İhrama girmek, 2.Vakfe yapmak, 3.Tavaf etmek, 4.Sa'y yapmak, 5.Saçları kazıtmak/kısaltmak⁶⁵⁷ İnsanlar müzdelife'de geceler. Gece yarısından sonra Müzdelife'den hareket eden kimse üzerine veya gece yarısından önce Müzdelife'den hareket edip fecirden önce dönen kimse üzerine herhangi bir şey gerekli değildir. Gecenin ikinci yarısında Müzdelife'de bulunmayan kişi kurban keser. Bunun farz olup olmadığı konusunda İmam Şâfiî'ye ait iki görüş vardır.⁶⁵⁸ Müzdelife'de geceleme daha doğru görüşe göre farzdır ancak rükün değildir. Râfiî ise buna aykırı olarak bunun mendub olduğunu söylemiştir. Subki ise bunun rükün olduğunu kabul etmiştir.⁶⁵⁹

" ولا يحل له الجماع فيما دون الفرج عندنا " خلافا للشافعي رحمه الله لأنه قضاء الشهوة بالنساء فيؤخر إلى تمام الإحلال⁶⁶⁰

4- "Biz Hanefilere göre, tıraş olmakla tenasül uzvu dışında da cinsel ilişki helâl olmaz." Zira bu ilişki ile de cinsel arzu yerine gelmiş olur. Bunun için bu ilişki de ancak, tam olarak ihramdan çıktıktan sonra helâl olur. İmam Şâfiî ise, tıraş olmakla tenasül uzvu dışında cinsel ilişkide bulunmanın helâl olduğu görüşündedir.

⁶⁵⁵ *el-Hidâye*, I, s.231.

⁶⁵⁶ Bakara, 198.

⁶⁵⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.204.

⁶⁵⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.201.

⁶⁵⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.726.

⁶⁶⁰ *el-Hidâye*, I, s.234.

ŞÂFİİ:

Tıraş olmak, Ziyaret tavafı ve Cemreleri taşlamanın son zamanı için belli bir süre yoktur. Tıraş olmayı bir nüsuk kabul ettiğimiz takdirde, Akabe cemresine taş atmak, tıraş olmak ve tavaf yapmak işlerinden ilk ikisini yapan kimse için birinci tahallül devresi başlar. Yani kendisi için dikişli elbise giymek, tıraş olmak ve uzamış tırnakları kesmek helal olur. Keza avlanmak ve nikah akdini yapmak da en sahih kavle göre helal olur. Ben diyorum ki en zahir kavle göre, nikah akdihelal olmaz. Allah daha iyi bilir. Üçüncüsü yani ziyaret tavafı yapıldığında ise ikinci tahallül devresi başlar ve ihramın geri kalan yasakları kalkmış olur.⁶⁶¹ İhramlının cinsel ilişkide bulunması haramdır. Cinsel ilişki ile umre de bozulur. Keza birinci tahallülden önce yapılan cinsel ilişki hacı da bozar.⁶⁶² Aynı şekilde hacda vakfeden önce yani ihramdan birinci çıkış gerçekleşmeden önce cinsel ilişkide bulunma halinde hac fâsid olur. Bu konuda icma vardır. Arafat vakfesinden sonraki cinsel ilişki ise Ebu Hanife'nin görüşünün aksine haccı bozar. Çünkü bu "sahih olan ve henüz birinci çıkışın söz konusu olmadığı bir ihram içinde gerçekleşmiş cinsel ilişkidir. Bu açıdan hükmü vakfeden önceki cinsel ilişki gibidir."⁶⁶³ "Saçları kazıtmak hacca ilişkin bir ibadettir" görüşünü kabul ettiğimizde şeytan taşlama, saç tıraş etme ve tavaf yapma fiillerinden ikisini yapmakla ihramdan birinci çıkış gerçekleşmiş olur. Bu çıkış sebebiyle elbise giymek, tıraş olmak, tırnak kesmek helal olur. Aynı şekilde daha güçlü görüşe göre av yapmak ve nikah akdi yapmak da helal olur. Ben (Nevevi) derim ki: Daha güçlü görüşe göre nikah akdi yapmak helal olmaz. Allah daha iyi bilir. Kişi (yukarıda sayılan üç fiilden) üçüncüsünü de yaptığı ihramdan ikinci çıkış da gerçekleşmiş olur. Bu çıkışla birlikte (ihramlıya) haram olan diğer şeyler de helal hale gelir.⁶⁶⁴ İhramdan çıkmanın birinci merhalesiyle şunlar helal hale gelir: Daha güçlü görüşe göre avlanmak, nikah akdi yapmak ve cinsel ilişki dışında öpmek ve dokunmak suretiyle sevişmek de helal hale gelir. Çünkü bunlar yapılması haccı bozmayan haram fiillerdendir. Nevevi ise şöyle demiştir. Daha güçlü görüşe göre nikah akdi yapmak helal olmaz. Allah daha iyi bilir. Yine cinsel ilişki dışındaki sevişme de böyledir. Bu, Râfii'nin eş-Şerhu'l-Kebir'de "çoğunluğun sahih kabul

⁶⁶¹ Nevevî, *Minhac*, I, ss.202-203.

⁶⁶² Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁶⁶³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.758.

⁶⁶⁴ Nevevî, *Minhac*, I, ss.202-203.

ettiği görüş” diye ifade ettiği görüştür. O şöyle demiştir: “Çoğunluğun bu görüşü el-Muhtasar’da yer alan İmam Şâfî’nin açık ifadelerine daha uygundur.” Nevevi de el-Mecmu ve er-Ravda’da çoğunluktan aktarmıştır.⁶⁶⁵

" وإن قدم الرمي في هذا اليوم " يعني اليوم الرابع " قبل الزوال بعد طلوع الفجر جاز عند أبي حنيفة رحمه الله "..." وقال الشافعي أوله بعد نصف الليل لما روي أن النبي عليه الصلاة والسلام رخص للرءاء أن يرموا ليلاً.⁶⁶⁶

5- “İmam Ebu Hanife’ye göre dördüncü günün taşlarını öğleden önce atmak caizdir” İmam Şâfî ise: “Gecenin yarısından sonra atılabilir. Zira rivayet olunmaktadır ki Peygamber Efendimiz çobanlara geceleyin atmak için izin vermiştir”⁶⁶⁷ demiştir.

ŞÂFÎ:

Teşrik günü yapılacak taşlamanın vakti güneşin batıya dönmesiyle (öğle namazı vaktinin girmesiyle) birlikte girer, güneşin batmasıyla biter.⁶⁶⁸ Şeytan taşlamanın seçimine bağlı olan vakti her bir teşrik gününde güneşin batımıyla sona erer. Şeytan taşlamanın caiz olduğu vakit ise bununla sona ermez. Bu husus hem geçen açıklamalardan hem de ileride gelecek olan şu açıklamadan anlaşılmaktadır. “Daha güçlü görüşe göre şeytan taşlamanın caiz olduğu vakit, teşrik günlerinin sonuncusunda güneşin batışına kadar devam eder.” (Zayıf) bir görüşe göre -tıpkı Arafat’ta vakfe yapmada olduğu gibi- fecrin doğuşuna kadar devam eder. Bu görüşün geçerli olduğu zaman dilimi üçüncü teşrik günü dışındaki günlerdir. Üçüncü günde ise taşlama vakti kesin olarak güneşin batımıyla sona erer. Çünkü üçüncü teşrik gününde (yani kurban bayramının dördüncü gününde) güneşin batımıyla birlikte hac fiilleri sona erer.⁶⁶⁹

" وإن حلق رأس محرم بأمره أو بغير أمره فعلى الحالق الصدقة وعلى المحلوق دم " وقال الشافعي رحمه الله لا يجب إن كان بغير أمره بأن كان نائماً لأن من أصله أن الإكراه يخرج المكره من أن يكون مؤاخذاً بحكم الفعل والنوم أبلغ منه... وقال الشافعي رحمه الله لا

⁶⁶⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.734.

⁶⁶⁶ *el-Hidâye*, I, s.236.

⁶⁶⁷ İbn-i Ebi Şeybe, *Musannef*, 14111.

⁶⁶⁸ Nevevî, *Minhac*, I, s.203.

⁶⁶⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.737.

شيء عليه وعلى هذا الخلاف إذا حلق المحرم رأس حلال له أن معنى الارتفاق لا يتحقق بحلق شعر غيره وهو الموجب.⁶⁷⁰

6- “Eğer İhramda olan bir kimse, ihramda olan bir diğer kimsenin başını tıraş ederse -tıraş edilen kimsenin emriyle olsun olmasın- tıraş edene sadaka, edilene kurban lâzım gelir.” İmam Şâfiî: “Eğer tıraş edilenin isteğiyle olmazsa, meselâ uykuda olup tıraş olmaktan haberi olmazsa ona bir şey lâzım gelmez” demiştir. Çünkü ona göre, bir suçu işlemeye zorlanan kimse işlediği suçtan sorumlu değildir. Uykuda olmak ise, zorlanmaktan daha kuvvetli bir mazerettir. İmam Şâfiî ise: “Tıraş eden kimseye -ihramda olsun olmasın- bir şey lâzım gelmez” demiştir. İhramda olan bir kimsenin ihramda olmayan bir kimsenin başını tıraş etmesi halinde de aynı ihtilâf vardır. İmam Şâfiî: “Tıraş eden kimse ihramda ise de, tıraştan kendisi yararlanmadığı için kendisine bir şey lâzım gelmez” demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi izinsiz olarak başkasının saçını tıraş etse, saçı kesilen kimse de bunu önleyebilecek durumda olmasa veya uyku vb. bir durumda bulunsa fidyeyi verme yükümlülüğü tıraş eden kimseye -bu kimse ihramsız olsa bile- aittir. Çünkü kusurlu davranışı yapan odur. Bu durumda saçı kesilen kişi kesenden fidyeyi isteyebilir; çünkü fide onun sebebiyle gerekli olmuştur. Saçı tıraş edilen kişi, tıraş edenin izni olmaksızın fidyeyi kendiliğinden vermiş olsa saç tıraş edenin üzerinden fide yükümlülüğü kalkmaz. İhramlı olan bir kişi ihramlı olmayan bir kimsenin saçını tıraş edebilir. Bir kimse, uyku vb. durumda olan ihramlı bir şahsın saçının tıraş edilmesini emretse, berber de tıraş etse, şayet berber durumu bilmiyor ise yahut emreden kişiye itaat ettiğini zanneden yabancı bir şahıs olsa yahut da tıraş etmeye zorlansa fide verme yükümlülüğü kesmeyi emredene aittir. Aksi taktirde tıraş edene aittir.⁶⁷¹

3.1.2.2. Bir Fasıl

" وإن قبل أو لمس بشهوة فعليه دم " وعن الشافعي رحمه الله أنه إنما يفسد إحرامه في جميع ذلك إذا أنزل واعتبره بالصوم.⁶⁷²

1- “İhramda iken karısını şehvetle öpen veyahut ona dokunan kimseye ise

⁶⁷⁰ el-Hidâye, I, ss.254-255.

⁶⁷¹ Şirbinî, Muğni'l-Muhtac, I, s.758.

⁶⁷² el-Hidâye, I, ss.256-257.

kurban lâzım gelir.” İmam Şafî’ ise, ihramı da oruca kıyas ederek, bu hallerin hepsinde ihramın bozulması için meninin gelmesini şart koşmuştur.

ŞÂFÎ:

İhramlıya haram olan fiillerin dördüncüsü cinsel ilişkide bulunmaktır. Cinsel ilişkide bulunma halinde umre fâsid olur. Aynı şekilde ilk ihramdan çıkmadan önce cinsel ilişki gerçekleşirse hac da fasid olur.⁶⁷³ Nevevi’nin ifadesinden sanki cinsel ilişki dışındaki fiillerin haram olmadığı gibi bir anlam akla geliyorsa da bu kastedilmiş değildir. Her iki ihramdan çıkış zamanından önce cinsel organ dışında bedeninin başka yerinde sevişerek yararlanmak da haramdır ve bundan dolayı kurban gerekir. Erkeğin eliyle cinsel organından meni getirmesi de haram olup, şayet meni gelirse kurban kesmesi gerekir.⁶⁷⁴

" وإن جامع في أحد السبيلين قبل الوقوف بعرفة فسد حجه وعليه شاة ويمضي في الحج كما يمضي من لم يفسده وعليه القضاء " والأصل فيه ما روي أن رسول الله عليه الصلاة والسلام سئل عن واقع امرأته وهما محرمان بالحج قال " يريقان دما ويمضيان في حجهما وعليهما الحج من قابل " وهكذا نقل عن جماعة من الصحابة رضي الله تعالى عنهم وقال الشافعي رحمه الله تجب بدنة اعتبارا بما لو جامع بعد الوقوف والحجة عليه إطلاق ما روينا⁶⁷⁵

2- “Eğer ihramda olan kimse daha Arafat vakfesini yapmamışken cinsel ilişkide bulunursa, haccı bozulur ve bir koyun kurban etmesi gerekir. Ayrıca haccı bozulmamış gibi haccını sürdürmek zorunda olmakla beraber kendisine kaza da lâzım gelir.” Zira rivayet olunmaktadır ki: Hz. Peygambere, hem kendisi hem karısı ihramda iken karısı ile cinsel ilişkide bulunan kimsenin durumu sorulmuş ve Hz. Peygamber , “İkisi de kurban keserler ve haclarını sürdürmek zorundadırlar. Ayrıca ertesi yıl bir daha hac yapmaları gerekir”⁶⁷⁶ buyurmuştur. Bu şekilde cevap ayrıca birçok ashaptan da nakl olunmuştur. İmam Şâfî’ bu kimseyi de Arafat vukufunu yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunan kimseye kıyas ederek: “Bir deve kurban etmesi gerekir” demiş ise de, hadisin ıtlakı onun görüşüne karşı bir delildir.

⁶⁷³ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁶⁷⁴ Şirbinî, *Muğni’l-Muhtac*, I, s.758.

⁶⁷⁵ *el-Hidâye*, I, s.257.

⁶⁷⁶ Beyhaki, *Sünen’il Kübra*, 4559.

ŞÂFÎ:

İhramlının cinsel ilişkide bulunması haramdır. Cinsel ilişki ile umre de bozulur. Keza birinci tahallülden önce (ilk ihramdan çıkmadan önce) yapılan cinsel ilişki hacı da bozar. Cinsel ilişkide bulunan ihramlının bir deve kesmesi vacibtir. Cinsel ilişki nedeniyle bozulan hac veya umrenin -nafile de olsa- kaza edilmesi vaciptir. En sahih kavle göre, bozulan haccın acele üzere kaza edilmesi gerekir.⁶⁷⁷ Tıraş olmak, ziyaret tavafı ve şeytan taşlamanın son zamanı için belli bir süre yoktur. Tıraş olmayı bir nüsuk kabul ettiğimiz takdirde, Akabe cemresine taş atmak, tıraş olmak ve tavaf yapmak işlerinden ilk ikisini yapan kimse için birinci tahallül devresi başlar.⁶⁷⁸ Aynı şekilde hacda vakfeden önce yani ihramdan birinci çıkış gerçekleşmeden önce cinsel ilişkide bulunma halinde hac fâsid olur. Bu konuda icmâ vardır. Arafat vakfesinden sonraki cinsel ilişki ise Ebû Hanife'nin görüşünün aksine haccı bozar. Çünkü bu "sahih olan ve henüz birinci çıkışın söz konusu olmadığı bir ihram içinde gerçekleşmiş cinsel ilişkidir." Bu açıdan hükmü, vakfeden önceki cinsel ilişki gibidir.⁶⁷⁹

3.1.2.3. İhramdayken Avlanma

" ومن دخل الحرم بصيد فعليه أن يرسله فيه إذا كان في يده " خلافا للشافعي رحمه الله فإنه يقول حق الشرع لا يظهر في مملوك العبد لحاجة العبد.⁶⁸⁰

"Eğer bir kimse bir avı yakalayıp onunla birlikte Harem'in sınırları içine girerse, girer girmez avı salıvermesi gerekir." İmam Şâfî: "Harem'in dışında onu yakaladığı için mubah bir yoldan mülkiyetine geçmiştir. Şeriat ise hiç kimseye mülkünden vazgeçmesini emretmez" demiştir.

ŞÂFÎ:

Kişi mülkiyetinde bir av hayvanı varken ihrama girse av hayvanı üzerindeki mülkiyeti sona erer, kişinin bunu göndermesi gerekir. Çünkü bu av hayvanının kişinin elinde mülkiyetini sürdürmesi dince istenilmiş bir şey değildir. Bu yüzden kişinin elinde bulundurmaya devam etmesi haramdır.⁶⁸¹ Yine (av hayvanı) kişinin

⁶⁷⁷ Nevevî, *Minhac*, I, s.206.

⁶⁷⁸ Nevevî, *Minhac*, I, ss.202-203.

⁶⁷⁹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.758.

⁶⁸⁰ *el-Hidâye*, I, s.271.

⁶⁸¹ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.762.

elinde emanet bulunsa bile tıpkı gaspetmiş olması halindeki gibi telef olan hayvanı tazmin eder; çünkü hayvanı elinde tutması haramdır. Ancak ihramlı olmayan kişi yanında harem bölgesine kendisine ait olan bir av hayvanı soksa bunu emanet olarak elinde bulunduran ihramlı kişi tazmin etmez, bunu elinde tutabilir, kesebilir, dilediği gibi tasarrufta bulunabilir; çünkü bu helal bölgenin avıdır.⁶⁸² Nevevi'nin "harem bölgesinde" ifadesi ava işaret eden (ze) sözcüğünden haldir. İhramlı kişi av hayvanını satın alma, hibeyi kabul, vasiyeti kabul ve bunun gibi yollarla elde etse bu hayvana sahip olamaz. Çünkü ihram sebebiyle hayvan üzerindeki mülkiyeti ortadan kalkar. Çünkü (genel kural gereği) bir mal üzerindeki mülkiyetini devam ettirmesi yasak olan kişinin o mala ilk olarak sahip olması evleviyetle yasak olur.⁶⁸³

3.1.2.4. Hac Kurbanları Babı

" ولا يجوز ذبح هدي التطوع والمتعة والقران إلا في يوم النحر " قال العبد الضعيف " وفي الأصل يجوز ذبح دم التطوع قبل يوم النحر وذبحه يوم النحر أفضل وهذا هو الصحيح "... " ويجوز ذبح بقية الهدايا في أي وقت شاء " وقال الشافعي رحمه الله لا يجوز إلا في يوم النحر اعتبارا بدم المتعة والقران فإن كل واحد دم جبر عنده.⁶⁸⁴

"Haccın nafile kurbanı İle Temettü' ve Kıran haccı kurbanları bayramdan önce kesilemezler. Fakat İmam Muhammed Mebsutta "Haccın nafile kurbanı bayramdan önce kesilebiliyorsa da bayrama bırakmak daha iyidir" diye kaydetmektedir ve sahih olan görüş de budur." "Diğer kurbanları ise kişi istediği zaman kesebilir." İmam Şâfiî haccın bütün kurbanlarını Temettü' ve Kıran Haccı kurbanlarına kıyas ederek "Hiç bir kurban, bayramdan önce kesilemez" demiştir. Çünkü ona göre Temettu' ile Kıran haccı kurbanları da kefarete kurbanlarıdır.

ŞÂFÎ:

Vacip olan kurban, tıraş olmak gibi haram olan fiillerden birini işlemek veya Mina'da geceleme gibi bir vacibi terk etmek sebebiyle kesilen kurbandır. Bu kurbanın kesimi için tahsis edilen belli bir vakit yoktur. Umre yapan için Mekke'de en faziletli kesim yeri Merve'dir. Hac yapan kimse için kesim yeri ise, Mekke'de Mina denilen yerdir. Keza hac ve umreyi yapanın keseceği adak veya nafile kurbanın

⁶⁸² Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.761.

⁶⁸³ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, ss.761-762.

⁶⁸⁴ *el-Hidâye*, I, s.287.

kesim yeri de hedyin kesildiği yerdir. Zamanı ise en sahih kavle göre udhiyenin kesim zamanıdır. Allah daha iyi bilir.⁶⁸⁵ Aşağıdaki kurbanların kesilmesi için herhangi bir zaman belirlenmiş değildir. İhramlı kişinin -bir özür sebebiyle başı tıraş etme durumunda olduğu gibi o esnada haram olmasa bile- (genel olarak ihramda) haram olan bir fiili işlemesi sebebiyle kesilmesi gerekli olan kurban, ihramlı kişinin haccın rüknü olmayan bir farzını terk etmesi sebebiyle kesilmesi gerekli olan kurban, bu ikisi dışında telafi amaçlı kesilmesi gereken kurban, temettu kurbanı, kıran haccı kurbanı, saç tıraş etme sebebiyle kesilmesi gerekli olan kurban. Kişi bunu kurban bayramı gününde de başka zamanda da kesebilir. Çünkü aslolan belirli bir zamana özgü olmamaktır. Buna aykırı bir rivayet de söz konusu değildir. Bununla birlikte bu kurbanların kurban bayramı ve teşrik günlerinde kesilmesi sünnettir.⁶⁸⁶

⁶⁸⁵ Nevevî, *Minhac*, I, s.208.

⁶⁸⁶ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, I, s.769.

SONUÇ

İslam fikhını genel hatlarıyla ve doğru biçimde anlatan metin kitaplarından olan el-Hidaye, Hanefî mezhebinin en güvenilir kaynaklarından olması nedeniyle; eserle ilgili birçok şerh, tahrir, ta'lik çalışmaları yapılmıştır. Yapılan bu tahkik çalışması da bu alanda yapılmış yeni bir inceleme olmuştur. Bu çalışmayı yaparken yararlandığımız kaynaklarda Şâfiî mezhebine ait bazı ıstılahi kavramlar oldukça sık kullanılmıştır. Bu kavramların yararlandığımız kaynaklarda hangi manalarda kullanıldığını açıklamakta yarar görüyoruz. Şâfiî mezhebinde “kavil” İmam Şâfiî’ye ait olan görüşleri ifade eder. ”Vecih”,mezhebe mensup alimlerin İmam Şâfiî’nin görüşlerinden tahrîc yoluyla yaptıkları çıkarımlardır. ”Tarîk”, mezhebe mensup alimlerin mezhebin görüşünü nakletme konusunda ihtilaf etmeleridir. Çalışmamızda geçen “azhar” ve “meşhur” görüşe göre dendiğinde iki veya daha fazla görüşten daha güçlü ve daha meşhur olanı kastediliyor. Yine ”esahh” daha doğru, “sahih” ise doğru olan görüşü ifade eder. Yani iki veya daha fazla doğru kabul edilen vecih mukayese yapılır ve şayet biri daha güçlü ise “esahh” daha az güçlü olanı ise “sahih” olarak tesmiye edilir. Mezhebin görüşü şudur dendiğinde iki veya daha fazla tarîk arasından mezhebin görüşünün hangisi olduğu kastedilir. ”Kavli kadîm” dendiğinde Şâfiî’nin eski görüşü, ”kavl-i cedîd” dendiğinde ise yeni görüşü kastedilir. Bunu biraz açmak gerekirse Şâfiî’nin yeni görüşü şöyledir dendiğinde eski görüşü bunun zıddı, eski görüşü şöyledir dendiğinde ise yeni görüşü bunun zıddıdır anlamına gelir. ”Şöyle de denilmiştir” dendiğinde kastedilen zayıf bir vecih olup, sahîh veya daha sahîh olan vecîh onun zıddıdır anlamına gelir. ”Bir kavilde şöyledir.” dendiğinde ise tercihe şayan görüş bunun zıddıdır anlamında kullanılmıştır. Önsözde de ifade ettiğimiz gibi el-Hidâye’de İmam Şâfiî’ye ait görüşlerdeki eksik bırakılan farklı kaviller ve yanlışlar dikkatimizi çekmiştir. Araştırmamız neticesinde ortaya çıkan sonuçlar şöyledir:

194 İmam Şâfiî görüşü tespit, tahkik edilmiştir. Eserde 39 yerde İmam Şâfiî’ye ait görüşün yanlış verildiği ortaya çıkmıştır. Tezimizin birinci bölümünü oluşturan taharet ve namaz bahsinde 72 doğru 21 hatalı; ikinci bölümünü oluşturan zekat ve oruç bahsinde 40 doğru 8 hatalı; üçüncü bölümünü oluşturan hac bahsinde ise 43 doğru 10 hatalı görüş tespit edilip Şâfiî mezhebinin en temel kaynaklarına başvurularak tahkiki yapılmıştır. Bu çalışma neticesinde tespit edilen hatalı

görüşlerin neden hatalı verildiği sorusu akla gelmektedir. Bize göre bunun birkaç sebebi olabilir. Kanaatimizce bunları şöyle sıralayabiliriz. Birincisi; Muhtemelen müellif bu çalışmayı yaparken çok derin araştırmaya girmeksizin mevcut Şâfiî fikhî bilgilerine göre tespitlerde bulunmuş bu da bir takım hataları beraberinde getirmiştir. İkincisi; Şâfiî mezhebinin kendi içinde birçok farklı görüşün bulunması özellikle “kavli kadim”, “kavli cedit”, “sahih”, ”esahh”, “ezhar”, “meşhur” diye ayrılan görüşlerinin de etkisi ile bu tespitlerde bazı hataların ve eksiklikler yapılmıştır. Hataların bir üçüncü gerekçesi ise; o dönemde ulaşımın kısıtlı olması ve teknolojik imkanların olmaması sebebiyle bilgiye ulaşmanın ve bilgiyi tahkik etmenin bir hayli zor ve zaman alıyor olması bu hataların bizce gerekçeleri olarak sıralanabilir.

Çalışmamızda fikhın ibadet kısmı olan taharet, namaz, oruç, zekat, hac konuları, Şâfiî ve Hanefî fikhî çerçevesinde mukayese edilmiş, İmam Şâfiî’nin el-Hidaye de bahsedilmemiş olan farklı kavilleri de temel Şâfiî kaynaklarına başvurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sayede İmam Şâfiî’nin bir konu ile alakalı tüm görüşlerini de bir arada görme imkanı olmuştur.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, İmam Hafız Ebu Abdullah, *Müsned* Ahmed b. Hanbel, Daru'l Efkâr; Riyad 1998.

Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahih Buhari*, Daru'l-Gaddü'l-Cedid; Mısır 2002.

Çelebi, Mustafa b. Abdullah Katip, *Keşfu'z-Zunün an- Esmâü'l-Kütübü ve'l- Fünun*, Mektebtü'l-Müsenna; Bağdat 1941.

Dârekutni, İmâmü'l-Kebîr Ali b. Ömer, *Süneni Darekutni*, Dâru İbni Hazm; Beyrut 2011.

Dârimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdilaziz el-Fazl, *Müsnedi'l-Câmi*, Daru'l-Beşeri'l-İslami; Beyrut 2013.

Ebu Davud, Süleyman b. Eşase'l-Sicistani, *Süneni Ebu Davud*, Beytü'l-Efkârü'l-Düveliyye; Ürdün ty.

İbni Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Mezid, *Süneni İbni Mace*, Beytü'l-Efkârü'l-Düveliyye; Riyad ty.

Kallek, Cengiz, “*el-Hidâye*”, *DİA*, XVII, 471, 472, 473, İstanbul 1998.

Kehhale, Ömer Rıza b. Muhammed b. Ragıp, *Mu'cemu'l-Müellifin*, Mektebete'l-Müsenna; Beyrut ty.

Koca, Ferhat, “*Merginani, Burhâneddin*”, *DİA*, XXIX, 182-183, İstanbul 2004.

Kutluboğa, Zeynuddin Kasım b. *Tâcu't-Terâcim*, Daru'l-Kalem; Şam 1992.

Merginani, Burhanuddin ebî İshak Ali b. Ebî Bekir, *el-Hidaye*, Kahire 2008.

Müslim, Ebu'l-Hasen Müslim b. el-Haccac , *Sahih-i Müslim*, Daru'l-Gaddü'l-Cedid; Kahire 2007.

Nesâi, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Süneni Nesâi*, Daru'l-Marife; Riyad ty.

Nevevî, MuhyiddinEbû Zekerıyyâ Yahyâ İbni Şeref, *Minhâcü't-Tâlibin*, Beyrut2005.

Sem'ânî, Muhammed b. Mansur b. Temîmî, *el-Ensâb*, Dairetü'l-Mârifetü'l- Osmani; Haydarâbad1962.

Serkis, Yusufb. İlyân b. Musa, *Mu‘cemü’l-Matbûâti’l-Arabiyye ve’l-Muarrebe*, Matbuatı Serkîs; Mısır 1928.

Şirazi, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf, *el- Mühezzeb*, Mısır 1976.

Şirbini, Muhammed b. Hatib, *Muğni’l-Muhtac*, Beyrut 1997.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Süneni Tirmizi*, Daru’l-Fikr; Beyrut 2005.

Zehebi, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, Daru’l-Hadis; Kahire 2006.

Zeylaî, Cemâlüddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed, *Nasbu’r-Raye Li Ehadisil Hidaye*, IV Cilt, Daru’l-Kible; Lübnan 1997.

Zirikli, Muhammed b. Ali b. Faris, *el-A’lâm*, Daru’l-İlim, Beyrut 2002.